

คู่มือ

การประเมินผลตอบแทน
ทางสังคมจากการลงทุน

องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้
ประจำปี 2569

สำนักนโยบายแผนและยุทธศาสตร์

www.fio.co.th

Social Return On Investment (SROI)

2026

คู่มือ

การประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน
(Social Return On Investment: SROI)
ขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้
ประจำปี 2569

จัดทำโดย

ฝ่ายพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืน
สำนักนโยบายแผนและยุทธศาสตร์

คำนำ

องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (อ.อ.ป.) เป็นหน่วยงานรัฐวิสาหกิจในสังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีภารกิจหลักในการปลูกสร้างสวนป่า การทำไม้ตามหลักวิชาการ การให้บริการแก่รัฐและประชาชนในด้านอุตสาหกรรมป่าไม้ การวิจัย คั้นคว่ำและทดลองเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์และผลิตภัณฑ์ในด้านอุตสาหกรรมป่าไม้ รวมทั้งการอนุรักษ์และบริหารช้างเลี้ยงของไทย ตลอดจนดำเนินการกิจการเกี่ยวกับการจัดหาที่พัก การอำนวยความสะดวกหรือการให้บริการในกิจการที่เกี่ยวกับการทำศนาจร ซึ่งในปัจจุบัน อ.อ.ป. มีพื้นที่สวนป่าเศรษฐกิจทั้งสิ้น 1.07 ล้านไร่ และผลผลิตซึ่งเป็นรายได้หลักขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ปัจจุบันนอกจากการดำเนินงานเชิงธุรกิจสร้างรายได้ให้กับรัฐแล้ว อ.อ.ป. ยังได้สนับสนุนรวมถึงยังได้สนองนโยบายของรัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและงานเชิงบริการสังคมโดยเฉพาะการฟื้นฟูพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม/ป่าต้นน้ำลำธาร การส่งเสริมด้านการปลูกป่าเศรษฐกิจ การอนุรักษ์และการบริหารช้างไทย การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น สร้างงานและสร้างอาชีพให้กับราษฎร ท้องถิ่น ฯลฯ และด้วยภารกิจของ อ.อ.ป. ประกอบกับการดำเนินงานที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันชุมชนท้องถิ่น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการให้ความสำคัญในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้ สำนักนโยบายแผนและยุทธศาสตร์ (ส.นพ.) ได้เล็งเห็นความสำคัญในการดำเนินกิจกรรมของ อ.อ.ป. ที่สอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานและตอบรับนโยบายของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในทุกๆ ด้าน จึงได้จัดทำคู่มือการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return On Investment: SROI) ขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ สำหรับบุคลากรทั้งภายในและภายนอกเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานทั้งด้านทฤษฎี (Theory) และปฏิบัติ (Practice) ในการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนฯ จากโครงการด้านสังคมต่างๆ ซึ่ง SROI สามารถนำไปใช้ในหน่วยงานต่างๆ ทั้งที่เป็นองค์กรแสวงหากำไรและองค์กรไม่แสวงหากำไร ทั้งภาครัฐและเอกชน อาทิ

1. สามารถใช้ SROI เป็น Management Tool เพื่อวัดความสามารถในการดำเนินงาน (Performance) วัดผลประโยชน์ ต้นทุน และมูลค่าเพิ่มที่เกิดขึ้น
2. ธุรกิจทั้งขนาดใหญ่ กลาง เล็ก สามารถใช้ประโยชน์จาก SROI ในการประเมินความเสี่ยงและค้นหาโอกาสจากผลกระทบที่เกิดขึ้น จากสินค้าและบริการที่มีต่อผู้เกี่ยวข้อง เช่น ลูกค้า คู่ค้า พนักงาน และชุมชน เป็นต้น
3. จัดทำโครงการ SROI เพื่อประกอบการตัดสินใจในการลงทุน ไม่ว่าจะเป็นช่วงก่อนการตัดสินใจลงทุนหรือลงทุนไปแล้วที่ต้องติดตามความคืบหน้าของโครงการ รวมทั้งสามารถใช้เป็นเครื่องมือประเมินความเสี่ยงเฉพาะด้าน เช่น ด้านสิ่งแวดล้อมหรือด้านสังคมที่สนใจ
4. การวิเคราะห์และคำนวณ SROI เพื่อประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานรัฐที่จะต้องอนุมัติโครงการในการประมูล รวมทั้งอาจกำหนดให้มี Third Parties ทำการทบทวนหรือคำนวณซ้ำเพื่อความมั่นใจ

คู่มือการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return On Investment: SROI) ของ อ.อ.ป. ประจำปี 2569 เป็นคู่มือที่ประมวลองค์ความรู้จากการฝึกอบรมการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return On Investment: SROI) ของ อ.อ.ป. ประจำปี 2569 โดยมีแนวทางจาก คู่มือการประเมินผลทางสังคมและผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนโครงการเพื่อสังคมเพื่อความเข้าใจในหลักการเบื้องต้นและสนับสนุนการปฏิบัติงานขององค์กรเพื่อสังคม และ คู่มือและเกณฑ์การวิเคราะห์ผลลัพธ์ทางสังคม (SIA) และผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ในการดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืน (ESG) ร่วมกับประสบการณ์จากการทำงานโดยคาดหวังให้ผู้ปฏิบัติงานด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของ อ.อ.ป. รวมถึงผู้ที่สนใจในงานด้าน SROI สามารถทำความเข้าใจในหลักการและนำไปปฏิบัติได้โดยง่าย ทั้งนี้ ส.นพ. ขอขอบคุณคณะผู้บริหาร อ.อ.ป. ที่สนับสนุนการขับเคลื่อนการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ของ อ.อ.ป. และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าคู่มือฉบับนี้จะเป็นประโยชน์กับ อ.อ.ป. ในการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return On Investment: SROI) พร้อมทั้งเพื่อเผยแพร่ความรู้ในการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return On Investment: SROI) ทางสังคมต่อไป

สารบัญ

รายการ	หน้า
บทนำ	6
วัตถุประสงค์	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
ประวัติความเป็นมา	7
ทำความรู้จักเครื่องมือ SIA และ SROI	8
การประเมินผลตอบแทนทางสังคม (Social Return On Investment: SROI)	10
คุณลักษณะสำคัญของโครงการที่เหมาะสมในการประเมิน SROI	11
รูปแบบการประเมินผลกระทบทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ของโครงการเพื่อสังคม	13
การประเมินผลลัพธ์ทางสังคม (Social Impact Assessment: SIA)	14
หลักการของการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI)	18
ESG แนวคิดการดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืน	22
หลักการสำคัญของ SROI	25
การกำหนดขอบเขตและการวิเคราะห์การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Analysis)	27
การเปลี่ยนแปลง (Change) และทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change)	30
การวิเคราะห์ข้อมูลผลลัพธ์ทางสังคม (Social Impact Assessment : SIA)	34
การสร้างห่วงโซ่ผลกระทบ (Impact value Change)	35
การสังเคราะห์เส้นทางสู่ผลกระทบของสังคมของโครงการวิจัยเพื่อสังคม (Social Impact Pathway)	37
ห่วงโซ่ผลลัพธ์ [Social Impact Value Chain (Impact Pathway)]	38
โมเดลเชิงตรรกะแบบพื้นฐาน (Basic Logic Model)	39
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	41
การวิเคราะห์ข้อมูล	42
การประเมินผลตอบแทนทางสังคม (SROI)	44
ตัวชี้วัดผลลัพธ์	46
การกำหนดตัวชี้วัดผลลัพธ์ทางสังคม (Social Impact Indicators)	48
การกำหนดกรณีฐาน (Base Case Scenario)	51
การกำหนดอัตราคิดลด (Discount Rate)	52
เกณฑ์การพิจารณาโครงการเพื่อสังคมที่เหมาะสมในการวิเคราะห์ SROI	55

สารบัญ (ต่อ)

รายการ	หน้า
การตั้งเป้าหมาย SROI ขององค์กร	57
การพิจารณาผลลัพธ์	57
แนวทางการแบ่งผลลัพธ์ให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากกระบวนการมีส่วนร่วม (Participation)	59
การประเมินผลลัพธ์และผลกระทบทางสังคม	60
ค่าแทนทางการเงิน (Financial Proxy)	61
วิธีการถ่ายโอนมูลค่า (Benefit Transfer)	68
การคำนวณมูลค่า (SROI Analysis)	69
การประเมิน SROI โดยโปรแกรมพัฒนาเบื้องต้น	72
การรายงานผลการดำเนินโครงการ SROI	84
วงรอบการทบทวนโครงการมาประเมินผล SROI อีกครั้ง	86
สิ่งที่ต้องคำนึงในการประเมินผล SROI	88
ข้อควรรู้ในประเมิน SROI	89
อภิธานศัพท์	90

บทนำ

จุดเริ่มต้นในการพัฒนามาตรฐานการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return On Investment: SROI) เกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2554 โดย REDF (Roberts Enterprise Development Fund) ซึ่งเป็นหน่วยงานกองทุนชั้นนำในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยมีความต้องการคำนวณ ความคุ้มค่าและผลตอบแทนจากเงินบริจาคให้แก่องค์กร โครงการหรือวิสาหกิจเพื่อสังคม ประกอบกัน ความก้าวหน้าของการนำมาตราฐาน SROI เริ่มทวีความเข้มข้น เมื่อประเทศอังกฤษออกกฎหมาย Social Value Act ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 เพื่อส่งเสริมหน่วยงานภาครัฐในการขยายผลลัพธ์ทางสังคมผ่านกระบวนการ จัดซื้อจัดจ้าง (Pre-Procurement) โดยกำหนดให้เป็นเกณฑ์ปฏิบัติในการสรรหาองค์กรผู้ให้บริการที่สามารถให้บริการได้ตามข้อกำหนดของผู้ว่าจ้าง (Term of Reference: TOR) และยังพิจารณาองค์กรผู้ให้บริการที่สะท้อนการสร้างผลลัพธ์ทางสังคมเป็นอันดับแรก โดยอาศัย SROI เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินสำหรับรัฐบาล ประเทศสกอตแลนด์ได้รับเคลื่อนแผนชาติในการยกระดับมาตรฐาน SROI ในการทำงานของวิสาหกิจเพื่อสังคม เพื่อเพิ่มผลลัพธ์และประสิทธิภาพของงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาล ตลอดจนส่งเสริมให้หน่วยงานกำกับหรือกองทุนกำหนดกรอบติดตามบริหารงบประมาณสนับสนุนโดยใช้ SROI ภายใต้แคมเปญ Public Social Partnership หรือ PSP ซึ่งคล้ายคลึงกับโมเดลประชารัฐในประเทศไทย เพื่อส่งเสริมการพัฒนาชุมชนในพื้นที่โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคสังคม ในประเทศญี่ปุ่นเริ่มขับเคลื่อนเครือข่าย SROI ตั้งแต่ปี พ.ศ.2554 และมีการเผยแพร่และดำเนินงานทั้งในภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคสังคม

สำหรับองค์กรทางสังคมของประเทศไทยหลายองค์กร ล้วนมีพันธกิจสำคัญในการช่วยเหลือประชาชนผู้ด้อยโอกาส ประชาชนที่ต้องการความช่วยเหลือและการเข้าไปพัฒนาศักยภาพความสามารถของประชาชนในสังคมตามบริบทที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ ซึ่งบทบาทการส่งเสริมและช่วยเหลือสังคมดังกล่าวได้ถูกขับเคลื่อนผ่านโครงการทางสังคมประเภทต่างๆ เช่น การส่งเสริมอาชีพ การส่งเสริมกิจกรรมการเกษตร การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการพัฒนาการศึกษา เป็นต้น ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวย่อมเกิดผลกระทบทั้งในมิติเศรษฐกิจและสังคมโดยรวมไม่มากนักน้อย อย่างไรก็ตามองค์กรดังกล่าวมักถูกตั้งคำถามอยู่เสมอว่าเงินลงทุนที่ใช้ไปในการขับเคลื่อนโครงการต่างๆ สามารถสร้างผลกระทบต่อสังคม “กี่บาท” ให้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยปกติแล้วโครงการเพื่อสังคมต่างๆ มิได้ดำเนินการเก็บข้อมูลที่เป็นลักษณะผลประโยชน์ในรูปแบบตัวเงินโดยตรงหรือข้อมูลสำหรับวิเคราะห์ผลประโยชน์ทางอ้อมทางการเงิน โดยข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพียงข้อมูลเชิงพรรณนา การถอดบทเรียนและการถ่ายทอดผลสำเร็จผ่านเขียนรายงานเชิงบรรยายเท่านั้น ดังนั้น นักประเมินผลกระทบทางสังคมจึงได้นำเทคนิคการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return On Investment: SROI) มาแก้ไขข้อจำกัดดังกล่าวข้างต้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์และประเมินผล ผลลัพธ์ทางสังคมและผลตอบแทนทางสังคม ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้
2. ประมวลเส้นทางผลกระทบทางสังคม (Social Value Chain) และคุณค่าทางสังคมที่โครงการได้สร้างขึ้น (Social Value Created) ในมิติด้านการพัฒนาคน ด้านเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ วิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อม
3. เสนอแนะกรอบกลยุทธ์การบริหารโครงการและการขับเคลื่อนให้เกิดความยั่งยืน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. อ.อ.ป. สามารถนำผลการประเมินโครงการ SROI มาเป็นแนวทางการดำเนินงานของโครงการภายใต้ความสนับสนุนของ อ.อ.ป. รวมถึงประเมินความคุ้มค่าในการสนับสนุนงบประมาณการขับเคลื่อนกิจกรรมของโครงการ
2. อ.อ.ป. ได้ทราบถึงผลลัพธ์และผลกระทบทางสังคมของโครงการอย่างเป็นรูปธรรม มีหลักประเมินทางวิชาการรองรับและสามารถนำผลการประเมินนี้ไปพัฒนาการขับเคลื่อนให้เกิดความยั่งยืนในอนาคต
3. พัฒนาบุคลากรที่มีองค์ความรู้และทักษะด้าน SROI ขององค์กร เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านความยั่งยืนในภาคประชาสังคม

ประวัติความเป็นมา ทำไมจะต้องมีการประเมินผลกระทบและผลตอบแทนทางสังคม (SIA/SROI)

ในระยะ 4-5 ทศวรรษที่ผ่านมา ที่วิถีของมนุษย์บนโลกผูกติดอยู่กับเศรษฐกิจการค้า การซื้อขายแลกเปลี่ยนอย่างเข้มข้น ระบบการค้ายึดเอามูลค่าทางการเงินเป็นคำตอบในการหาทำไรขาดทุน โดยละเลยผลกระทบและความเสียหายทางสังคมและทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น เมื่อโลกเข้าสู่ภาวะเสียสมดุลทั้งทางสังคม สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ จึงเกิดองค์กรขับเคลื่อนทางสังคมมากมายเพื่อแก้ปัญหาโลกที่กำลังเสียสมดุล โครงการความรับผิดชอบต่อสังคม โครงการการพัฒนาอย่างยั่งยืนจึงกลายมาเป็นมาตรฐานทางจริยธรรมที่สำคัญขององค์กรธุรกิจที่ต้องจัดสรรงบประมาณเพื่อสร้างสรรค์กิจกรรมที่ให้คุณค่าทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ เป้าหมายปลายทางคือการสร้างความยั่งยืนให้กับโลกภายในปี 2030 ตามสัญญาประชาคมโลกที่ได้ตกลงกันไว้

การประเมินผลตอบแทนสังคม (SROI) จึงถูกพัฒนาขึ้นเพื่อให้เป็นเครื่องมือในการวัดคุณค่าทางสังคมของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ประยุกต์มาจากแนวคิดเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Accounting) ผสมผสานแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ การวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ (Cost-benefit Analysis) บัญชีการเงิน (Financial Accounting) แนวคิดนี้เริ่มต้นครั้งแรกในปี ค.ศ.1997

พัฒนาโดยมูลนิธิ (Robert Enterprise Development Fund: REDF) ในอเมริกา เพื่อตอบคำถามของ นักการกุศล นักลงทุนและผู้เชี่ยวชาญด้านความสำเร็จว่าเงินทุนสนับสนุนที่ได้รับสามารถสร้างประโยชน์ สร้างคุณค่าต่อสังคมที่วัดเป็นเชิงปริมาณได้ ต่อมาแนวคิดนี้เริ่มแพร่หลายสู่ยุโรป และมูลนิธิ New Economic Foundation (NEF) ในอังกฤษได้นำ SROI มาใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินผลกระทบ ทางสังคมในกิจการของมูลนิธิ

ในระยะต่อมาการประเมินผลกระทบและผลตอบแทนทางสังคม ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างมากในหมู่องค์กรภาคประชาสังคม วิชาชีพเพื่อสังคมที่ขับเคลื่อนกิจกรรมเชิงสังคมสิ่งแวดล้อม รวมทั้ง องค์กรด้านสาธารณสุขที่สนับสนุนเงินทุนและงบประมาณในการขับเคลื่อนกิจการเพื่อสังคมเพราะ เครื่องมือตัวนี้ช่วยให้หน่วยงานมีการประเมินผลลัพธ์อย่างเป็นระบบในทุกๆ มิติ ที่กิจกรรมหรือโครงการเข้าไปเกี่ยวข้องทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ การประเมินครอบคลุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมทั้งสามารถใช้ผลการ ประเมินในการสื่อสารให้กับสังคมทราบถึงผลกระทบและคุณค่าทางสังคมที่โครงการสร้างขึ้นมาอย่างเป็น รูปธรรม รวมทั้งในใช้เป็นข้อมูลเพื่อการตัดสินใจถึงการจะลงทุน หรือไม่ลงทุนในกิจการใด

ปัจจุบัน SROI เป็นเครื่องมือการประเมินผลตอบแทนทางสังคมที่ได้รับความนิยมไปทั่วโลก จนมีการจัดตั้งหน่วยงาน SROI Network ต่อมาใช้ชื่อปัจจุบันว่า Social Value ที่ทำหน้าที่อบรมให้ความรู้ สร้างมาตรฐานการประเมินและนักประเมินผลตอบแทนทางสังคมในระดับนานาชาติทั้งยุโรป อเมริกา แคนาดา และออสเตรเลีย

ทำความเข้าใจกับเครื่องมือการประเมินผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment: SIA) และ ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนโครงการ (Social Return On Investment: SROI)

SIA คืออะไร

การประเมินผลกระทบทางสังคม หรือ Social Impact Assessment (SIA) คือ กระบวนการ ของการวิเคราะห์คาดการณ์และประเมินของผลกระทบและการจัดการโดยคำนึงถึงผลกระทบทางตรงและ ทางอ้อมต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมของโครงการทุกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงของสังคม ที่เกิดขึ้นจาก การแทรกแซงเหล่านั้นนำไปสู่ความยั่งยืน ความเท่าเทียมทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อม (Vanclay, 1994) ซึ่ง SIA เป็นขั้นตอนแรกก่อนการดำเนินการหาค่า SROI

SROI คืออะไร

การประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนโครงการ หรือ (Social Return On Investment: SROI) เป็นความต้องการทราบถึงความคุ้มค่าของเงินลงทุนของคนทำงานด้านสังคมนำไป ดำเนินกิจกรรม ว่าสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้อย่างคุ้มค่าหรือไม่ โดยค่า SROI จะบอกว่าทุกๆ การลงทุน 1 บาท จะสามารถสร้างผลตอบแทนทางสังคม เป็นเงินกี่บาท

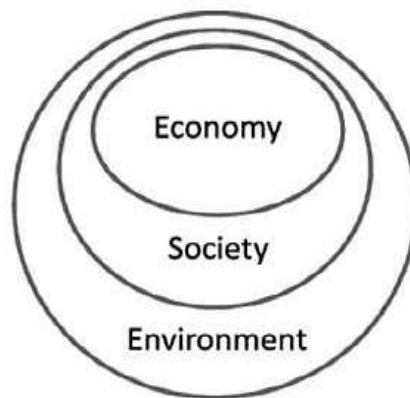

ในทุกๆการลงทุน 1 บาท
จะสามารถสร้างผลตอบแทน
ทางสังคมเป็นเงิน **ก่บาท**

ภาพที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบผลการลงทุนกับมูลค่าเงิน

การพิจารณาผลประโยชน์สุทธิของวิธีการวัดระดับผลกระทบทางสังคมแบบ SROI จะพิจารณาผลประโยชน์สุทธิที่เปลี่ยนแปลง 3 ประเด็นด้วยกัน ได้แก่ ผลประโยชน์สุทธิที่เกิดขึ้นแก่สังคมโดยรวม ผลประโยชน์สุทธิที่เกิดขึ้นแก่สิ่งแวดล้อม และผลประโยชน์สุทธิที่เกิดขึ้นแก่กลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทางเศรษฐกิจ ซึ่งกล่าวได้ว่า SROI เป็นเครื่องมือที่ช่วยตีความ “คุณค่า” ของโครงการเพื่อสังคมเป็น “มูลค่า” ทางการเงินเพื่อง่ายต่อการสื่อสาร แก่สังคม และหน่วยงานผู้จัดสรรทุน ชี้ให้เห็นเป็นรูปธรรมได้อย่างชัดเจน

ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน
(Social Return on Investment : SROI)

ภาพที่ 2 แสดงหลักการประเมิน SROI

การประเมินผลตอบแทนทางสังคม (Social Return On Investment: SROI)

เป็นแนวคิดที่พัฒนามาจากการวิเคราะห์ต้นทุนและประโยชน์ของโครงการ (Cost - Benefit Analysis: CBA) ซึ่งเป็นวิธีวิเคราะห์ เพื่อจัดสรรทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพและใช้ในการวิเคราะห์ตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐและการวิเคราะห์กำไรขาดทุน (Profit-Loss Analysis: PLA) ซึ่งนำมาวิเคราะห์มูลค่าการลงทุนและประโยชน์ครอบคลุมแตกต่างกัน

การประเมินผลตอบแทนทางสังคม (Social Return on Investment: SROI) เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคม จากการขับเคลื่อนโครงการหรือการลงทุนที่ครอบคลุมมูลค่าทางสังคมทั้งผลลัพธ์ที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน ซึ่งเป็นวิธีการวัดมูลค่าทางเศรษฐกิจของผลประโยชน์ทางสังคมด้วยการนำผลตอบแทน ด้านสังคมในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งเป็นตัวแปรเชิงคุณภาพที่องค์กรได้สร้างขึ้นมาแปลงค่าเป็นตัวเงิน (Monetized Value) โดยใช้การวัดตัวเงินแบบคิดลด (Discounted Monetized Measurement) ของมูลค่าทางสังคมที่องค์กรได้สร้างขึ้นและคำนวณหาเปรียบเทียบกับมูลค่าทางการเงินของ ต้นทุนที่ใช้ไปในการดำเนินการขององค์กร เพื่อดูว่ากิจการสร้างผลลัพธ์ทางสังคมคิดเป็นมูลค่าเท่าไรต่อเงิน 1 บาทที่ลงทุนไป เพื่อช่วยในการประเมินว่าการลงทุนนั้น ๆ มีความคุ้มค่า

สำหรับหลักการ SROI จะพิจารณาผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเข้าสู่ระบบการประเมิน มีขอบเขตในการพิจารณาทั้งผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งด้านบวกและด้านลบในทุกมิติ รวมทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมที่จะส่งต่อการตัดสินใจ และพิจารณามูลค่าทางการเงินที่เกิดขึ้นจริง (Tangible) และการประมาณมูลค่าของปัจจัยที่เป็นนามธรรม (Intangible SROI) จึงเป็นแนวคิดสำหรับการทำความเข้าใจการประเมินและการบริหารจัดการผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการขององค์กรครอบคลุม ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม จำแนกตามผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ที่สำคัญในแต่ละกลุ่ม โดย SROI เป็นผลลัพธ์ที่ได้จากการคำนวณสัดส่วนของมูลค่าผลลัพธ์ทางสังคมทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม กับงบประมาณการลงทุนของโครงการเพื่อพิจารณาว่าในงบประมาณการลงทุนของโครงการ 1 หน่วย สามารถให้ผลลัพธ์ทางสังคมเท่าไรของงบประมาณการลงทุน โดยการคำนวณมูลค่าผลลัพธ์ทางสังคมจะต้องคำนึงถึงเป้าหมายของที่จะสร้างความเปลี่ยนแปลงใดๆ จากกิจกรรมที่ใส่เข้าไปและมีความสอดคล้องกับทิศทางขององค์กร

การประเมินโครงการ SROI เป็นการเปรียบเทียบระหว่างต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายของโครงการ (Cost) กับผลประโยชน์หรือผลตอบแทน (Benefit) ที่เกิดจากโครงการเพื่อให้สามารถประเมินความคุ้มค่าของโครงการและความคุ้มค่าของโครงการหรือทางเลือกด้านนโยบายต่างๆ ในสถานการณ์ที่มีข้อจำกัดทางทรัพยากร

คุณลักษณะสำคัญของโครงการที่เหมาะสมในการประเมิน SROI

ในการประเมิน SROI ของโครงการเพื่อสังคม ซึ่งมีคุณลักษณะสำคัญของโครงการใช้เป็นกรอบในการพิจารณาดำเนินการประเมินกรณีโครงการใดที่มีคุณลักษณะไม่ควรประเมินเกิน 2 ข้อขึ้นไป ถือว่าโครงการนั้นไม่ควรดำเนินการประเมิน SROI

ตารางที่ 1 ลักษณะโครงการที่เหมาะสมในการประเมิน SROI

ลักษณะโครงการ	ควรประเมิน	ไม่ควรประเมิน	Ex-ante	Ex-post
เป็นโครงการที่ถูกตั้งคำถามถึงความคุ้มค่าของเงินลงทุนของโครงการจากผู้มีอำนาจในการอนุมัติงบประมาณที่ดำเนินโครงการไปแล้ว	✓			✓
เป็นโครงการต้องการตัวชี้วัดผลลัพธ์เพื่อพิจารณาอนุมัติโครงการก่อนดำเนินโครงการและ/หรือเป็นโครงการที่ต้องการทำงานต่อยอดในอนาคต	✓		✓	✓
เป็นโครงการที่มีการริเริ่มจากผู้นำเนินโครงการ และมีการลงทุน (งบประมาณ โครงการ) ในการดำเนินกิจกรรม	✓			✓
เป็นโครงการที่ต้องการทราบปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการ (Lesson learn)	✓			✓
เป็นโครงการที่ใช้งบประมาณดำเนินกิจกรรมต่อเนื่อง ยาวนาน และมีการใช้งบประมาณอย่างต่อเนื่องทุกๆ ปี	✓		✓	✓
เป็นโครงการที่ต้องการนำไปนำเสนอภาครัฐ ภาคประชาชนเพื่อบอกเล่าถึงความสำเร็จของโครงการและต้องการตัวชี้วัดเชิงสังคมอย่างเป็นรูปธรรม	✓			✓
เป็นโครงการที่มีการริเริ่มจากผู้ดำเนินโครงการแต่ไม่มีการลงทุน (ไม่ใช้งบประมาณโครงการ)		✓		
เป็นโครงการที่ผู้บริหารไม่ได้ต้องการทราบความคุ้มค่า ไม่ได้ถูกตั้งคำถามถึงความคุ้มค่าของโครงการหรือ ไม่มีประเด็นด้านข้อถกเถียง ด้านการจัดสรรงบประมาณ		✓		
เป็นโครงการขนาดเล็ก ทำกิจกรรมในระยะเวลาน้อยๆ และไม่ต่อเนื่องและเป็นโครงการที่เปลี่ยนกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายครั้ง		✓		

ในอีกทางสามารถนำผลการประเมินที่ได้ภายหลังจากดำเนินการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนโครงการ (Social Return On Investment: SROI) มาวิเคราะห์ร่วมกับวงจร PDCA หรือวงจรการบริหารงานคุณภาพ ซึ่งเป็นที่นิยมในการบริหารงานภาคเอกชนและภาคธุรกิจในการพัฒนาโครงการให้ดีขึ้นและเป็นไปอย่างยั่งยืน ซึ่งในส่วนนี้ SROI สามารถนำไปใช้ในส่วนการตรวจสอบ (Check) ในวงจรเพื่อให้เกิดการมองเห็นสิ่งที่ต้องปรับปรุง (Action) เพิ่มเติม เกิดการวางแผน (Plan) และการปฏิบัติ (Do) ใหม่ เพื่อให้เกิดการบริหารงานอย่างมีคุณภาพที่ดีขึ้น การนำการประเมินผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment: SIA) และผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนโครงการ (Social Return On Investment: SROI) มาใช้ประเมินแต่ละชุมชนจะสามารถทำให้ อ.อ.ป. และชุมชน เห็นถึงศักยภาพการดำเนินงาน เกิดการพัฒนาในแนวทางที่ดียิ่งขึ้นหรือเป็นไปตามแผนแม่บทภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ต่อไป

การเปลี่ยนแปลงสุทธิ (Net-Change) สามารถวัดได้โดยพิจารณาจากระดับผลตอบแทนที่เปลี่ยนแปลง 2 มิติ หรือ Difference in Difference โดยการเปลี่ยนแปลงในมิติที่ 1 คือ การเปรียบเทียบและหักลบผลตอบแทนทางสังคม กรณีมีโครงการ (With) และไม่มีโครงการ (Without) หรือเรียกว่า ผลลัพธ์ส่วนเกิน (Deadweight) จากนั้นนำมาเปรียบเทียบความแตกต่างของผลตอบแทน ส่วนการเปลี่ยนแปลงใน มิติที่ 2 คือ การจัดผลตอบแทนที่อาจเกิดขึ้นจากปัจจัยอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการ เป้าหมาย (Attribution) ผลลัพธ์ทดแทน (Displacement) กรณีผลลัพธ์เชิงบวกหักลบด้วยผลลัพธ์เชิงลบ โดยผลลัพธ์เชิงบวกของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มหนึ่งถูกชดเชยด้วยผลลัพธ์เชิงลบของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มอื่นและอัตราการลดลงของผลประโยชน์ (Drop off) เพื่อให้การประเมินตรงกับความเป็นจริงมากที่สุดและไม่มีอคติ

- ทำให้รู้ถึงความคุ้มค่าและความคุ้มค่าของโครงการและนโยบาย
- ช่วยในการตัดสินใจโครงการและทางเลือกนโยบายใดมีความคุ้มค่ามากกว่าภายใต้ข้อจำกัดทางทรัพยากรรวมถึงรูปแบบการประเมินที่เกี่ยวกับความคุ้มค่าของโครงการ
- การวิเคราะห์ต้นทุน - ผลประโยชน์ (Cost - benefit Analysis: CBA)
- การประเมินมูลค่าผลตอบแทนทางสังคม (Social return on investment: SROI) เป็นประเมินต้นทุนและผลประโยชน์ในรูปของตัวเงินและเป็นการประเมินด้วยมุมมองทางสังคม (Societal Perspective)

สูตรคำนวณ การประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน SROI

ภาพที่ 3 แสดงการคำนวณ SROI

รูปแบบการประเมินผลกระทบทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ของโครงการเพื่อสังคม

โดยทั่วไปแล้วการประเมินผลกระทบจากการลงทุนของโครงการเพื่อสังคมจะจำแนกตามระยะความสำเร็จของโครงการวิจัย ได้แก่ การประเมินผลกระทบฯ ก่อนดำเนินโครงการ การประเมินผลกระทบระหว่างดำเนินโครงการ และการประเมินผลกระทบหลังดำเนินโครงการหรือหลังโครงการเสร็จสิ้น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ก่อนการดำเนินโครงการ (Ex - Ante Evaluation) คือ การประเมินเพื่อตัดสินใจว่าควรจะดำเนินกิจกรรมหรือไม่ ควรอนุมัติโครงการหรือไม่ (เป็นการประเมินจากการคาดการณ์ของผลลัพธ์ในอนาคต)
2. ระหว่างการดำเนินโครงการ (On - Going) คือ การประเมินเพื่อพิจารณาว่าผลลัพธ์ระหว่างการดำเนินกิจกรรมเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่ (ควรมีการหยุดหรือไปต่อหรือปรับแผนกิจกรรมหรือไม่)
3. หลังการดำเนินโครงการ (Ex - Post Evaluation) คือ การประเมินเพื่อพิจารณาผลลัพธ์หลังสิ้นสุดกิจกรรมว่าสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นอย่างไร (เป็นการประเมินจากข้อเท็จจริงของผลลัพธ์)

การพิจารณาผลประโยชน์สุทธิของวิธีการวัดผลกระทบทางสังคมแบบ SROI จะพิจารณาผลประโยชน์สุทธิที่เปลี่ยนแปลงไปเมื่อเปรียบเทียบกับกรณีก่อนการเกิดขึ้นของโครงการใน 3 ประเด็นด้วยกัน ได้แก่ ผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิที่เกิดขึ้นแก่สิ่งแวดล้อม ผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิที่เกิดขึ้นแก่สังคมโดยรวม และผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิที่เกิดขึ้นแก่กลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในสังคม ในทางเศรษฐกิจซึ่งกล่าวได้ว่า SROI เป็นเครื่องมือที่ช่วยตีความ “คุณค่า” ของโครงการเพื่อสังคมเป็น “มูลค่า” ทางการเงินเพื่อให้ง่ายต่อการสื่อสารแก่สังคมและหน่วยงานผู้จัดสรรทุน

1. ผลตอบแทนที่เกิดขึ้นเชิงสิ่งแวดล้อม คือ ผลตอบแทนที่เกิดขึ้นกับกลุ่มบุคคลที่กิจกรรมเข้าไปสร้างการเปลี่ยนแปลงในเชิงคุณภาพของสิ่งแวดล้อมในสังคม เช่น คุณภาพอากาศดีขึ้น สารเคมีตกค้างลดลง ป่าไม้อุดมสมบูรณ์มากขึ้น ไฟป่าหมดไป สัตว์ป่ากลับคืนมา ระบบนิเวศดีขึ้น ผลตอบแทนในรูปแบบนี้ต้องแปลงค่าผ่าน (Financial Proxy) ก่อน
2. ผลตอบแทนที่เกิดขึ้นเชิงสังคม คือ ผลตอบแทนที่เกิดขึ้นกับกลุ่มบุคคลที่กิจกรรมเข้าไปสร้างการเปลี่ยนแปลงในเชิงคุณภาพของมนุษย์ เช่น คนในสังคมมีการศึกษาดีขึ้น มีความสุขมากขึ้น อายุยืนขึ้น โรคภัยไข้เจ็บลดลง ผลตอบแทนในรูปแบบนี้ต้องแปลงค่าผ่าน (Financial Proxy) ก่อน
3. ผลตอบแทนทางสังคมในทางเศรษฐกิจ คือ ผลตอบแทนที่เกิดขึ้นกับกลุ่มบุคคลที่กิจกรรมเข้าไปสร้างการเปลี่ยนแปลงในเชิงรายได้ เช่น คนในสังคมมีรายได้เพิ่มมากขึ้น รวยขึ้นเป็นผลตอบแทนในรูปแบบเชิงตลาด ผลตอบแทนในรูปแบบนี้ไม่ต้องแปลงค่าผ่าน (Financial Proxy)

หมายเหตุ : โดยผลประโยชน์ 3 รูปแบบนี้ ถูกเรียกว่า ไตรกำไรสุทธิ (Triple Bottom Line: TBL) โดยจะถูกเชื่อมโยงกับหลักเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

การประเมินผลตอบแทนทางสังคม หรือ SROI ของโครงการเพื่อสังคมเป็นการประเมินผลตอบแทนที่เกิดขึ้นจากการลงทุน ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ช่วยตีความ “คุณค่า” ของผลลัพธ์จากการดำเนินโครงการเป็น “มูลค่า” ทางการเงินได้โดยมีผลตอบแทนที่เกิดขึ้นทั้งเชิงสิ่งแวดล้อม เชิงสังคมและเชิงสังคมในทางเศรษฐกิจ

การประเมินผลลัพธ์ทางสังคม (Social Impact Assessment: SIA)

การประเมินผลลัพธ์ทางสังคม มีความสำคัญต่อกิจการเพื่อสังคม หากไม่มีการติดตามวัดผลอย่างต่อเนื่อง ไม่อาจรู้ได้อย่างชัดเจนว่างานที่ทำไปนั้นบรรลุพันธกิจมากน้อยเพียงใดตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายหรือไม่ สร้างผลเชิงลบหรือบวกที่คาดไม่ถึง และควรปรับปรุงแก้ไขตรงไหนอย่างไรเพื่อสร้างประโยชน์มากกว่าเดิมในอนาคต ตลอดจนลดผลกระทบเชิงลบหรือผลข้างเคียงเชิงลบที่ไม่ตั้งใจจะก่อให้เกิดขึ้น

ความท้าทายที่พบบ่อย คือ ผู้ประกอบการเพื่อสังคมหรือคนที่อยากทำโครงการเพื่อสังคมมักมีความตั้งใจอย่างแรงกล้าหรือมี “ใจ” ที่จะแก้ไขปัญหา หรือสร้างผลกระทบเชิงบวกให้สังคม แต่หากสอบถามถึงเป้าหมายทางสังคม หลายคนมักระบุเป้าหมายในลักษณะนามธรรมกว้าง ๆ เช่น “ทำให้ชาวบ้านมีชีวิตดีขึ้น” หรือ “ทำให้คนมีคุณธรรมมากขึ้น” และมักไม่ระบุเป้าหมายที่ชัดเจนถึงระดับที่จะวัด “ความคืบหน้า” ในแต่ละปีได้

สำหรับเครื่องมือในการวิเคราะห์ SIA นั้น จะใช้แนวทางของ White & Raitzer (2017) จำลองสถานการณ์ในกรณีที่ไม่มีการแทรกแซง (Non-Interventions) และเปรียบเทียบกับสถานการณ์จริงที่มีการแทรกแซง (Interventions) ซึ่งในการออกแบบการศึกษา (experimental designs) เพื่อสร้าง

เครื่องมือ (methods) จำเป็นจะต้องศึกษา 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ได้รับมอบหมาย (The unit of assignment) กลุ่มที่ได้รับทรีทเมนต์ (The unit of treatment) และกลุ่มการวิเคราะห์ผลลัพธ์จากการแทรกแซง (The unit of analysis) ซึ่งมีหน่วยการวิเคราะห์ ดังนี้

1. หน่วยที่ได้รับมอบหมาย (The unit of assignment) เป็นหน่วยที่เล็กที่สุด (ทางภูมิศาสตร์) ที่มีการตัดสินใจทำการแทรกแซง (Intervention)
2. หน่วยที่ได้รับการดูแล (The unit of treatment) คือ หน่วยแรกที่ได้รับการดูแล (Treatment)
3. หน่วยการวิเคราะห์ผลลัพธ์ (The unit of analysis) เป็นหน่วยที่สามารถวัดผลลัพธ์ได้ อาจเป็นหน่วยที่มีระดับต่ำกว่าหน่วยที่ได้รับมอบหมาย หรือหน่วยที่ได้รับทรีทเมนต์

การประเมินผลกระทบ จึงเป็นการวัดผลที่เกิดการได้รับทรีทเมนต์ (Treatment effect) สำหรับ Treatment หมายถึง สิ่งที่แทรกแซง (Intervention) เช่น กระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยว สามารถทำให้เกิดผลลัพธ์ (Outcome) เช่น รายได้ ผลผลิต สุขภาพ ความสุขและในด้านอื่นๆ ที่แตกต่างจากเดิม

กระบวนการและขั้นตอนการประเมินผลลัพธ์ทางสังคม (Social Impact Assessment: SIA)

1. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในส่วนนี้ จะใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการสืบค้นเอกสารซึ่งเป็นข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้อง โดยมีประเด็นที่วิเคราะห์ 3 ประเด็นดังนี้

1) ผลกระทบทางเศรษฐกิจ เป็นการตีความผลกระทบที่เกิดขึ้นแก่พื้นที่จากการมีโครงการออกเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจในรูปของค่าแทนทางการเงินหรือ Financial Proxy ทั้งมูลค่าที่เกิดขึ้นทางตรง (มูลค่าที่สามารถวัดได้ผ่านราคาตลาด เช่น รายได้ที่เปลี่ยนแปลงไป กำไรที่เพิ่มขึ้น เป็นต้น) และมูลค่าที่เกิดขึ้นทางอ้อมแต่สามารถตีความเป็นมูลค่าผ่านราคาตลาดได้โดยใช้ Technic Shadow Price (เช่น มูลค่าจากการลดความเสียหาย มูลค่าจากการป้องกันผลเสียที่คาดว่าจะเกิดขึ้นและมูลค่าของเวลา เป็นต้น)

2) ผลกระทบทางสังคม ในด้านผลกระทบทางสังคมนั้น เป็นการวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นและเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นทัศนคติ พฤติกรรมการใช้ชีวิตและแนวคิดในการดำเนินชีวิต โดยในส่วนนี้จะเป็นการวิเคราะห์เชิงคุณภาพโดยใช้การอธิบาย เชิงพรรณนาเป็นหลัก

3) ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม ในด้านผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมนั้น จะใช้แนวทางการวิเคราะห์เชิงคุณภาพเช่นเดียวกับผลกระทบทางสังคม โดยจะพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อม ที่เล่าผ่านผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งทางปริมาณและคุณภาพที่สังเกตได้ โดยใช้การอธิบาย เชิงพรรณนาเป็นหลัก

2. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

โดยแนวคิดในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น คือ เมื่อมีการสนับสนุนโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม ในช่วงระยะเวลาที่ t ให้ผลลัพธ์คือ Y_t เมื่อเวลาผ่านไปที่ $t+1$ หลังจากที่เกิดโครงการสนับสนุนแก่พื้นที่พัฒนาฯ หรือ (Intervention) ผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับคือเปลี่ยนเป็น Y_{t+1} ในขณะที่หากกลุ่มเป้าหมายพื้นที่พัฒนาฯ กรณีไม่ได้รับการส่งเสริมจากโครงการ (Intervention) ผลลัพธ์ที่ได้จะมีเพียง Y_{0t+1} ซึ่งส่วนหลังเป็นการเปรียบเทียบค่าของ Y เมื่อเขียนเป็นสมการจะคำนวณค่าผลกระทบที่เกิดขึ้นจากมาตรการของโครงการ (Intervention) แก่กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เมื่อเวลาผ่านไปเทียบกับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นที่เวลาตั้งต้น ดังนั้นการวัดผลกระทบ (Impact) คือ $Impact = Y_{1t+1} - Y_{0t+1}$ (หมายเหตุ : เป็นการอธิบายโดยใช้เศรษฐมิติในการชี้วัดระดับการเปลี่ยนแปลง) เพื่อชี้ให้เห็นถึงระดับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในเชิงปริมาณ (หากมีข้อมูลเพียงพอและชัดเจนในการวัด) และเชิงคุณภาพที่เกิดขึ้นใน 3 ประเด็น คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

**** ผลลัพธ์ทางสังคม คือ คุณค่าทางสังคมที่เกิดจากการดำเนินงานของกิจการ ซึ่งควรสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและพันธกิจของกิจการ ****

การประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน SROI สอดรับกับการขับเคลื่อนแนวคิดการดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืน โดยการวางแผนเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรม โครงการ ที่ไม่ได้คำนึงถึงเพียงกำไรสุทธิที่จะได้รับจากกิจกรรม หรือ โครงการนั้น ๆ แต่ได้คำนึงถึงผลกระทบในทุกด้าน ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ด้วย หากพิจารณาว่า SROI คือ อะไร “SROI เป็นเครื่องมือในการประเมินผลตอบแทนทางสังคม” ที่จะช่วยให้คนที่ทำงานในด้านสังคมได้มีความเข้าใจและสามารถวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ที่เกิดขึ้นในรูปแบบคุณค่าให้เป็นมูลค่าได้โดย “คุณค่า” ของผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นตีความออกมาเป็น “มูลค่า” ทางเศรษฐศาสตร์หรือแปลงค่าเป็นตัวเลขได้ ทั้งนี้ต้องให้ความสำคัญถึงกำไรสุทธิที่เกิดขึ้น โดยพิจารณาในรูปแบบของไตรกำไรสุทธิ (Triple Bottom Line: TBL)

ภาพที่ 4 แสดงผลการคำนวณกำไรสุทธิ

จากการทบทวนแนวคิดการประเมินผลกระทบทางสังคม (SIA) และการประเมินผลกระทบทางสังคมจากการลงทุน (SROI) สามารถสรุปได้ว่าเป็นการประเมินที่มีกรอบแนวคิดที่เป็นกระบวนการในการประเมินผลออกเป็น 4 ขั้นตอนหลัก

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดขอบเขตในการดำเนินการประเมินผลที่ชัดเจน เช่น ระยะเวลา พื้นที่ดำเนินการ กลุ่มเป้าหมาย หรือกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและการพิจารณาประเภทของการประเมิน เพื่อเป็นกรอบในการประเมินที่ชัดเจน และเก็บข้อมูลได้ถูกต้องครบถ้วน

ขั้นตอนที่ 2 การทบทวนภาพรวมของรายละเอียดของโครงการในรูปแบบ Impact Mapping ลักษณะของเส้นทางสู่ผลกระทบทางสังคม หรือ SIA เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลผลลัพธ์ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือผลประโยชน์ของโครงการ เช่น ข้อมูลผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น (Benefit) การกำหนดผลกระทบกรณีฐาน (Base Case Scenario) และอัตราการลดลงของประโยชน์ (Drop Off) ซึ่งเป็นข้อมูลสำหรับการประเมินมูลค่า (SROI) ต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 สื่อสารความสำคัญของโครงการให้เข้าใจในระยะเวลาอันสั้นผ่านทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change) เพื่อนำเสนอและการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงก่อนและหลังการเกิดขึ้นของโครงการ (With and Without)

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ซึ่งเป็นขั้นตอนของการแปลงเป็นมูลค่าทางการเงิน (Monetize) ของข้อมูลผลประโยชน์สุทธิโดยการนำข้อมูลต้นทุนผลประโยชน์และกรณีฐานมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรม Spreadsheet ที่มีพิจารณาจากดัชนีชี้วัดผลตอบแทนของโครงการ ได้แก่ Net Present Value (NPV) Social Return On Investment (SROI) และ Internal Rate of Return (IRR) เส้นทางของการประเมินผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment) มี 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Analysis)
 2. ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change)
 3. ห่วงโซ่ผลลัพธ์ (Impact value Chain)
 4. ตัวชี้วัดทางสังคม (Social Impact Indicators)
 5. กรณีฐาน (Base Case Scenario)
 6. ค่าแทนทางการเงิน (Financial Proxy)
 7. การคำนวณมูลค่า (SROI)
- ขั้นตอนที่ 1-5 คือ การประเมินผลกระทบทางสังคม (SIA) ได้ผลลัพธ์เชิงปริมาณ
 - ขั้นตอนที่ 1-7 คือ การประเมินผลตอบแทนทางสังคม (SROI) ได้ผลลัพธ์เชิงปริมาณและความคุ้มค่า

หลักการของการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return on investment: SROI)

หลักการสำคัญในการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) จะต้องคำนึงถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับโครงการเข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่ม ทั้งผลกระทบในด้านบวกและด้านลบ ใช้ค่าแทนทางการเงิน (Financial Proxy) หรือค่าประมาณเพื่อแทนมูลค่าทางการเงินของผลลัพธ์ทางสังคม ในกรณีที่เราไม่ทราบค่าเงินที่แน่นอนและเลือกเฉพาะผลลัพธ์ทางสังคมข้อสำคัญที่จะเน้นการจัดการไปยังประเด็นที่มีความสำคัญจริง หลีกเลี่ยงการกล่าวอ้างเกินจริง (Do not over claim) โดยยอมรับว่า ผลลัพธ์ทางบวกที่เกิดขึ้นอาจเกิดขึ้นหลังจากกิจกรรมหรือโครงการเพื่อสังคมที่เราก่อตั้งขึ้น หรืออาจจะเกิดจากคนหรือองค์กรอื่นเข้ามามีส่วนร่วมก็เป็นได้ ควรประเมินทุกขั้นตอนอย่างโปร่งใสที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้และต้องได้รับการตรวจสอบผลการประเมิน SROI จากบุคคลภายนอก เพื่อช่วยให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถตัดสินใจได้ว่าการประเมินของเราทำอย่างตรงไปตรงมาและสมเหตุสมผล

การประเมินผลตอบแทนทางสังคม หรือ SROI ของโครงการเพื่อสังคมเป็นการประเมินผลตอบแทนที่เกิดขึ้นจากการลงทุน ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ช่วยตีความ “คุณค่า” ของผลลัพธ์จากการดำเนินโครงการเป็น “มูลค่า” ทางการเงินได้โดยมีผลตอบแทนที่เกิดขึ้นทั้งเชิงสิ่งแวดล้อม เชิงสังคม และเชิงสังคมในทางเศรษฐกิจ

SROI = IMPACT/ INPUT	----->	(ทฤษฎี)
1. ทรัพยากร/ ปัจจัยนำเข้า	----->	(Impact)
2. ผลสัมฤทธิ์/ การเปลี่ยนแปลง	----->	(Input)

ห่วงโซ่ผลลัพธ์ (Social Impact Value Chain Impact Pathway)

ภาพที่ 5 แสดงโมเดลเชิงตรรกะแบบพื้นฐาน (Basic Logic Model)

ภาพที่ 6 แสดงขั้นตอนการประเมิน SROI

การประเมินผลกระทบและตอบแทนทางสังคม SIA/SROI ที่ได้รับการยอมรับจะยึดหลักการประเมิน 7 ประการดังนี้

1. คำนึงถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและประเมินการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
2. เข้าใจสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลง ประเมินจากหลักฐานที่รวบรวมได้ทั้งการเปลี่ยนแปลงด้านบวกและลบ ทั้งที่ตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจให้เกิดขึ้น
3. ใช้ “ค่าแทนทางการเงิน” (Financial proxy) ประเมินผลลัพธ์ที่สำคัญ และให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ที่ไม่มีมูลค่าตลาดในปัจจุบัน ทำให้ “คุณค่า” ของผลลัพธ์นั้นถูกสะท้อนในการพิจารณา
4. รวบรวมเฉพาะสิ่งที่เป็น “สาระสำคัญ” (Material) พิจารณาข้อมูลและหลักฐานเฉพาะที่มีความสำคัญในการประเมิน ที่จะช่วยสะท้อนความเป็นจริงที่ถูกต้องและยุติธรรม ซึ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นฝ่ายที่ช่วยให้ข้อสรุปด้านผลลัพธ์ที่เป็นเหตุเป็นผล
5. หลีกเลี่ยงการกล่าวอ้างเกินจริง อ้างอิงเฉพาะคุณค่าที่องค์กรรับผิดชอบในการสร้างขึ้น
6. เน้นความโปร่งใสทุกขั้นตอน แสดงหลักการในการวิเคราะห์ที่แม่นยำ และมีความซื่อสัตย์ รายงานและอภิปรายผลกับผู้มีส่วนได้เสีย
7. พร้อมรับการตรวจสอบ ใช้ผู้รับรองผลที่เป็นหน่วยงานอิสระ ขั้นตอนในการประเมิน SROI

ข้อควรพิจารณา :

1) ไม่ควรใช้เกณฑ์พิจารณาค่า NPV ในการจัดลำดับความสำคัญในการลงทุนจากมากไปน้อย เพราะการลงทุนในโครงการวิจัยขนาดเล็กย่อมให้ผลตอบแทนที่ไม่สูงมากนักและต้นทุนมักมีค่าต่ำ จึงเป็นผลให้ NPV ต่ำกว่าโครงการขนาดใหญ่

2) ข้อจำกัดของการใช้เกณฑ์การพิจารณาค่า NPV จะเกิดขึ้น เมื่อค่าใช้จ่ายหรืองบประมาณไม่ได้ถูกนำมาคิดคำนวณด้วย

3) กรณีการลงทุนวิจัยที่งบประมาณไม่ใช่ข้อจำกัด สามารถใช้ค่า NPV เป็นดัชนีที่ใช้ ในการจัดลำดับความสำคัญของทุนที่เหมาะสมได้ แต่ในกรณีเมื่อการลงทุนมีข้อจำกัด คือด้านงบประมาณ จึงสมควรให้มีการเปรียบเทียบ NPV ต่อหน่วยปัจจัยที่มีจำกัด

ตัวชี้วัดอัตราผลตอบแทนต่อต้นทุน หรือ SROI (Social Return On Investment): เป็นอัตราส่วนระหว่างมูลค่าปัจจุบันผลประโยชน์จากงานวิจัยต่อมูลค่าปัจจุบันของต้นทุนทั้งหมด โดยเกณฑ์การตัดสินใจยอมรับโครงการ คือ เมื่อค่า SROI มากกว่า 1

ข้อควรพิจารณา :

1) การจัดลำดับความสำคัญของโครงการ ด้วย B/C อาจก่อให้เกิดความผิดพลาดในการวิเคราะห์ได้ เนื่องจากโครงการที่ให้ผลประโยชน์สูงต้องอาศัยการลงทุนที่สูงตามเช่นกัน ซึ่งอาจทำให้ค่า B/C อาจน้อยกว่าโครงการที่ให้ประโยชน์ต่ำกว่าแต่ก็มีการลงทุนที่ต่ำเช่นเดียวกัน

2) ในการเปรียบเทียบความเหมาะสมในการลงทุน ควรพิจารณาร่วมกับดัชนีตัวอื่นด้วย ได้แก่ NPV และ IRR ตัวชี้วัดอัตราผลตอบแทนภายใน หรือ IRR (Internal Rate of Return) คือ อัตราผลตอบแทนจากโครงการที่คำนวณได้จากอัตราที่ทำให้มูลค่าปัจจุบันสุทธิของโครงการมีค่าเท่ากับศูนย์หรือการเท่าทุนนั่นเอง โดยเกณฑ์ดังกล่าวจะใช้สำหรับการตัดสินใจยอมรับโครงการ เมื่อค่า IRR มีค่ามากกว่าอัตราคิดลดหรืออัตราดอกเบี้ยในตลาด

ข้อควรพิจารณา :

1) หากค่า IRR สูงเกินไปอาจเกิดความผิดพลาดในการตีความหมายผิดไปจากความเป็นจริงได้ ซึ่งเป็นข้อควรระวังที่นักวิจัยควรตระหนัก

2) อัตราผลตอบแทนของการลงทุนมักนิยมใช้ในการประเมินภายหลังจากเกิดผลกระทบจากการลงทุนแล้ว (Ex - Post)

(1) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น จะใช้ข้อมูลผลกระทบที่เกิดขึ้นจากโครงการที่สามารถตีค่าเป็นค่าแทนทางการเงิน หรือ Financial Proxy จำแนกออกเป็นต้นทุนที่เกิดขึ้นของโครงการ และผลประโยชน์ที่เปลี่ยนแปลงไปหลังจากการมีโครงการให้ชัดเจนในแต่ละปี โดยนำเสนอในรูปแบบตาราง Cost Benefit Analysis เพื่อให้เกิดความถูกต้องและชัดเจนในการวิเคราะห์ ดังที่เสนอในวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

(2) วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น จะใช้วิธีการทางเศรษฐมิติในการวิเคราะห์ความคุ้มค่าของการลงทุน หรือ Cost Benefit Analysis โดยนำข้อมูลต้นทุนและผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นมาวิเคราะห์ในรูปแบบตาราง เพื่อให้ได้ดัชนีวิเคราะห์ความคุ้มค่าในการลงทุนของโครงการเพื่อสังคมดังที่กล่าวไว้ข้างต้น ดังนี้

ตารางที่ 2 ระยะเวลาการดำเนินโครงการ

รายการ	ระยะเวลาของการดำเนินโครงการ และระยะเวลาที่โครงการมีผลกระทบต่อสังคม					
	ปีที่ 0	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	...	ปีที่ T
ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น						
ต้นทุนที่เกิดขึ้น	-	-	-	B_3	...	B_T
Net Present Value (NPV): มูลค่าปัจจุบันของประโยชน์สุทธิ	C_0	C_1	C_2	C_3	...	C_T
	$NPV > 0$					
Social Return on Investment (SROI): อัตราส่วนระหว่างมูลค่าปัจจุบันผลประโยชน์จากโครงการต่อ มูลค่าปัจจุบันของต้นทุนทั้งหมด	$SROI > 1$					
Internal Rate of Return (IRR) : อัตราผลตอบแทนภายใน	$IRR > r$					

ESG แนวคิดการดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืน

แนวคิดการดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืน หรือ ESG เป็นความรับผิดชอบด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental) สังคม (Social) และธรรมาภิบาล (Governance) ซึ่งในมิติด้านสิ่งแวดล้อมจะพิจารณาการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงมีการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินธุรกิจ ด้านสังคมจะพิจารณาการบริหารทรัพยากรบุคคลอย่างเป็นธรรมและเท่าเทียมความเป็นอยู่ของสังคมทั้งภายในและนอกบริษัท และด้านหลักธรรมาภิบาลจะพิจารณาด้านการกำกับดูแลกิจการที่ดีที่มีแนวทางบริหารความเสี่ยงที่ชัดเจน รวมถึงต่อต้านการทุจริตและคอร์รัปชัน

การดำเนินธุรกิจโดยคำนึงถึง ESG คือ การดูแลสิ่งแวดล้อมรับผิดชอบต่อสังคมชุมชนและการกำกับดูแลกิจการที่ดี เช่น การปฏิบัติตามกฎหมาย การพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในองค์กรและในสังคม การส่งเสริมทำงานอย่างมีความสุข การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีหรือมีนโยบายการบริหารจัดการพลังงานอย่างเป็นรูปแบบ Eco - Efficiency เพื่อดำเนินธุรกิจได้อย่างยั่งยืน เช่นเดียวกับการขับเคลื่อนงานธุรกิจเพื่อสังคม หรือ CSR โดยการมุ่งเป้าในการขับเคลื่อนกิจกรรมหรือโครงการเพื่อสังคมที่มีการทำกิจกรรมเพื่อเป็นประโยชน์ต่อสังคมและคนในสังคม ในขณะเดียวกัน ESG ให้ความสำคัญในการขับเคลื่อนธุรกิจเพื่อสังคมอย่างยั่งยืน โดยการทำประโยชน์เพื่อสังคมและการขับเคลื่อนธุรกิจไปพร้อม ๆ กัน ตั้งแต่การออกแบบกระบวนการระบบการทำงานผลิตภัณฑ์ที่สนับสนุนความยั่งยืนเป็นตัวชี้วัดที่จะยกระดับมาตรฐานการบริหารจัดการของธุรกิจสู่มาตรฐานสากลและสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เพื่อธุรกิจเติบโตได้อย่างมั่นคงและอย่างยั่งยืน

นโยบายการบริหารจัดการความยั่งยืนกับการขับเคลื่อน ESG

การบริหารจัดการความยั่งยืนของการดำเนินธุรกิจควรกำหนดกลยุทธ์ด้านความยั่งยืนขององค์กรเพื่อให้การดำเนินธุรกิจเติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืน โดยคำนึงถึงสังคม ชุมชนและทรัพยากรสิ่งแวดล้อม โดยมีนโยบายสำคัญ คือ ESG การดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืนใน 3 มิติ ดังนี้

1. E (Environmental) ดำเนินธุรกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การลดผลกระทบจากการดำเนินธุรกิจต่อระบบนิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพ ป้องกันและลดผลกระทบทางสภาพภูมิอากาศ สนับสนุนการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพเพื่ออนุรักษ์พลังงานและเพิ่มการใช้พลังงานสะอาด เช่น บรรจุภัณฑ์ของธุรกิจ Café Amazon Go Green (ใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นวัสดุย่อยสลายตามธรรมชาติลดการใช้พลาสติก) ถึงบรรจุก๊าซปิโตรเลียมเหลว (LPG) ที่สามารถนำกลับมาเข้าสู่กระบวนการ Recycle ได้และการดูดซับคาร์บอนไดออกไซด์โดยการปลูกป่า 10,000 ไร่ ในปี พ.ศ. 2573 (2030) เป็นต้น

2. S (Social) การดำเนินธุรกิจด้วยการรับผิดชอบต่อสังคม ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน การบริหารและพัฒนาบุคคลอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการส่งเสริมการเข้าถึงโอกาสการจ้างงานในท้องถิ่น ผู้ด้อยโอกาส ผู้เปราะบาง เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในสังคม เช่น การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน การสนับสนุน SME ไทย เป็นต้น

3. G (Governance) การดำเนินธุรกิจตามหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดีที่มีจริยธรรม ปฏิบัติตามกฎหมาย มีความโปร่งใส การแข่งขันทางการค้าที่เป็นธรรม การรักษาความปลอดภัยและความเป็นส่วนตัวของข้อมูลการส่งเสริมความร่วมมือของพันธมิตรและผู้ประกอบการรายย่อย รวมทั้งมีการบริหารจัดการและตอบสนองต่อความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างสมดุล

SROI สอดคล้องกับ SDGs อย่างไร

มิติของการประเมินผลลัพธ์ทางสังคม (Social Impact Assessment: SIA) และการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนโครงการ (Social Return On Investment: SROI) จะมีการวิเคราะห์ผลลัพธ์ (Outcome) และผลกระทบ (Impact) ซึ่งเกิดจากการดำเนินกิจกรรม (Activities) ซึ่งจะเห็นผลสัมฤทธิ์ (Result) ที่เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ต่อผลลัพธ์ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เป็นตัวชี้วัดเพื่อทบทวนสถานะความยั่งยืนในระดับต่าง ๆ และเป็นบรรทัดฐานการพัฒนาที่ใช้ร่วมกัน (Shared Norms) ในระดับสังคมโลก ซึ่งมี 17 เป้าหมาย โดยในแต่ละเป้าหมายสามารถจัดหมวดหมู่เป็น 3 ด้าน คือ เพื่อพัฒนาด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

ภาพที่ 7 THE 17 GOALS - Sustainable Development Goals (SDGs)

แนวทางการดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืน ESG สู่การประเมินผลตอบแทนทางสังคม (SROI)

การประเมินผลตอบแทนทางสังคม (Social Return on Investment: SROI) เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมจากการขับเคลื่อนโครงการหรือการลงทุนที่ครอบคลุมมูลค่าทางสังคมทั้งผลลัพธ์ที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน ซึ่งเป็นวิธีการวัดมูลค่าทางเศรษฐกิจของผลประโยชน์ทางสังคม ด้วยการนำผลตอบแทนด้านสังคมในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งเป็นตัวแปรเชิงคุณภาพที่องค์กรได้สร้างขึ้นมาแปลงค่าเป็นตัวเงิน (Monetized Value) โดยใช้การวัดตัวเงินแบบคิดลด (Discounted Monetized Measurement) ของมูลค่าทางสังคมที่องค์กรได้สร้างขึ้นและคำนวณเปรียบเทียบกับมูลค่าทางการเงินของต้นทุนที่ใช้ไปในการดำเนินกิจการขององค์กรเพื่อดูว่ากิจการสร้างผลลัพธ์ทางสังคมคิดเป็นมูลค่าเท่าไรต่อเงิน 1 บาทที่ลงทุนไป เพื่อช่วยในการประเมินว่าการลงทุนนั้นๆ มีความคุ้มค่าหรือไม่ (Rotheroe และ Richards, 2007; Carleton Centre for Community Innovation, 2008; Sabina. Deitrick และคณะ, 2010; และ ศิริชัย กาญจนวาสี, 2559)

กล่าวคือ การวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนสามารถคำนวณตามหลักปฏิบัติของ SROI Network (2012) โดยทำการระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก สร้างผลลัพธ์โดยระบุรายละเอียดกิจกรรมและผลผลิตที่ชัดเจนก่อนวิเคราะห์เป็นผลลัพธ์ของแต่ละกิจกรรมแล้วจึงนำผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมมาประเมินเป็นมูลค่าเงินหรือผลประโยชน์และปรับปรุงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อผลลัพธ์จากการดำเนินกิจกรรม ประกอบด้วยผลลัพธ์ส่วนเกิน (Deadweight หรือร้อยละของผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น หากไม่มีการดำเนินกิจกรรม) และปัจจัยอื่น (Attribution) หรือสัดส่วนผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมเฉพาะที่เป็นผลจากหน่วยงานนั้นเท่านั้น) และคำนวณอัตราส่วน SROI ของแต่ละโครงการ (พชร ชำนาญไพร, 2560)

หลักการสำคัญของ SROI

1. การกำหนดขอบเขตเพื่อการประเมินผล เป็นการกำหนดกรอบการดำเนินงานการศึกษาเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดย

1) กำหนดประเภทของประเมินการประเมินว่าเป็นการประเมินผลก่อนดำเนินโครงการ (Ex - ante Evaluation) หรือการประเมินผลหลังเสร็จสิ้นโครงการ (Ex - post Evaluation)

2) ขอบเขตด้านพื้นที่ที่มีความชัดเจน เช่น ระดับกิจกรรม ระดับโครงการระดับองค์กรหรือระดับประเทศ

3) ขอบเขตของระยะเวลาในการประเมินผล เช่น ประเมินย้อนหลังระยะเวลา 5 ปี ตั้งแต่ปีที่ 1 ของการดำเนินโครงการ

4) ขอบเขตของผู้ใช้ประโยชน์ (User) หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder)

2. ขั้นตอนและกระบวนการประเมิน SROI

1) การคำนึงถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

- (1) บุคคล กลุ่มคน องค์กรหรือองค์กรตัวแทนที่เกิด “การเปลี่ยนแปลง” จากการดำเนินกิจกรรมโครงการนั้นๆ ที่เกี่ยวข้องทางตรงหรือทางอ้อมต่อโครงการ/กิจกรรมนั้นๆ
- (2) ควรดึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุดก่อนเริ่มการประเมิน
- (3) ดึงคนในชุมชนมาช่วยคิดคุยกับฝ่ายที่มีผลกระทบต้องวิเคราะห์ผลกระทบ
- (4) “ผู้รับประโยชน์” (Beneficially) อาจไม่ใช่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม
- (5) ตัวแทน: กรณีที่กลุ่มเป้าหมายไม่สามารถบอกการเปลี่ยนแปลงได้เอง

2) การเข้าใจสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลง

- (1) วัดการเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาหนึ่ง
- (2) เลือกการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ๆ (Matter)
- (3) มีทั้งบวกและลบ ตั้งใจและไม่ตั้งใจ
- (4) ควรเข้าใจว่า “อะไรคือการเปลี่ยนแปลง”
- (5) ถ้าไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงก็ไม่จำเป็นต้องประเมิน
- (6) โครงการทำให้อะไรเปลี่ยนแปลงบ้าง: เน้นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

3) การใช้ค่าแทนทางการเงินตีค่าผลลัพธ์สำคัญ

- (1) เฉพาะการคำนวณ SROI
- (2) กรณีผลลัพธ์ทางสังคม ไม่ใช่ตัวเงินต้องตีมูลค่าทางการเงิน (Monetize)
- (3) ค่าแทนทางการเงิน (Proxy) ต้องแทนผลลัพธ์ทางสังคมที่อยากวัดได้จริง ๆ

4) การรวบรวมเฉพาะสิ่งที่เป็น “สาระสำคัญ”

- (1) มีข้อมูลที่ “เชื่อถือได้” เก็บอย่างสม่ำเสมอแยกแยะได้
- (2) ผลลัพธ์ทางสังคมที่มาจากปัญหาที่เราต้องการแก้ไขปัญหาจริง ๆ
- (3) เลือกผลลัพธ์ที่สำคัญที่สุดเรา
- (4) ประเมินผลลัพธ์จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (จากการสุ่มสัมภาษณ์/สำรวจ) ที่ยืนยันว่าเป็นประโยชน์ทางตรงจากโครงการ (ป้องกันการกล่าวอ้างเกินจริง)

5) หลีกเลี่ยงการกล่าวอ้างเกินจริง

- (1) ไม่ Overclaim เหมาเอาว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นของเราทั้งหมดต้องตรวจสอบให้ดี
- (2) คำนึงถึงกรณีฐาน (Base case)
- (3) ชวนคิด

“โครงการสร้างผลลัพธ์ทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่ม พบว่า เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น 900 บาท/เดือน ในช่วงเดียวกันรัฐบาลมีนโยบายสนับสนุนเบี้ยเกษตรกรรายได้น้อย 500 บาท/คน โครงการทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นก็บาท/เดือน”

6) เน้นความโปร่งใสทุกขั้นตอน

- (1) เป็นหลักการพื้นฐานที่จำเป็น
- (2) ประเมินทุกขั้นตอนอย่างโปร่งใสที่สุด
- (3) จัดทำเอกสารประกอบการตัดสินใจทุกครั้ง เช่น บันทึกผลลัพธ์ ตัวชี้วัดและมาตรฐานที่ใช้บอกแหล่งที่มาข้อมูล วิธีเก็บข้อมูล หลักฐานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
- (4) สื่อสารกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย → รับทราบ + แสดงความคิดเห็น → ปรับปรุง

3. พร้อมรับการตรวจสอบ

- 1) พร้อมรับการตรวจสอบผลการประเมินจากบุคคลภายนอกด้วยความยินดี
- 2) เพื่อลดอคติ/ทัศนคติส่วนตัวของผู้ประเมิน
- 3) ควรให้ผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกเป็นผู้ประเมินหรือเขียนความเห็น
- 4) ทำให้เกิดประโยชน์ต่อการประเมินครั้งต่อไป

1. การกำหนดขอบเขตและการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโครงการ (Stakeholders)

“ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย” หมายถึง บุคคล กลุ่มคน องค์กรหรือตัวแทนที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางตรงหรือทางอ้อมต่อกิจการเพื่อสังคมเพราะสร้างผลกระทบหรือได้รับผลกระทบจากกิจการเนื่องจากการประเมินผลลัพธ์ทางสังคม คือ การวัด “ความเปลี่ยนแปลง” ทางสังคมที่เกิดกับคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรืองานด้านสิ่งแวดล้อมเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ดังนั้น ผู้ที่จะบอกถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าวได้ดีที่สุด คือ กลุ่มเป้าหมายทางสังคมของกิจการซึ่งเป็นผู้รับประโยชน์ หรือ “ตัวแทน” ของคนกลุ่มนั้นเพราะกลุ่มเป้าหมายทางสังคมอาจไม่สามารถบอกความเปลี่ยนแปลงได้เอง เช่น หัวหน้าสวนป่าอาจจะเป็นตัวแทนด้านการปลูกสร้างสวนป่าของคนงานปลูกป่า “ตัวแทน” มีความสำคัญในกรณีที่ผู้รับประโยชน์บอกให้ทราบถึงความเปลี่ยนแปลงไม่ได้ เช่น ผู้เชี่ยวชาญด้านระบบนิเวศ ถือเป็นตัวแทนของป่าที่จะช่วยบอกได้ว่าความหลากหลายทางชีวภาพเปลี่ยนไปหรือไม่เมื่อมีการปลูกป่าและรักษาป่า

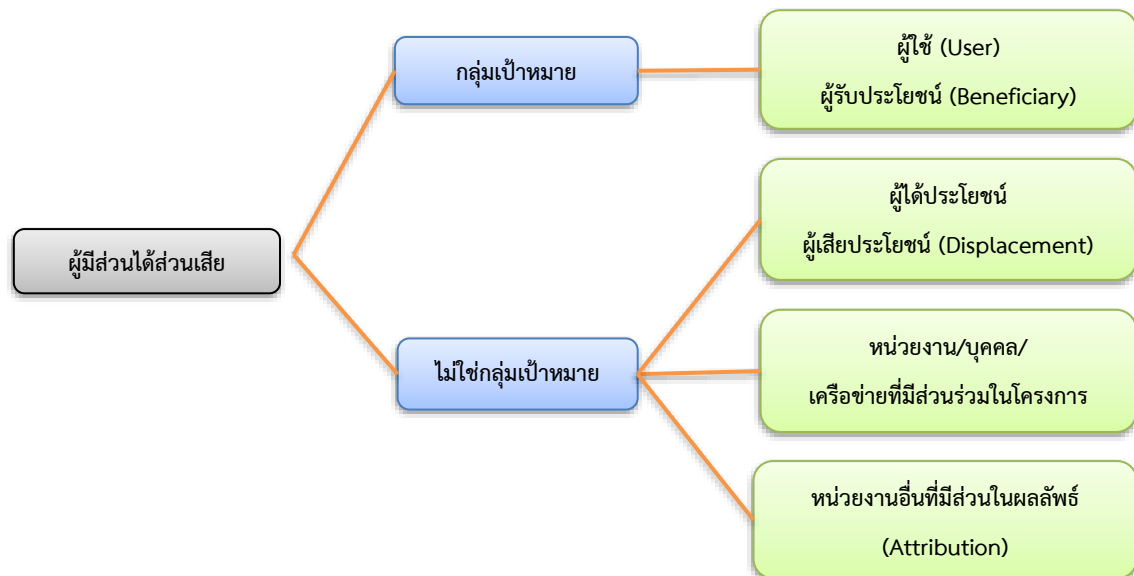
วิธีการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโครงการ

- 1) กำหนดขอบเขตที่ชัดเจน
- 2) ระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
 - พิจารณาว่าการวิเคราะห์ SIA - SROI ของโครงการและจะครอบคลุมอะไรบ้าง
 - ใครจะมีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างไร
 - ในการวิเคราะห์ SROI เป็นการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

องค์ประกอบในการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการ

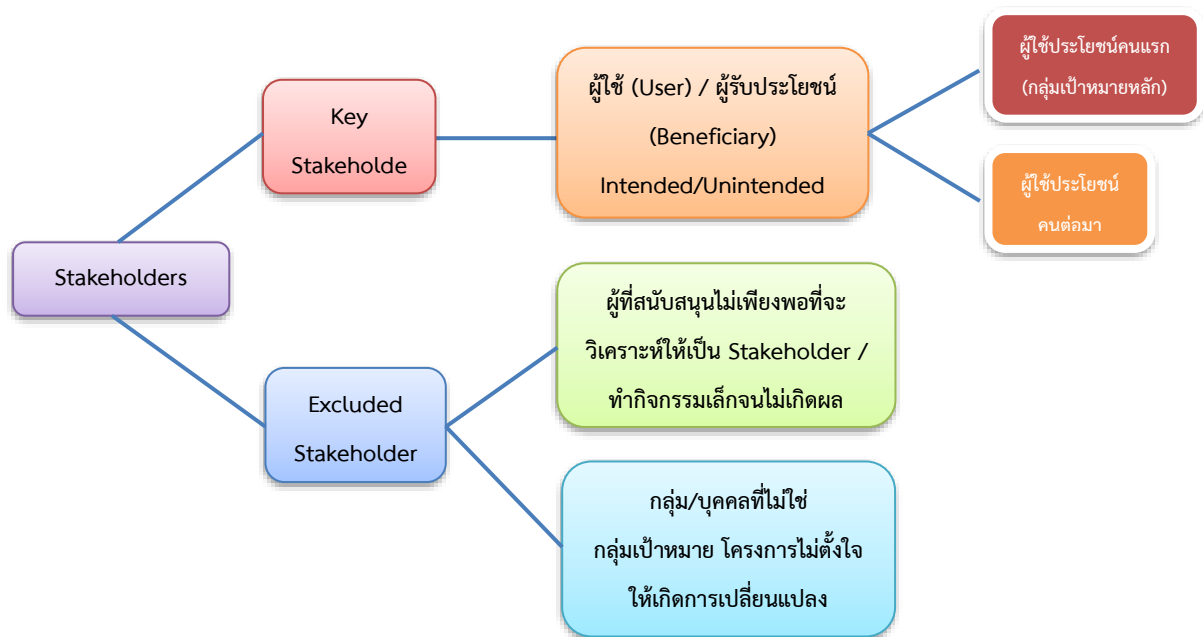
1. ผู้ใช้ (User)/ผู้รับประโยชน์ (Beneficiary)

- 1) ผู้ใช้ประโยชน์ (User): ผู้ใช้งานได้รับประโยชน์จากโครงการโดยตรง
- 2) ผู้ได้รับผลประโยชน์ (Beneficiary): ผู้ที่ไม่ใช่เป้าหมายแต่ได้ประโยชน์จากการมีโครงการ
 - (1) ลำดับกลุ่มเป้าหมาย/ผู้ใช้ประโยชน์
 - ผู้ใช้ประโยชน์คนแรก (กลุ่มเป้าหมายหลัก)
 - ผู้ใช้ประโยชน์คนต่อมา (กลุ่มเป้าหมายรอง/ไม่ได้ตั้งใจแต่แรก)
 - (2) มุ่งการเปลี่ยนแปลง (Changes)
 - กลุ่มที่ตั้งใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Intended Changes)
 - กลุ่มที่ไม่ตั้งใจให้เกิดแต่เกิดการเปลี่ยนแปลง (Unintended Changes) ซึ่งต้องนำมาคิด

ภาพที่ 8 แสดงการประเมินผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการ

ภาพที่ 9 แสดงการประเมินผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ตารางที่ 3 แสดงแนวทางการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	การมีส่วนร่วม/เกี่ยวข้อง	ควรรวมเข้ามาพิจารณาในการวัดผลลัพธ์ทางสังคมหรือไม่ อย่างไร
ระบุผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างผลลัพธ์ทางสังคมของโครงการ/ควรระบุให้ชัดเจน	ระบุลักษณะการมีส่วนร่วมหรือเกี่ยวข้องกับโครงการ	- พิจารณาจากความเกี่ยวข้องกับการสร้างผลลัพธ์ทางสังคม - ข้อมูลที่ได้จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำคัญต่อการระบุผลลัพธ์ทางสังคม
เช่น นักลงทุน คู่ค้า รัฐ ลูกค้า พนักงาน ฯลฯ	เช่น ผู้ได้รับผลลัพธ์ทางสังคม (ทั้งบวกและลบทั้งตรงและอ้อม) จากโครงการ	

ที่มา: สฤณี อาชวานันทกุล และภัทราพร แยมลออ (2560)

ตัวอย่าง การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	การมีส่วนร่วม/ เกี่ยวข้อง	ควรรวมเข้ามาพิจารณาในการวัดผลลัพธ์ทางสังคมหรือไม่ อย่างไร (ระบุผู้ใช้ประโยชน์คนแรก/ คนที่สอง)
เกษตรกรที่เป็นสมาชิก	เป็นผู้ได้รับประโยชน์ทางตรงจากโครงการ • ด้านรายได้ที่เพิ่มขึ้น • ด้านความสามัคคีที่เพิ่มขึ้นในชุมชน	ควรรวมเพราะได้รับประโยชน์ทางตรง (เป็นผู้ใช้ประโยชน์คนแรก)
ลูกค้า	เป็นผู้ซื้อข้าวอินทรีย์	ไม่รวมเพราะลูกค้าซื้อข้าวอินทรีย์จากที่อื่นก็ได้
ชาวประมงพื้นบ้าน	ได้รับประโยชน์จากปริมาณปลาที่เพิ่มขึ้น	ควรรวมเพราะได้รับประโยชน์ทางอ้อม (ผู้ใช้ประโยชน์คนที่สอง) ช่วยระบุการเปลี่ยนแปลงของปริมาณสัตว์น้ำได้

ตัวอย่าง การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโครงการ

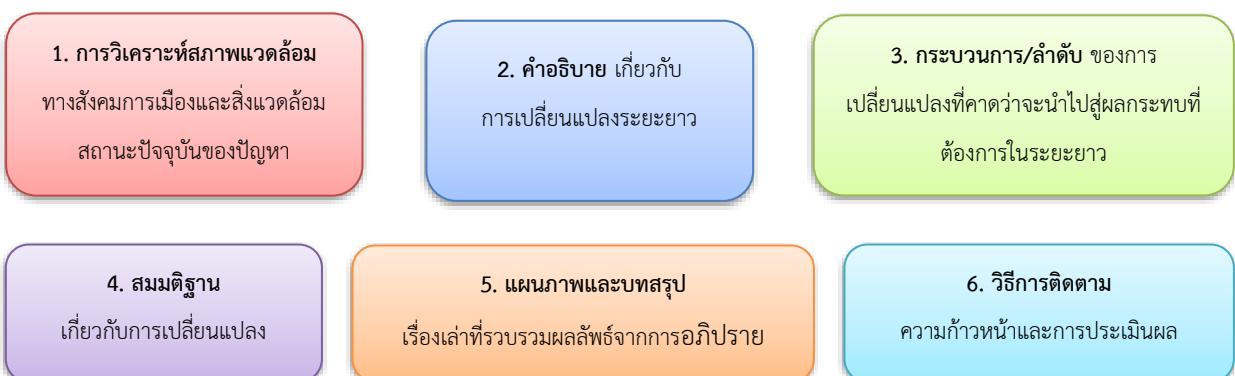
ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (ผู้ใช้ประโยชน์/ผู้เสียประโยชน์/ กลุ่มเป้าหมาย)	การมีส่วนร่วม - ส่วนเกี่ยวข้อง	การวิเคราะห์
สมาชิกแปลงผักอินทรีย์จำนวน 100 ราย	ทำกิจกรรมปลูกผักอินทรีย์กับโครงการ	เป็นกลุ่มเป้าหมายและผู้ใช้ประโยชน์ทางตรงจากโครงการปลูกผักอินทรีย์
ชาวบ้านในชุมชนที่ไม่ได้เป็นสมาชิก (ลูกค้าในชุมชน)	ได้บริโภคผักอินทรีย์จากโครงการ	เป็นกลุ่มได้ประโยชน์ด้านบริโภคผักที่ดีต่อสุขภาพ
คนทั่วไป	ได้ซื้อผักอินทรีย์ของชุมชนบางครั้ง บางครั้ง	ไม่นำมาวิเคราะห์ เพราะไม่นับเป็นผู้ใช้ประโยชน์ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย
คนขายผักในตลาด/ชุมชน	ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมโครงการแต่ ได้รับผลกระทบจากขายผัก มีคู่แข่งจากโครงการ	ควรนำมาวิเคราะห์ (Displacement)

2. การเปลี่ยนแปลง (Change) และทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change)

การเปลี่ยนแปลง (Change) คือ ผู้ใช้ประโยชน์เกิดการเปลี่ยนแปลงในทัศนคติ พฤติกรรม การปฏิบัติและทักษะหลังจากที่นำผลผลิตจากโครงการมาใช้ประโยชน์ ซึ่งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นอาจเกิดขึ้นตามแผนของโครงการและอาจเกิดขึ้นได้โดยบังเอิญแม้ไม่ได้วางแผนไว้จากแนวคิดทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงของ White and Raitzer (2017) ได้อธิบายไว้ว่า หากมีการส่งเสริมความรู้และทักษะให้แก่คน 100 คน จะมีเพียง 10 คน เท่านั้นที่ประสบความสำเร็จและเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านผลลัพธ์ (Outcome) อย่างไรก็ตามระหว่างกระบวนการอบรมความรู้ แม้ว่าจะมีผู้อบรมที่ออกจากกระบวนการระหว่างทางไม่ว่าเหตุผลใดก็ตาม คนเหล่านั้นก็ยังมียังมีองค์ความรู้ติดตัวไปประยุกต์ใช้ในเรื่องอื่นๆ ได้ แม้ว่าจะไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงตามจุดมุ่งหมายของโครงการก็ตาม

ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change: ToC) เป็นเครื่องมือแก้ปัญหาที่สามารถใช้เพื่ออธิบายผลลัพธ์ที่เป็นไปได้และความสัมพันธ์ในการทดสอบและในเชิงปริมาณผ่านการประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation: IE) ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงมุ่งเน้นการแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงของห่วงโซ่ผลลัพธ์ที่มาจากกิจกรรม ผลที่เกิดขึ้น (Outputs) และผลผลิต ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงเป็นแนวคิดเชิงกระบวนการที่แสดงในรูปของแผนภาพผลลัพธ์ (Causal Framework) และปัจจัยแทรกแซงแต่ละตัวจะเป็นผลลัพธ์ในกรอบเชิงสาเหตุ และยังเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาที่ใช้กับผลลัพธ์ที่เป็นไปได้ ด้วยการอธิบายชนิดของปัจจัยแทรกแซง (Interventions) มุ่งเน้นความเชื่อมโยงของห่วงโซ่ผลลัพธ์จากกิจกรรม (Activities) ผลผลิต (Outputs) นำมาสู่ผลลัพธ์ (Outcomes) และผลลัพธ์ระยะยาว (Long - term outcomes) ภายใต้สมมติฐานของทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง การสร้างทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงจึงเป็นกระบวนการที่เข้มงวดและสร้างการมีส่วนร่วมของทุกกลุ่มที่ร่วมกันวางแผนกำหนดเป้าหมายในระยะยาว โดยเฉพาะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการทำงาน ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงยังเป็นทั้งกระบวนการและผลงานหรือผลิตภัณฑ์ (Taplin & Clark, 2012.; White & Raitzer, 2017.; Vogel, 2012.; Rogers, 2014 อ้างอิงใน เกศกุล สระกวี, 2564) เป็นระเบียบวิธี (Methodology) ใช้เพื่อวางแผนการทำงานที่อธิบายกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการทำงานทางสังคมที่แสดงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริงในโครงการ (Achawanuntakul & Yamlaor, 2017 อ้างอิงใน เกศกุล สระกวี, 2564) ที่เกี่ยวข้องกับผู้ปฏิบัติงานและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อช่วยในกระบวนการวิเคราะห์และไตร่ตรอง ทำให้เกิดแผนภาพแบบจำลองตรรกะ (Logic Model) เป็นกรอบการทำงานสำหรับทีมโครงการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Allen, Cruz, & Warburton, 2017) สามารถเสนอทางเลือกในการประเมินผลกระทบของการแทรกแซง ซึ่งช่วยในการตัดสินใจเก็บข้อมูลและกลุ่มตัวอย่างได้ เช่นเดียวกับสมมติฐานในเชิงพฤติกรรมที่การประเมินผลกระทบสามารถช่วยหาคำตอบเหล่านี้ได้ โดยการอธิบายขั้นตอนของห่วงโซ่เชิงสาเหตุ (The Causal Chain) ช่วยแยกแยะหาตัวชี้วัดหรือตัวแปรจากข้อมูลที่ถูกเก็บและพิจารณาว่าตัวแทรกแซงใดเหมาะสมกว่าตัวแทรกแซงอื่นที่เลือกไว้ก่อนหน้านี้ (White & Raitzer, 2017)

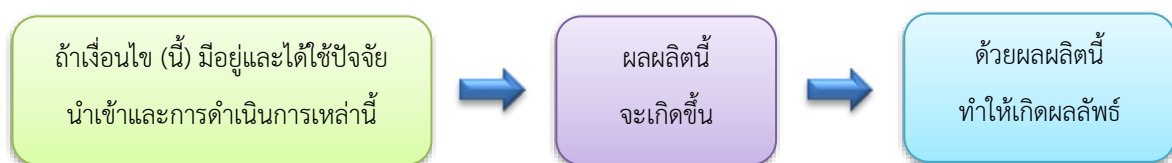
องค์ประกอบของทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง 6 ประการ (USAID, 2016)

ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงจึงช่วยอธิบายการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อบรรลุตามผลกระทบตามที่ตั้งเป้าหมายในขั้นสุดท้าย ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงที่สามารถพัฒนาเป็นตัวแทรกแซงได้ ต้องมาจากวัตถุประสงค์และกิจกรรมที่สามารถระบุได้ชัดเจนและวางแผนไว้อย่างรอบคอบหรือเป็นการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อปัญหาที่เกิดขึ้นใหม่ มีการตัดสินใจโดยหุ้นส่วนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงที่ดีจะต้องสามารถอธิบายถึงวิธีการทำงานของโครงการหรือการแทรกแซงได้และแสดงให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ที่สนับสนุนให้เกิดผลลัพธ์ที่ต้องการได้ แนวคิดหลักของทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงที่ใช้ในปัจจุบัน เป็นการรวมกันขององค์ประกอบต่างๆ ได้แก่

- 1) บริบท (Context) ที่หมายถึง สังคม การเมืองสภาพแวดล้อม กลุ่มเป้าหมายและผู้ที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง
- 2) การเปลี่ยนแปลงในระยะยาว (Long-Term Change)
- 3) กระบวนการหรือลำดับการเปลี่ยนแปลง (Process/Sequence of Change) ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นเพื่อสร้างเงื่อนไขให้เกิดผลลัพธ์ระยะยาวที่ต้องการ
- 4) สมมติฐาน (Assumptions) คือ การบอกสาเหตุที่ทำให้เปลี่ยนแปลง ซึ่งตรวจสอบได้จากกิจกรรมและปัจจัยนำเข้าที่เหมาะสมและมีอิทธิพลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ตั้งเป้าหมายไว้
- 5) แผนผังและการสรุปเรื่องเล่า (Diagram and narrative summary) เป็นการรวบรวมผลลัพธ์และเล่าเรื่องราวการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ตลอดจน การอภิปรายผล (Vogel, 2012 อ้างถึงใน เกศกุล สระกวี, 2564)

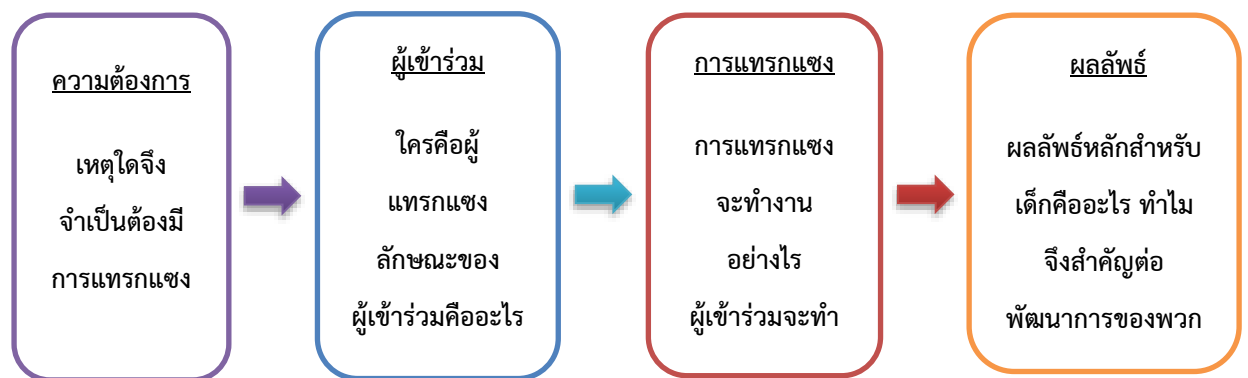
ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงที่ใช้โดยทั่วไปมักเกี่ยวข้องกับหลายทฤษฎี (USAID, 2016) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงตามลำดับขั้น โดยแสดงในรูปประโยคตรรกะที่ยืนยันว่า “ถ้าเงื่อนไข (นี้) มีอยู่ และได้ใช้ปัจจัยนำเข้า และดำเนินการตามนี้ แล้วจะทำให้..ผลผลิตนี้เกิดขึ้น...ด้วยผลผลิตนี้จะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่คาดหวังไว้”

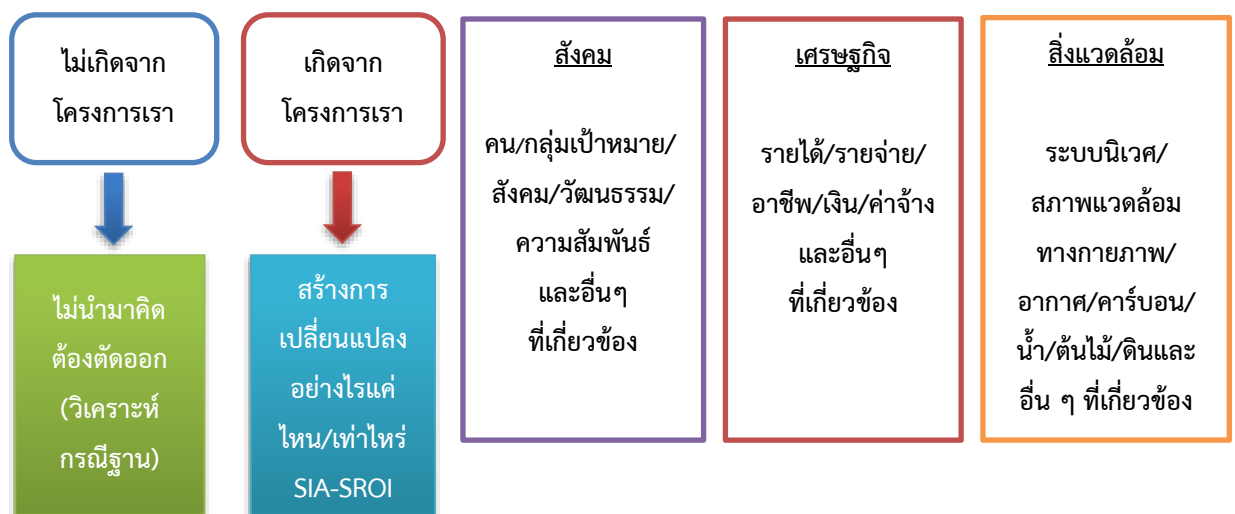
ภาพที่ 10 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงที่แสดงในรูปของตรรกะ
ที่มา: ปรับจาก USAID (2016) อ้างถึงใน เกศกุล สระกวี (2564)

ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change)

การประเมินผลลัพธ์ทางสังคมจะอาศัยทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงเพื่อตอบคำถามว่ากิจกรรมที่ดำเนินการนี้มีคุณค่าอะไรให้กับสังคม โดยการสรุปเพื่อให้เห็นภาพรวมการดำเนินงานทั้งหมดของโครงการนั้น ๆ สามารถทำทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงได้ทั้งกรณีก่อนดำเนินโครงการและดำเนินโครงการเสร็จสิ้น เพื่อเครื่องมือที่ช่วยนิยาม เป้าหมายและพันธกิจทางสังคมของโครงการหรือองค์กรที่ชัดเจนว่า โครงการ หรือ กิจกรรมขององค์กรนั้นๆ สร้างคุณค่าทางสังคมให้แก่ใคร อีกทั้งยังเป็น การเชื่อมโยง “กิจกรรม” สู่อำนาจระยะยาว” ที่ทำให้ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงที่นิยามไว้เป็นความจริงการตั้งคำถามที่ว่า “ถ้า.....แล้วจะเกิด.....นำไปสู่.....” ซึ่งการพิจารณาทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงจะทำให้เห็นภาพชัดเจนของโครงการที่ก่อให้เกิดผลลัพธ์ (Outcome) หรือผลกระทบ (Impact) โดยหากโครงการสามารถเขียนคำตอบได้เป็นรูปธรรมและระบุได้อย่างชัดเจน จะมาสามารถประเมินผลของความเปลี่ยนแปลง (Impact) ได้มาก โดยการประเมินผลจะอาศัยการประเมินจากห่วงโซ่ผลลัพธ์ (Impact Value Chain) ที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงยอมรับจนนำผลผลิตไปใช้จนเกิดผลลัพธ์และผลกระทบ

การเปลี่ยนแปลง (Change) กับโครงการ

ประโยคทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง

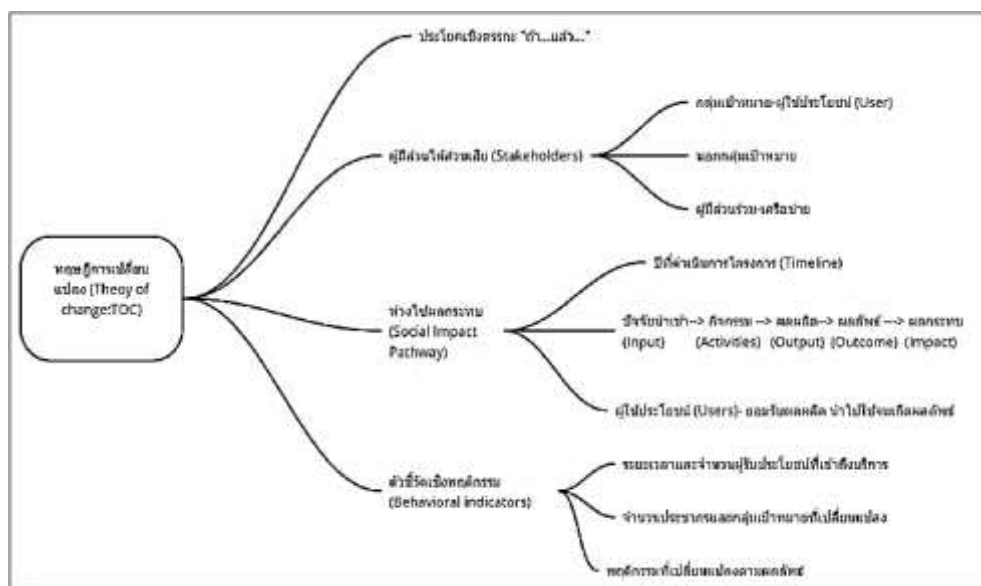
ถ้า..... แล้ว..... จะเกิด..... (สิ่งที่เปลี่ยนแปลงจากโครงการของเรา)

ถ้า..... (ทำอะไรในโครงการ/ทำโครงการอะไร)

แล้ว..... (ใครคือผู้รับประโยชน์จากโครงการ)

จะเกิด..... (Outcome & Impact สิ่งที่เปลี่ยนแปลงจากกิจกรรมโครงการ)

ภาพที่ 10 แผนภาพทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงและองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง

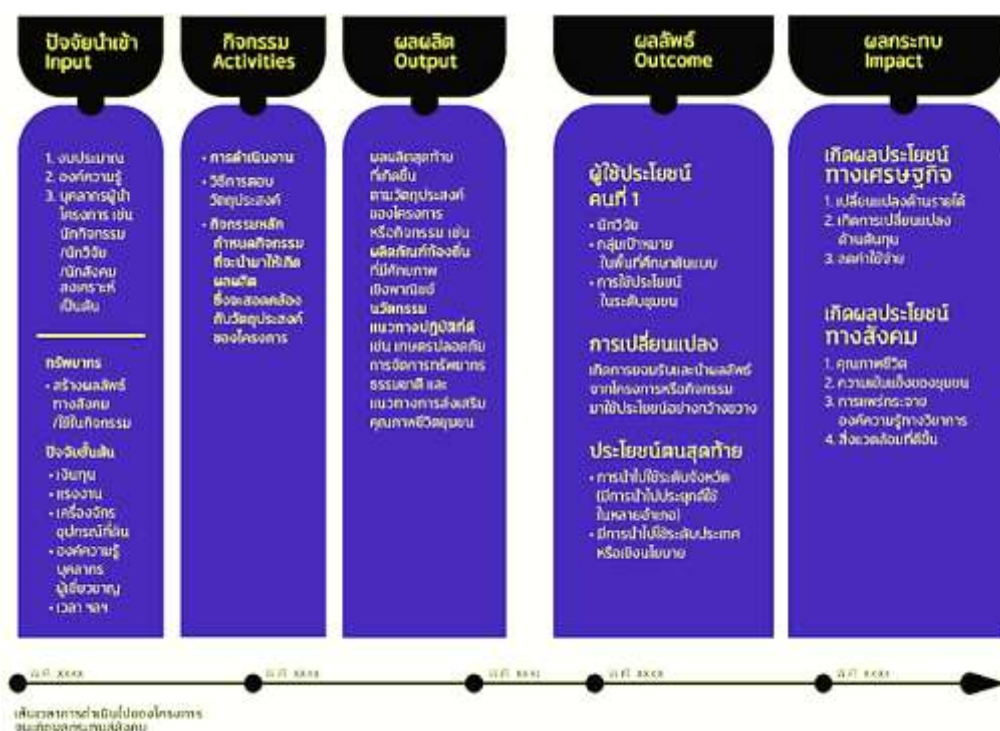
การวิเคราะห์ข้อมูลผลลัพธ์ทางสังคม (Social Impact Assessment : SIA)

ในการประเมิน SROI ต้องมีการวิเคราะห์ข้อมูลผลลัพธ์ทางสังคม (Social Impact Assessment: SIA) โดยการสังเคราะห์เป็นเส้นทางสู่ผลกระทบทางสังคม (Social Impact Pathway) ของโครงการนั้น ๆ เพื่อประเมินภาพรวมทั้งหมดของโครงการของโครงการในมิติด้านปัจจัยนำเข้า (Input) กิจกรรม (Activities) ผลผลิต (Output) ผู้ใช้ประโยชน์ (User) ผลลัพธ์ (Outcome) และผลกระทบ (Impact)

ประเมินผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment: SIA)

สำหรับเครื่องมือในการวิเคราะห์ SIA นั้น จะใช้แนวทางของ White & Raitzer (2017) จำลองสถานการณ์ในกรณีที่ไม่มีการแทรกแซง (Non - Interventions) และเปรียบเทียบกับสถานการณ์จริงที่มีการแทรกแซง (Interventions) ซึ่งในการออกแบบการศึกษา (Experimental Designs) เพื่อสร้างเครื่องมือ (Methods) จำเป็นจะต้องศึกษา 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ได้รับมอบหมาย (The Unit of Assignment) กลุ่มที่ได้รับทรีทเมนต์ (The Unit of Treatment) และกลุ่มการวิเคราะห์ผลลัพธ์จากการแทรกแซง (The Unit of Analysis) ซึ่งมีหน่วยการวิเคราะห์ ดังนี้

1. หน่วยที่ได้รับมอบหมาย (The Unit of Assignment) เป็นหน่วยที่เล็กที่สุด (ทางภูมิศาสตร์) ที่มีการตัดสินใจทำการแทรกแซง (Intervention) ซึ่งโดยปกติจะเป็นเขตเทศบาล ตำบล เขตการปกครอง หน่วยงาน ชุมชน กลุ่มหรือบริษัท
2. หน่วยที่ได้รับทรีทเมนต์ (The Unit of Treatment) คือ หน่วยแรกที่ได้รับทรีทเมนต์ (Treatment) อาจเป็นหน่วยที่มีระดับต่ำกว่าหน่วยที่ได้รับมอบหมาย เช่น หมู่บ้าน โรงเรียน ครั้วเรือน เป็นต้น
3. หน่วยการวิเคราะห์ผลลัพธ์ (The Unit of Analysis) เป็นหน่วยที่สามารถวัดผลลัพธ์ได้ อาจเป็นหน่วยที่มีระดับต่ำกว่าหน่วยหน่วยที่ได้รับมอบหมายหรือหน่วยที่ได้รับทรีทเมนต์ เช่น เด็กนักเรียน ครั้วเรือน เป็นต้น

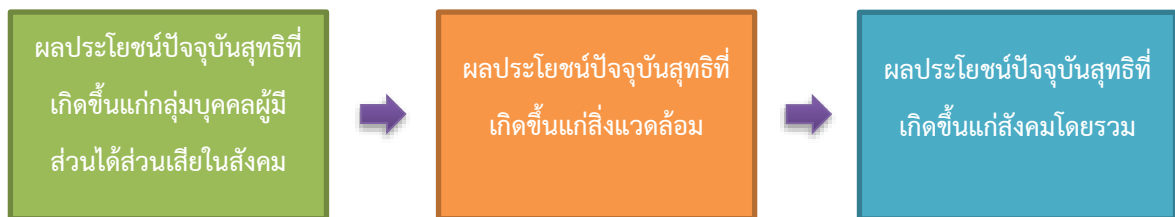
ภาพที่ 11 การวิเคราะห์ข้อมูล Social Impact Assessment และ Social Impact Partway

การประเมินผลกระทบ จึงเป็นการวัดผลที่เกิดการได้รับทรีทเมนต์ (Treatment Effect) สำหรับ Treatment หมายถึง สิ่งแทรกแซง (Intervention) เช่น กระบวนการวิจัย สามารถทำให้เกิดผลลัพธ์ (Outcome) เช่น รายได้ ผลผลิต ภาวะยากจน สุขภาพ และในด้านอื่นๆ ที่เปลี่ยนแปลงจากเดิม

Social Impact Assessment (SIA) Formula

* $SIA = Outcomes + Impacts - Base\ case\ scenario$

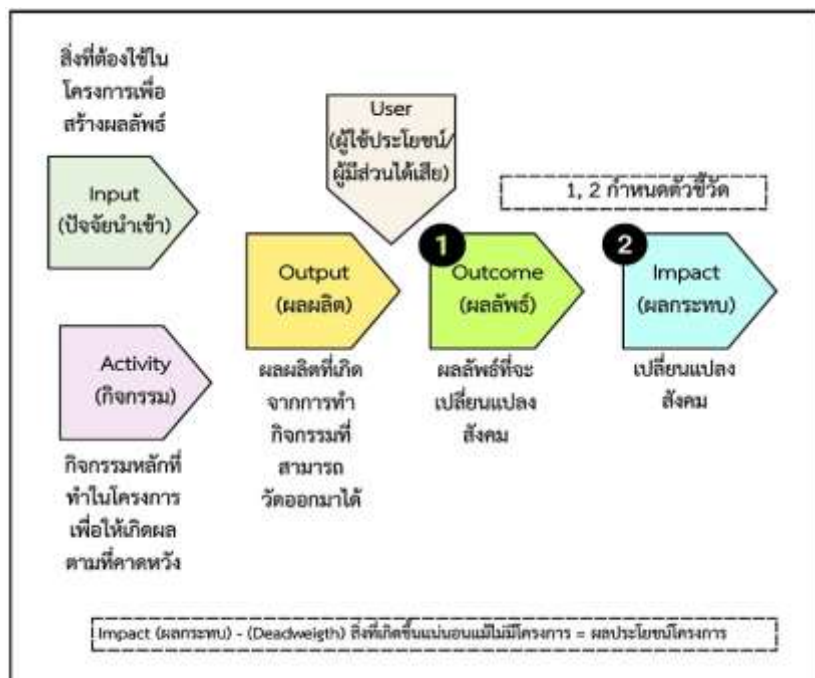
➤ ผลกระทบ (คุณค่า) ที่เกิดจากโครงการที่แท้จริง

ภาพที่ 12 แสดงการจัดทำ SIA

การสร้างห่วงโซ่ผลกระทบ (Impact value Change)

การสร้างห่วงโซ่ผลกระทบ (Impact value Change) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทำเส้นทางสู่ผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment) โดยการสร้างแผนภาพ ดังนี้

ภาพที่ 13 กระบวนการสร้างห่วงโซ่ผลกระทบ (Impact value Change)

กิจกรรม (ACTIVITY) คือ การดำเนินงานหรือวิธีการเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของโครงการ ซึ่งการกำหนดกิจกรรมทำให้เกิดผลผลิตที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการ การระบุกิจกรรมที่มีการดำเนินงานของโครงการ เพื่อพิจารณาผลลัพธ์ทางสังคม (SIA) นั้น ผู้ประเมินควรระบุกิจกรรมเป็นรายการที่มีกิจกรรมย่อยให้ระบุกิจกรรมย่อยในปีนั้นๆ ด้วย เช่นเดียวกัน

ผลผลิต (OUTPUT) คือ ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมที่ตรงตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือสิ่งที่เกิดขึ้นจากปัจจัยนำเข้าและได้ดำเนินกิจกรรมนั้นๆ แล้วโดยผลที่เกิดขึ้นสามารถวัดผลได้โดยตรงและทันทีเมื่อสิ้นสุดกิจกรรมที่สำคัญมีตัวชี้วัดที่ชัดเจน ทั้งด้านจำนวน วิธีการ

ผู้ใช้ประโยชน์ (USER) คือ กลุ่มเป้าหมายหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการดำเนินโครงการ โดยมีการนำผลผลิตที่เกิดขึ้นของโครงการไปใช้ประโยชน์ซึ่งผู้ใช้ประโยชน์มักมีหลายกลุ่ม จึงควรระบุ “ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย” อย่างชัดเจน โดยกลุ่มที่ 1 ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเป้าหมายของโครงการ ในระดับบุคคล หรือระดับชุมชนสำหรับผู้ใช้ประโยชน์กลุ่มคนสุดท้าย คือ การที่ผลผลิตของโครงการถูกนำไปใช้ในระดับกว้างขวาง เช่น ระดับจังหวัด ระดับประเทศหรือถูกนำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดนโยบายของรัฐ

ผลลัพธ์ (OUTCOME) คือ การที่ผู้ใช้ประโยชน์ได้นำผลผลิตของโครงการไปใช้ประโยชน์ ซึ่งกระบวนการเกิดผลลัพธ์นั้นผู้ใช้ประโยชน์ (User) เกิดการยอมรับ (Adoption) และนำไปใช้จนเกิดเปลี่ยนแปลง ทั้งในเชิงความรู้ทัศนคติพฤติกรรม การปฏิบัติและทักษะ โดยมีด้านผลลัพธ์จะพิจารณา 2 ประเด็น คือ ประเด็นผู้ใช้ประโยชน์ (User) และประเด็นด้านความเปลี่ยนแปลง (Change)

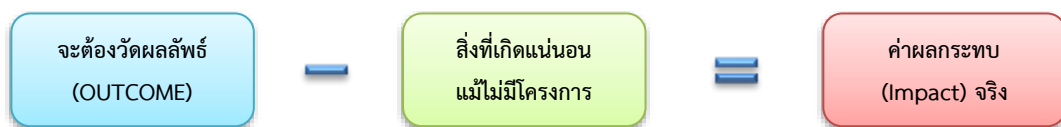

ภาพที่ 14 กระบวนการการเกิดผลลัพธ์

ในการพิจารณาผลลัพธ์ (Outcome) พบว่า ซึ่งมีความใกล้เคียงกับผลผลิต (Output) มักทำให้ผู้ประเมินเกิดความสับสน เมื่อพิจารณาความแตกต่างระหว่างผลผลิต (Output) และผลลัพธ์ (Outcome) โดยความหมายที่แท้จริงแล้ว ผลผลิต (Output) คือ สิ่งที่เกิดขึ้นทันที เมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม ที่เห็นผลได้จริง และวัดค่าได้ในเชิงรูปธรรม หรือมีตัวชี้วัดชัดเจน ที่นับเป็นหน่วยได้เช่น จำนวนคน จำนวนผลิตภัณฑ์ องค์ความรู้หรือกระบวนการที่เกิดขึ้น เป็นต้น สำหรับผลลัพธ์ (Outcome) คือ การเปลี่ยนแปลงที่เห็นผลซ้ำ อาจเกิดทั้งในมิตินามธรรมและรูปธรรมแก่ผู้ใช้ เช่น การเปลี่ยนแปลงด้านรายได้การมีส่วนร่วมของชุมชน สุขภาพของประชาชนดีขึ้น การเข้าถึงสวัสดิการอย่างทั่วถึง เป็นต้น

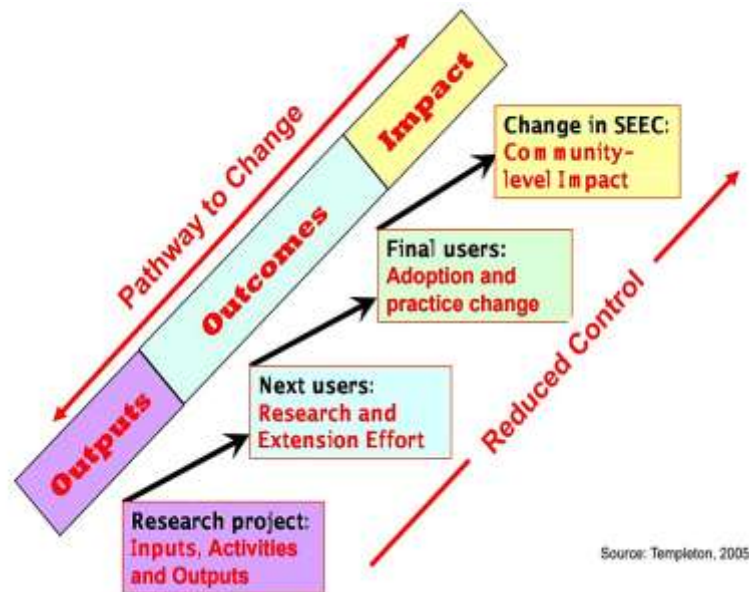
ผลกระทบ (IMPACT) คือ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากโครงการทางสังคม ซึ่งต้องระบุถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากผลลัพธ์ในวงกว้าง ทั้งมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยพิจารณารวมผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งที่เกิดขึ้นตามแผนหรือไม่ นอกเหนือจากแผนที่เชิงบวกและเชิงลบ

การวัดผลกระทบ (Impact)

การสังเคราะห์เส้นทางสู่ผลกระทบของสังคมของโครงการวิจัยเพื่อสังคม (Social Impact Pathway)

ในการวิเคราะห์เส้นทางผลกระทบทางสังคมของโครงการนั้น จะดำเนินการวิเคราะห์ตามหลักการของ สุวรรณา ประณีตวงศ์ (2562) ในการประเมินผลกระทบที่พิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากการดำเนินโครงการต่อกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเส้นทางสู่ผลกระทบของโครงการต้องสรุปออกมาเป็นแผนผังลูกโซ่เชื่อมโยงระหว่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จากการมีโครงการตั้งแต่เริ่มต้นการดำเนินงานจนถึงจุดมุ่งหมายหลักของโครงการ หรือเป็นการแสดงโครงข่ายความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดที่คาดว่าจะเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์จากโครงการ

ภาพที่ 15 กระบวนการ Social Impact Pathway

ห่วงโซ่ผลลัพธ์ [Social Impact Value Chain (Impact Pathway)]

ห่วงโซ่ผลลัพธ์ (Impact Value Chain) หรือแผนที่ผลลัพธ์ (Outcome Mapping) คือ การแจกแจงกิจกรรม (Activities) และผลผลิต (Output) ที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่คุณนิยามไว้แล้ว เกิดขึ้นเป็นความจริง โดยแจกแจงส่วนต่างๆ ของ “แบบจำลองตรรกะ” และ “ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง” และให้ระบุอย่างชัดเจน ตั้งแต่ปัจจัยนำเข้า (Input), กิจกรรม (Activities), ผลผลิต (Output), ผลลัพธ์ (Outcome) ซึ่งในบางกรณีอาจเขียนไปถึงผลกระทบระยะยาว (Impact) ดังนี้

1. ปัจจัยนำเข้า (Inputs) หมายถึง ทรัพยากรที่กิจการต้องใช้ในการสร้างผลลัพธ์ทางสังคม คือ ปัจจัยขั้นต้นหรือต้นทุนสำหรับกิจการ ซึ่งปัจจัยนำเข้าสามารถทำให้โครงการขับเคลื่อนไปได้ โดยปัจจัยนำเข้าสามารถจำแนกได้ 4 ประเด็น ได้แก่

- 1) ปัจจัยเชิงบุคคล: แรงงาน ผู้เชี่ยวชาญ บุคลากรในโครงการ นักกิจกรรม นักวิจัย
- 2) งบประมาณ: เงินหรือทุน
- 3) เครื่องจักร อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ดิน
- 4) องค์ความรู้: ภูมิปัญญา องค์ความรู้ สำหรับใช้ในการขับเคลื่อนกิจกรรมหรือโครงการเพื่อสังคม

2. กิจกรรม (Activities) หมายถึง การดำเนินงานหรือวิธีการเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ของโครงการ การกำหนดกิจกรรมทำให้เกิดผลผลิตที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการ ซึ่งลักษณะกิจกรรมที่ต้องระบุลงใน Social Impact Pathway คือ กิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในกิจการและทำให้เกิดผลผลิตขั้นต้น ขึ้นอยู่กับเป้าหมายทางสังคมของกิจการ โดยต้องระบุกิจกรรมต่างๆ ที่กิจการจะทำหรือทำแล้ว

3. ผลผลิต (Outputs) หมายถึง องค์ประกอบที่เป็นผลขั้นต้นจากกิจกรรมและส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นตัวเชื่อมและแปรกิจกรรมที่เกิดขึ้นให้ออกมาเป็นผลลัพธ์ ต้องระบุผลผลิตที่เป็นรูปธรรมวัดได้และสะท้อนได้ว่า ผลที่เกิดขึ้นตรงตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

4. ผลลัพธ์ (Outcomes) หมายถึง การนำผลผลิตของโครงการไปใช้ประโยชน์ในกลุ่มเป้าหมาย มีการเปลี่ยนแปลงในระดับการยอมรับผลผลิตไปใช้ประโยชน์ทั้งในเชิงความรู้ ทักษะ พฤติกรรม การปฏิบัติและทักษะ โดยมีมิติด้านผลลัพธ์ จะพิจารณา 2 ประเด็น คือ ประเด็นผู้ใช้ประโยชน์ (User) และประเด็นด้านความเปลี่ยนแปลง (Change)

5. ผลกระทบ (Impact) หมายถึง องค์ประกอบสุดท้ายของการสร้างแผนภาพ Social Impact Pathway คือ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากโครงการทางสังคม ซึ่งต้องระบุถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากผลลัพธ์ในวงกว้างทั้งมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยพิจารณารวมผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งที่เกิดขึ้นตามแผนหรือนอกเหนือจากแผนที่เชิงบวกและเชิงลบ

โมเดลเชิงตรรกะแบบพื้นฐาน (Basic Logic Model)

โมเดลเชิงตรรกะ (Logic Model) หรือห่วงโซ่ผลกระทบ หรือห่วงโซ่ผลลัพธ์ หรือรู้จักในชื่ออื่นได้แก่ Outcome Mapping และ Impact Pathway โดยในโมเดลเชิงตรรกะจะมีองค์ประกอบ โครงสร้างของตัวแปร ได้แก่ ปัจจัยนำเข้าหรือทรัพยากรที่ใช้ กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโครงการผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมโครงการและผลกระทบที่เกิดขึ้นในระยะสั้นและระยะยาว (Itsawilanon & Phalanurak, 2018) โมเดลเชิงตรรกะเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ใช้อธิบายทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงของโครงการ โมเดลเชิงตรรกะมีองค์ประกอบ 5 ส่วน ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กิจกรรม ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ โดยมีรายละเอียดดังนี้

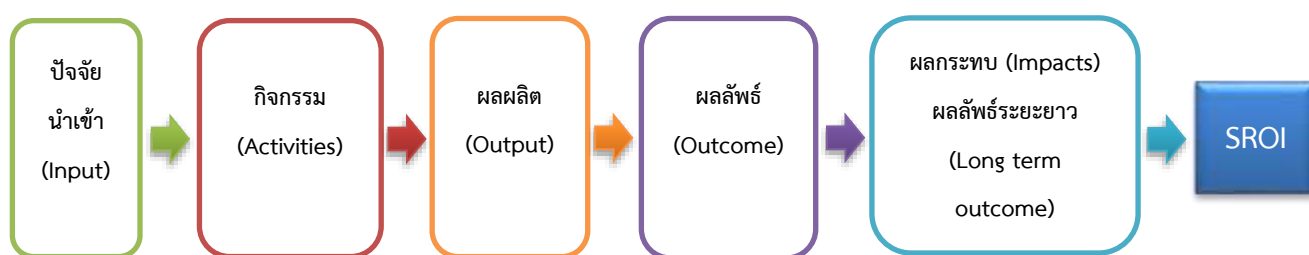
1) ปัจจัยนำเข้า (Inputs) หมายถึง ทรัพยากรต่างๆ ที่ใช้ในการดำเนินโครงการ (เช่น คน, งบประมาณ, อุปกรณ์วัสดุสิ่งของ, วัฒนธรรม เป็นต้น) รวมถึงข้อจำกัดจากทั้งภายนอกและภายในที่องค์กรต้องเผชิญ เช่น องค์กรจำเป็นต้องดำเนินงานภายใต้ทรัพยากรหรือทุนที่มีอยู่ ทำงานภายใต้ข้อจำกัดเพื่อให้เกิดผลกระทบให้มากที่สุด

2) กิจกรรม (Activities) หมายถึง ขั้นตอนที่ใช้ลงมือทำโครงการ ประกอบไปด้วยกระบวนการ เหตุการณ์และการลงมือทำ เป็นต้น เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ ซึ่งกิจกรรมจะถูกวางแผนไว้แล้ว

3) ผลผลิต (Outputs) หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นโดยตรงจากกิจกรรมที่โครงการทำแล้วส่งต่อมาผลผลิต ซึ่งเป็นได้ทั้งผลิตภัณฑ์ และ/หรือ บริการให้กับผู้รับประโยชน์หรือกลุ่มเป้าหมาย

4) ผลลัพธ์ (Outcomes) หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นในช่วงกลางต่อกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการให้บรรลุ เป้าหมายผลกระทบที่คาดหวังให้เกิด เป็นผลที่แสดงออกถึงพฤติกรรม ทักษะ และทักษะของกลุ่มเป้าหมายของโครงการหรือสิ่งแวดล้อมที่เฉพาะเจาะจง ผลลัพธ์จะแบ่งออกเป็นผลลัพธ์ระยะสั้นที่ทำให้สำเร็จได้ภายใน 1-3 ปี และผลลัพธ์ระยะยาวที่ทำให้สำเร็จได้ภายใน 4-6 ปี

5) ผลกระทบ (Impacts) หมายถึง เป้าหมายสูงที่เกิดจากผลลัพธ์ในระยะต่อไป แสดงถึงความก้าวหน้าอย่างเป็นระบบและมีประเด็นทางสังคม มีผลต่อวงกว้าง แสดงออกทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การแสดงผลกระทบจากโครงการควรแสดงอยู่ในโมเดล (Epstein & Yuthas, 2014 อ้างอิงใน เกศกุล สระกวี, 2564)

ภาพที่ 16 โมเดลเชิงตรรกะแบบพื้นฐาน (Basic Logic Model)

ที่มา: ปรับจาก Rogers (2014) และ Epstein and Yuthas (2014) อ้างอิงใน เกศกุล สระกวี (2564)

กรอบแนวคิดเชิงตรรกะ (Logical Framework) เป็นเครื่องมือที่ประกอบไปด้วยองค์ประกอบพื้นฐานเหมือนโมเดลเชิงตรรกะ แต่กรอบแนวคิดเชิงตรรกะมีข้อมูลเฉพาะเกี่ยวกับความเชื่อมโยงแต่ละเส้นเป็นลักษณะห่วงโซ่ผลกระทบ (Impact Pathway) แสดงถึงแนวทางการประเมินงานในโครงการ โดยปกติมักใช้กระบวนการวัดและประเมินผลในองค์กร (หรือโครงการ) กรอบแนวคิดเชิงตรรกะเริ่มต้นการคิดจากเป้าหมายที่สร้างผลกระทบ (Impact Goal) และขั้นตอนจำเป็นที่นำไปสู่ความสำเร็จของเป้าหมายที่มีขั้นตอนพื้นฐานจากโมเดลเชิงตรรกะเมื่อพิจารณาย้อนหลังจากเป้าหมายผลกระทบ องค์ประกอบหลักของกรอบแนวคิดเชิงตรรกะ มีดังนี้

- 1) เป้าหมายหรือผลกระทบ (Impact/Goal) หมายถึง การระบุเป้าหมายการเปลี่ยนแปลงและผู้ที่ได้รับประโยชน์
- 2) ผลลัพธ์หรือวัตถุประสงค์ (Smart objectives/Outcomes) หมายถึง การระบุการเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับกลุ่มเป้าหมาย
- 3) ผลผลิต (Key Outputs/Outputs) หมายถึง สิ่งที่โครงการส่งมอบต่อผู้รับประโยชน์
- 4) กิจกรรมหลัก (Major Activities) หมายถึง สิ่งที่โครงการทำให้เกิดผลผลิต

5) ตัวชี้วัด (Indicators) หมายถึง การประเมินผลโครงการทำงานวัตถุประสงค์ (Epstein & Yuthas, 2014)

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ทำการทบทวนเอกสารการดำเนินโครงการและสัมภาษณ์บุคลากรระดับบริหารและระดับปฏิบัติการ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลด้านปัจจัยนำเข้า (Input) และผลผลิตของงานวิจัย (Output) เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์ผลลัพธ์และผลกระทบ รวมถึงข้อมูลด้านปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างดำเนินโครงการ และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์เพื่อการบริหารจัดการโครงการที่ดีในอนาคต

2. สัมภาษณ์ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากโครงการฯ ในพื้นที่พัฒนาการท่องเที่ยว โดยต้องเป็น key person ในพื้นที่โดยเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลด้านผลลัพธ์ (Outcome) ที่เกิดขึ้นจากโครงการฯ รวมถึงการเปลี่ยนแปลง (Change) ของระดับเศรษฐกิจและสังคม เพื่อสร้างแผนที่ผลกระทบ (Impact Pathway) ขององค์กรโดยอาศัยทฤษฎี การเปลี่ยนแปลง (Theory of Change: ToC) โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิเชิงพื้นที่ประกอบการวิเคราะห์ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นระดับพื้นที่ รวมถึงสอบถามข้อมูลด้านผลสำเร็จของโครงการในการแก้ปัญหาได้ตรงตามความต้องการหรือไม่ และแนวทางในการดำเนินโครงการในอนาคตที่สามารถตอบสนองต่อประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้ โดยในการสัมภาษณ์ Key person นั้นจะใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลจากผู้สัมภาษณ์โดยวิธีการสนทนากลุ่ม หรือ Focus Group เป็นกลุ่ม ซึ่งผู้ที่ถูกคัดเลือกให้เข้าร่วมต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ตรงและเป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลที่ต้องการได้ หรือกล่าวได้ว่าผู้เข้าร่วมต้องมีคุณลักษณะหลายๆประการที่คล้ายคลึงกัน ภายใต้บรรยากาศสนทนาที่เหมาะสม (Morgan, D. L., 1996)

3. ในการสัมภาษณ์เชิงลึก จะสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายไม่น้อยกว่า 30 ราย/พื้นที่ โดยใช้รูปแบบลงพื้นที่เก็บข้อมูลหรือเก็บข้อมูลผ่านช่องทางออนไลน์เพื่อเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในส่วนนี้ จะใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการสืบค้นเอกสารซึ่งเป็นข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้อง โดยมีประเด็นที่วิเคราะห์ 3 ประเด็นดังนี้

1) ผลกระทบทางเศรษฐกิจ ในส่วนนี้เป็นการตีความผลกระทบที่เกิดขึ้นแก่พื้นที่จากการมีโครงการออกเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจในรูปของค่าแทนทางการเงินหรือ Financial Proxy ทั้งมูลค่าที่เกิดขึ้นทางตรง (มูลค่าที่สามารถวัดได้ผ่านราคาตลาด เช่น รายได้ที่เปลี่ยนแปลงไป กำไรที่เพิ่มขึ้น เป็นต้น) และมูลค่าที่เกิดขึ้นทางอ้อมแต่สามารถตีความเป็นมูลค่าผ่านราคาตลาดได้โดยใช้ Technic Shadow Price (เช่น มูลค่าจากการลดความเสียหาย มูลค่าจากการป้องกันผลเสียที่คาดว่าจะเกิดขึ้นและมูลค่าของเวลา เป็นต้น)

2) ผลกระทบทางสังคม ในด้านผลกระทบทางสังคมนั้น เป็นการวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น และเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นทัศนคติ พฤติกรรมการใช้ชีวิต และแนวคิดในการดำเนินชีวิตโดยในส่วนนี้จะเป็นการวิเคราะห์เชิงคุณภาพโดยใช้การอธิบายเชิงพรรณนาเป็นหลัก

3) ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม ในด้านผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมนั้น จะใช้แนวทางการวิเคราะห์เชิงคุณภาพเช่นเดียวกับผลกระทบทางสังคม โดยจะพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อมที่เก็บข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งทางปริมาณและคุณภาพที่สังเกตได้ โดยใช้การอธิบายเชิงพรรณนาเป็นหลัก

ภาพที่ 17 การเก็บข้อมูลตัวชี้วัดของผลลัพธ์และผลกระทบจากโครงการ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น จะนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และข้อมูลทุติยภูมิมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ออกเป็นเส้นทางสู่ผลกระทบ ตามภาพที่ 18 ที่นำเสนอโดยกัมปนาท วิจิตรศรีกมล และคณะ (2562) ตามองค์ประกอบของโครงการ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า (Input) ปัจจัยนำออก (Output) ผลลัพธ์ (Outcome) ผู้ใช้ประโยชน์ (User) การเปลี่ยนแปลง (Change) และผลกระทบที่เกิดขึ้น (Impact)

ตัวอย่าง กิจกรรมการเปลี่ยนแปลง

กิจกรรม : การเปลี่ยนแปลงจากโครงการของคุณนำเสนอถึงการเปลี่ยนแปลงในประเด็น

- ✓ การเปลี่ยนแปลงที่กลุ่มเลือกและคาดว่าจะมีโอกาสมากที่สุดที่จะเกิดขึ้นจากโครงการของคุณ คือ ...
- ✓ เมื่อเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์โครงการเป็นอย่างไร
- ✓ มีใคร/กลุ่มใด ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงนี้บ้าง

ตัวอย่าง ตารางแสดงการเปลี่ยนแปลงของโครงการ

ปี พ.ศ. (Timeline)	ปัจจัย นำเข้า (Input)	การดำเนินการ (Process)		ผลลัพธ์ - ผลกระทบ (Impact pathway)		
		รายละเอียด กิจกรรม/กิจกรรมทำ อย่างไร (Activities)	ผลผลิตจากกิจกรรม/ หลังทำกิจกรรมแล้วได้ อะไรบ้าง (Output)	ผู้รับประโยชน์/ กลุ่มเป้าหมาย (Beneficiary/User)	เกิดผลลัพธ์ อะไรบ้าง (Outcome)	ผลกระทบ ในวงกว้าง (Impact)
2567	งบรัฐบาล	ปลูกสร้างสวนป่า ไม้เศรษฐกิจของ เกษตรกร	- ปริมาณไม้ที่ได้จาก การปลูกไม้เศรษฐกิจ - พื้นที่สีเขียวเพิ่มขึ้น	เกษตรกร	ลดต้นทุนและ ค่าใช้จ่ายในการ ปลูกไม้เศรษฐกิจ ของเกษตรกร	ชุมชนได้รับ ความรู้การปลูก ไม้เศรษฐกิจ
2568						

การประเมินผลตอบแทนทางสังคม (Social Return on Investment: SROI)

แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่นำมาประยุกต์ใช้จะเริ่มต้นพิจารณาจากการประเมินผลกระทบทางเศรษฐกิจ ตามมาด้วยการพิจารณาผลการศึกษาระยะที่เกี่ยวกับเพื่อการวัดผลกระทบ หรือ Impacts ของโครงการนำร่องๆ เพื่อการประเมินผลที่เกิดต่อสังคมหรือเศรษฐกิจในวงกว้าง มีวิธีการหลายรูปแบบ โดยวิธีการทางเศรษฐมิติเป็นวิธีที่เน้นการวิเคราะห์เชิงปริมาณ ซึ่งวิธีการทางเศรษฐศาสตร์นั้นแบ่งออกเป็น 2 วิธี คือ

- 1) วิธีการทางเศรษฐมิติ หรือ Econometric Approach
- 2) วิธีการวัดส่วนเกินทางเศรษฐกิจ หรือ Econometric Surplus Approach

โดยหลักการในการเลือกใช้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการศึกษา ซึ่งทั้ง 2 วิธีการมักเริ่มต้นด้วยขั้นตอนการวัดผลประโยชน์จากงานวิจัยที่ค่าที่วัดออกมาได้มีความใกล้เคียงกัน และผลประโยชน์ที่วัดออกมาได้ จะนำมาคำนวณผลตอบแทนทางเศรษฐกิจในด้านอัตราผลตอบแทนภายใน (Internal rate of return) หรือคำนวณออกมาเป็นมูลค่าสุทธิปัจจุบัน (Net present value) และอัตราผลประโยชน์ต่อต้นทุน (Benefit-cost ratio) (Griliches,1998; Davis, 1981; Alston et al.,1998; Evenson, 2001 อ้างถึงใน ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2558)

ตัวชี้วัดด้านมูลค่าปัจจุบันของประโยชน์สุทธิ หรือ (Net Present Value : NPV) หมายถึง มูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์สุทธิที่ได้จากโครงการนำร่องฯ ตลอดช่วงระยะเวลาที่โครงการคาดว่าจะให้ผลประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมายในสังคม โดยเกณฑ์การตัดสินใจยอมรับโครงการ คือ NPV ต้องมีค่ามากกว่า 0

ข้อควรพิจารณามูลค่าปัจจุบันของประโยชน์สุทธิ (Net Present Value : NPV)

1) ไม่ควรใช้เกณฑ์พิจารณาค่า NPV ในการจัดลำดับความสำคัญในการลงทุน จากมากไปน้อย เพราะการลงทุนในโครงการวิจัยขนาดเล็กย่อมให้ผลตอบแทนที่ไม่สูงมากนักและต้นทุนมักมีค่าต่ำจึงเป็นผลให้ NPV ต่ำกว่าโครงการขนาดใหญ่

2) ข้อจำกัดของการใช้เกณฑ์การพิจารณาค่า NPV จะเกิดขึ้น เมื่อค่าใช้จ่ายหรืองบประมาณไม่ได้ถูกนำมาคิดคำนวณด้วย

3) กรณีการลงทุนวิจัยที่งบประมาณไม่ใช่ข้อจำกัด สามารถใช้ค่า NPV เป็นดัชนีที่ใช้ในการจัดลำดับความสำคัญของทุนที่เหมาะสมได้ แต่ในกรณีเมื่อการลงทุนมีข้อจำกัด คือ ด้านงบประมาณ จึงสมควรให้มีการเปรียบเทียบ NPV ต่อหน่วยปัจจัยที่มีจำกัดตัวชี้วัดอัตราผลประโยชน์ต่อต้นทุน หรือ (Social Return On Investment: SROI) เป็นอัตราส่วนระหว่างมูลค่าปัจจุบันผลประโยชน์จากงานวิจัยต่อมูลค่าปัจจุบันของต้นทุนทั้งหมด โดยเกณฑ์การตัดสินใจยอมรับโครงการ คือ เมื่อค่า SROI มากกว่า 1

ข้อควรพิจารณาต้นทุนและผลตอบแทน (Benefit Cost)

1) การจัดลำดับความสำคัญของโครงการวิจัยด้วย Benefit Cost อาจก่อให้เกิดความผิดพลาดในการวิเคราะห์ได้ เนื่องจากโครงการวิจัยที่ให้ผลประโยชน์สูงต้องอาศัยการลงทุนที่สูงตามเช่นกัน ซึ่งอาจทำให้ค่า Benefit Cost อาจน้อยกว่าโครงการวิจัยที่ให้ประโยชน์ต่ำกว่าแต่ก็มีการลงทุนที่ต่ำเช่นเดียวกัน

2) ในการเปรียบเทียบความเหมาะสมในการลงทุนวิจัยควรพิจารณาพร้อมกับดัชนีตัวอื่นด้วย ได้แก่ NPV และตัวชี้วัดอัตราผลตอบแทนภายใน หรือ IRR (Internal Rate of Return) คือ อัตราผลตอบแทนจากโครงการที่คำนวณได้จากอัตราที่ทำให้มูลค่าปัจจุบันสุทธิของโครงการ มีค่าเท่ากับ 0 หรือ การเท่าทุนนั่นเอง โดยเกณฑ์ดังกล่าวจะใช้สำหรับการตัดสินใจยอมรับโครงการ เมื่อค่า IRR มีค่ามากกว่าอัตราคิดลดหรืออัตราดอกเบี้ยในตลาด

การพิจารณาผู้ใช้ประโยชน์ (User) และผู้รับประโยชน์ (Beneficiary)

ภาพที่ 19 แสดงผู้ใช้ประโยชน์ (User) และผู้รับประโยชน์ (Beneficiary)

ข้อควรพิจารณาอัตราผลตอบแทนภายใน (Internal Rate of Return: IRR)

- 1) หากค่า IRR สูงเกินไปอาจเกิดความผิดพลาดในการตีความหมายผิดไปจากความเป็นจริงได้ ซึ่งเป็นข้อควรระวังที่นักวิจัยควรตระหนัก
- 2) อัตราผลตอบแทนของการลงทุนมักนิยมใช้ในการประเมินภายหลังจากเกิดผลกระทบจากการลงทุนแล้ว (Ex-Post Evaluation)

3. ตัวชี้วัดผลลัพธ์

ขั้นตอนการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ของโครงการเพื่อสังคมเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการประเมิน โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์ผลลัพธ์ของผลตอบแทนทางสังคม (SIA) ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลต้นทุน ผลประโยชน์สุทธิโดยการแทนค่าทางการเงิน (Financial Proxy) และการกำหนดกรณีฐาน (Base Case Scenario) และการกำหนดอัตราคิดลด (Discount Rate) มีรายละเอียด ดังนี้

1. การกำหนดต้นทุน (Cost Benefit Analysis) เป็นต้นทุนหรือเงินทุนของโครงการโดยจำแนกออกเป็นรายการตามที่ยกได้และกำหนดต้นทุนที่เกิดขึ้นตามปีที่มีการลงทุนออก

2. การกำหนดค่าแทนทางการเงิน (Financial Proxy) เป็นขั้นตอนของการวิเคราะห์มูลค่าของผลลัพธ์ (Outcome) หรือผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น โดยนำมาตีค่าให้เป็นค่าแทนทางการเงิน (Financial Proxy) ที่เหมาะสม ซึ่งค่าแทนทางการเงินในการประเมิน SROI คือ วิเคราะห์เฉพาะการเปลี่ยนแปลงของผลประโยชน์สุทธิที่เกิดขึ้นแก่สังคมหลังโครงการเพื่อสังคมถูกขับเคลื่อน โดยเปรียบเทียบกับผลประโยชน์สุทธิดั้งเดิมก่อนการขับเคลื่อนโครงการ (With and Without) ทั้งนี้ควรมีการกำหนดตัวชี้วัดในการวิเคราะห์ค่าแทนทางการเงินที่ชัดเจน (เช่น ระยะเวลา จำนวน เป็นต้น) และกำหนดค่าแทนทางการเงิน โดยใช้การวิเคราะห์ผ่านราคาตลาด (Market Price)

การพิจารณาผลประโยชน์สุทธิของผลกระทบทางสังคมในการประเมิน SROI จะพิจารณาผลประโยชน์สุทธิที่เปลี่ยนแปลงใน 3 ประเด็นหลัก ประกอบด้วย

1) ผลตอบแทนที่เกิดขึ้นเชิงสิ่งแวดล้อม เช่น อากาศดีขึ้น การลดลงของการปล่อยก๊าซเรือนกระจก คุณภาพของน้ำและอากาศ

2) ผลตอบแทนที่เกิดขึ้นเชิงสังคม เช่น โครงสร้างทางสังคมเข้มแข็งคนในสังคมมีการศึกษาดี สุขภาพดีขึ้น ความสุขมวลรวมมากขึ้น

3) ผลตอบแทนทางสังคมในเชิงเศรษฐกิจ เช่น รายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้นคนในสังคมรวยขึ้น

ตัวชี้วัดสำหรับองค์ประกอบทุกประเภท ในห่วงโซ่ผลลัพธ์ไม่ว่าจะเป็นตัวชี้วัดปัจจัยนำเข้า ตัวชี้วัดผลผลิต ตัวชี้วัดผลลัพธ์ ฯลฯ แต่ในการประเมินผลลัพธ์ทางสังคมและผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน สิ่งที่คุณควรสนใจเป็นหลักคือตัวชี้วัดผลลัพธ์ ซึ่งถ้าจะให้ดี ไม่ควรจำกัดอยู่เพียงผลลัพธ์ทางตรงที่เกิดกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น “รายได้ที่เพิ่มขึ้น” แต่ควรรวมถึงตัวชี้วัดที่สะท้อนผลลัพธ์ทางสังคมในวงกว้างกว่า เช่น “ความอยู่ดีมีสุขที่เพิ่มขึ้น” อันเป็นเป้าหมายไกลและสะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่พึงปรารถนา

ตัวชี้วัดผลลัพธ์ คือ หลักฐานที่สามารถบอกได้ว่าการดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่ เป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจนและแสดงถึงผลลัพธ์ที่ได้ปฏิบัติตามแล้ว ซึ่งตัวชี้วัดมีทั้งการวัดเชิงปริมาณและการวัดเชิงคุณภาพ นิยามของตัวชี้วัดโดยทั่วไป สามารถจำแนกได้ 5 ประเภท ได้แก่

1) ตัวชี้วัดด้านระยะเวลาและจำนวนผู้ได้รับประโยชน์หรือกลุ่มเป้าหมายที่สามารถเข้าถึงบริการจากโครงการ

2) ตัวชี้วัดด้านจำนวนประชากรกลุ่มเป้าหมายที่คาดหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากโครงการ

3) ตัวชี้วัดด้านพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามผลลัพธ์ที่โครงการได้ตั้งไว้ ทำให้ทราบว่าการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับใครและเปลี่ยนแปลงอย่างไร เป็นการแสดงให้เห็นว่าโครงการได้สร้างการเปลี่ยนแปลงได้ดีเพียงใด (Rogers, 2014)

4) ตัวชี้วัดผลผลิต (Output Indicators)

- เชิงรูปธรรม สังเกตได้ นับได้
- ส่วนใหญ่เป็นเชิงปริมาณ

5) ตัวชี้วัดผลลัพธ์ (Outcome Indicators)

- เชนาธรรม เช่น ด้านทักษะ ความรู้ พฤติกรรม ทศนคต ความสามัคคี
- ต้องใช้เครื่องมือวัดเชงพฤติกรรมหรือหลักฐานเทียบ
- ส่วนใหญ่เป็นเชงคุณภาพ

ตัวอย่าง ตารางแสดงตัวชี้วัดในสังคม

ผลลัพธ์ (Outcome)	ตัวชี้วัด (Outcome Indicator)	วิธีการเก็บข้อมูล (Data Collection)
ระบบนิเวศสมบูรณ์ขึ้น	- พื้นที่ป่าเศรษฐกิจที่ได้รับการพัฒนา - จำนวนและชนิดของพืชในป่าเศรษฐกิจ	- สถิติพื้นที่ป่าเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้น - แผนที่ทางอากาศ/การสำรวจป่า
เกษตรกร - เกษตรกรมีสุขภาพที่ดีและมีสถานะดีมีความมั่นใจในตัวเอง (Self Confidence) - พึงพอใจในการทำงาน (Job Satisfaction) - มีความสุข รู้สึกปลอดภัย รู้สึกผ่อนคลายและเศรษฐกิจดีขึ้น	- ผลการตรวจสอบสุขภาพไม่มีสารเคมีในร่างกาย - จำนวนกิจกรรมทางสังคมที่เกษตรกรเข้าร่วม - จำนวนเพื่อนและเครือข่ายในการทำ Farm Care - การบอกเล่าจากตัวเกษตรกร เพื่อนและครอบครัว - รายได้จากการทำฟาร์มช่องทางการจำหน่าย	- ข้อมูลจากการตรวจสอบสุขภาพ (ปริมาณสารเคมีในเลือด) - บันทึกการเข้าร่วมกิจกรรม - จำนวนเงินและรายได้
คุณภาพชีวิตดีขึ้น	รายได้เพิ่มขึ้น	การสำรวจรายได้ในชุมชน
สุขภาพของคนในชุมชนดีขึ้น	- จำนวนผู้ป่วยที่มาโรงพยาบาล - ปริมาณสารเคมีในเลือด	- สถิติผู้ป่วยที่มาหาหมอที่โรงพยาบาล - การเจาะเลือด ค่าผลตรวจเลือด

การกำหนดตัวชี้วัดผลลัพธ์ทางสังคม (Social Impact Indicators)

การใช้ตัวชี้วัด (Indicator) คือ การใช้ตัวบ่งชี้ที่ช่วยระบุปริมาณผลผลิตที่เชื่อมโยงกับการเกิดขึ้นของผลลัพธ์ (Outcome) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ตัวชี้วัดช่วยบอกว่าผลลัพธ์ทางสังคมเกิดขึ้น “หรือไม่” และเกิดขึ้น “เท่าไร” และชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างจุดเริ่มต้น (Baseline) กับพัฒนาการหลังจากที่ทำกิจกรรมไประยะหนึ่ง

การพัฒนาห่วงโซ่ผลลัพธ์ไปสู่การหาผลลัพธ์ทางสังคมหรือการคำนวณผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) คือ การเลือกตัวชี้วัดทางสังคมหนึ่งตัวหรือมากกว่านั้นที่สามารถสะท้อนผลลัพธ์ทางสังคมแต่ละเรื่องในห่วงโซ่เพื่อบอกได้ว่าผลลัพธ์

- เกิดขึ้นหรือไม่
- เกิดขึ้นเท่าไร

ตัวชี้วัดผลลัพธ์ทางสังคม ต้องบ่งบอกการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแปลว่าคุณจะต้องคอยตรวจวัดความเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรม การบริโภค สุขภาพ สิ่งแวดล้อม ฯลฯ ตามประเด็นที่จะสะท้อนความเปลี่ยนแปลงทางสังคมหรือสิ่งแวดล้อมที่กิจการต้องการสร้าง ตัวชี้วัดมีความแตกต่างกันไปตามประเภทของกิจกรรมเพื่อสังคมและปัญหาสังคมที่ต้องการแก้ไขระหว่างจุดแรกกับจุดหลังจากทำโครงการเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์โครงการ, พันธกิจองค์กร ซึ่งตัวชี้วัดจะต้องเชื่อมโยงกับพันธกิจขององค์กรและผลลัพธ์ที่ต้องการ

ตัวชี้วัดสำหรับองค์ประกอบทุกประเภทในห่วงโซ่ผลลัพธ์ไม่ว่าจะเป็นตัวชี้วัดปัจจัยนำเข้า ตัวชี้วัดผลผลิต ตัวชี้วัดผลลัพธ์ ฯลฯ แต่ในการประเมินผลลัพธ์ทางสังคมและผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน ตัวชี้วัดผลลัพธ์ คือ สิ่งที่ต้องคำนึงเป็นสำคัญ ไม่ควรจำกัดอยู่เพียงผลลัพธ์ทางตรงที่เกิดกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น “รายได้ที่เพิ่มขึ้น” แต่ควรรวมถึงตัวชี้วัดที่สะท้อนผลลัพธ์ทางสังคมในวงกว้าง เช่น “ความอยู่ดีมีสุขที่เพิ่มขึ้น” อันเป็นเป้าหมายไกลและสะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่พึงปรารถนา

ตัวชี้วัดผลผลิต (Output Indicator)

ผลผลิตใช้เป็นตัวชี้วัดได้โดยตรง โดยจะต้องคำนึงถึงต้นทุนและความเป็นไปได้ในการเก็บข้อมูล โดยทั่วไปแล้วผลผลิตที่เกิดขึ้นจากโครงการเพื่อสังคมสามารถจำแนกได้ 3 ประเภท ได้แก่

- 1) ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่มีศักยภาพเชิงพาณิชย์
- 2) แนวทางปฏิบัติที่ดี เช่น เกษตรปลอดภัย การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและแนวทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิตชุมชน
- 3) นวัตกรรม โดยตัวอย่างของการสรุปผลผลิตของโครงการเพื่อสังคมที่นักประเมินต้องแสดงในแผนภาพผลกระทบ

ตัวชี้วัดผลลัพธ์ (Outcome Indicator) การกำหนดตัวชี้วัดผลลัพธ์จะต้องไม่กำกวม ไม่กว้างเกินไปเรียบง่าย และตรวจสอบได้ เก็บเข้าได้ผลเช่นเดิมและสมเหตุสมผลสะท้อนภาพความจริง ดังนี้

- 1) มีลักษณะเป็นนามธรรม
- 2) ต้องออกแบบวิธีการเก็บข้อมูลตัวชี้วัด
- 3) อาจใช้ตัวชี้วัดมากกว่า 1 ตัว ต่อหนึ่งผลลัพธ์

สรุปตัวชี้วัดผลผลิต (Output Indicator) และตัวชี้วัดผลลัพธ์ (Outcome Indicator)

- 1) ต้องชัดเจนและเชื่อมโยงกัน
- 2) ถ้าผลผลิตไม่เชื่อมโยงกับผลลัพธ์ ต้องหาตัวชี้วัดที่เหมาะสมหรืออ้างอิงมาตรฐาน/ตัวชี้วัดมาตรฐาน

ตัวอย่าง ตารางแสดงตัวชี้วัด

ผู้ใช้ประโยชน์ (User)	ผลลัพธ์ (Outcome)	ตัวชี้วัดผลลัพธ์ (Outcome indicators)	วิธีการเก็บข้อมูล (Data collection)
คนในชุมชน	สุขภาพของคนในชุมชนดีขึ้น	- จำนวนผู้ป่วยที่มา รพ. - ปริมาณสารเคมีในเลือด	- สถิติผู้ป่วยที่มาหาหมอที่ รพ. - การเจาะเลือด ค่าผลตรวจเลือด
สมาชิกในชุมชน	สมาชิกในชุมชนร่วมมือดีขึ้นเกิดความสามารถ	เวลาที่สมาชิกใช้ประชุม/ทำกิจกรรมร่วมกัน	- รายงานการจดบันทึกประชุม - รายงานการทำกิจกรรม/พฤติกรรม
คนในชุมชน	คุณภาพชีวิตดีขึ้น	- จำนวนอาหารปลอดภัยบริโภค - รายได้เพิ่มขึ้น	- การสำรวจอาหารปลอดภัยในชุมชน - การสำรวจรายได้ในชุมชน
คนในชุมชนบริเวณระบบนิเวศ	ระบบนิเวศสมบูรณ์ขึ้น	- พื้นที่ป่าชายเลนที่ได้รับการฟื้นฟู - จำนวนและชนิดของพืชในป่า	- สถิติพื้นที่ป่าชายเลนที่เพิ่มขึ้น - แผนที่ทางอากาศ - การสำรวจป่า

ตัวอย่าง ตารางแสดงตัวชี้วัด

ผู้ใช้ประโยชน์ (User)	ผลลัพธ์ (Outcome)	ตัวชี้วัดผลลัพธ์ (Outcome indicators)	วิธีการเก็บข้อมูล (Data collection)
ผู้ที่บกพร่องทางพัฒนาการ	- มีสุขภาพร่างกายดีขึ้น - ดูแลสุขภาพตนเองได้ดีขึ้น - มีเครือข่ายสัมพันธ์ทางสังคมที่ขยายกว้างขึ้น	- ผลการตรวจสุขภาพ - พฤติกรรมที่ดูแลสุขภาพตนเอง (เช่น อาบน้ำได้เอง ทานอาหารเองได้) - จำนวนครั้งในการเข้าร่วมกิจกรรม/จำนวนเพื่อน ๆ ในกลุ่ม - จำนวนครั้งการติดต่อสื่อสารกับเพื่อน ๆ และผู้อื่น	- ข้อมูลจากการตรวจสุขภาพ - สถิติการหาหมอ การเจ็บป่วย - สัมภาษณ์ผู้ดูแล - จำนวนครั้งที่ทำพฤติกรรมดูแลสุขภาพ - การนับจำนวนเครือข่าย/ผู้คนที่ติดต่อ - การนับข้อมูลจำนวนครั้งการติดต่อสื่อสาร

ที่มา : Good Foot project (Vieta, Schatz, and Kasparian, 2015)

ตัวอย่าง ตารางแสดงตัวชี้วัด

ผลลัพธ์ (Outcome)	ตัวชี้วัดผลลัพธ์ (Outcome indicators)	วิธีการเก็บข้อมูล (Data collection)
สุขภาพของคนในชุมชนดีขึ้น	- จำนวนผู้ป่วยที่มาโรงพยาบาล - ปริมาณสารเคมีในเลือด	- สถิติผู้ป่วยที่มาหาหมอที่โรงพยาบาล - การเจาะเลือดค่าผลตรวจเลือด
สมาชิกในชุมชนร่วมมือดีขึ้น เกิดความสามัคคี	เวลาที่สมาชิกใช้ประชุม/ทำกิจกรรมร่วมกัน	- รายงานการจดบันทึกประชุม - รายงานการทำกิจกรรม/พฤติกรรม
คุณภาพชีวิตดีขึ้น	- จำนวนอาหารปลอดภัยบริโภค - รายได้เพิ่มขึ้น	- การสำรวจอาหารปลอดภัยในชุมชน - การสำรวจรายได้ในชุมชน
ระบบนิเวศสมบูรณ์ขึ้น	- พื้นที่ป่าชายเลนที่เพิ่มขึ้น - จำนวนและชนิดของพืชในป่า	- สถิติพื้นที่ป่าชายเลนที่เพิ่มขึ้น - แผนที่ทางอากาศ - การสำรวจป่า

4. การกำหนดกรณีฐาน (Base Case Scenario)

เป็นการวิเคราะห์ผลกระทบ (Impact) อาจเกิดขึ้นจากกรณีอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการเป้าหมายที่จะประเมิน และป้องกันไม่ให้เกิดการประเมินผลลัพธ์เกินจริง (Overclaim) โดยกรณีฐานสามารถจำแนกออกเป็น 3 องค์ประกอบ ได้แก่

1) มูลค่าผลลัพธ์ส่วนเกิน (Deadweight) คือ ผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นอยู่ดีต่อให้ไม่มีองค์กรไหนเข้ามาดูแลหรือเข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนกิจกรรมก็ตาม

2) มูลค่าผลลัพธ์จากปัจจัยอื่น (Attribution) คือ ผลลัพธ์ที่เกิดจากปัจจัยอื่นร่วมด้วย

3) มูลค่าผลลัพธ์ทดแทน (Displacement) กรณีผลลัพธ์เชิงบวกหักลบด้วยผลลัพธ์เชิงลบ ผลลัพธ์เชิงบวกสำหรับผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มหนึ่ง ถูกชดเชยด้วยผลลัพธ์เชิงลบสำหรับผู้มีส่วนได้เสียจากกลุ่มอื่นซึ่งเป็นผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นหลังจากโครงการเสร็จสิ้นแล้ว และมีอัตราการลดลงของประโยชน์ (Drop-off)

วัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์กรณีฐาน คือ ให้ผู้ประเมินทราบถึงความเป็นที่ผลกระทบอาจเกิดขึ้นจากกรณีอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการเป้าหมายที่จะประเมินและป้องกันไม่ให้เกิดการประเมินผลลัพธ์เกินจริง (Overclaim) โดยกรณีฐานสามารถจำแนกออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1) ผลลัพธ์ส่วนเกิน (Deadweight) ผลจากปัจจัยอื่นและผลลัพธ์ทดแทน กรณีฐานสามารถจำแนกออกเป็น 3 กรณี คือ ผลลัพธ์ส่วนเกิน ผลจากปัจจัยอื่นและผลลัพธ์ทดแทน กล่าวคือ ผลลัพธ์จะเกิดขึ้นอยู่ดีต่อให้ไม่มีองค์กรไหนเข้ามาดูแล

2) ผลจากปัจจัยอื่น (Attribution) คือ ผลลัพธ์ที่เกิดจากปัจจัยอื่นร่วมด้วย กล่าวคือ สัดส่วนผลลัพธ์ที่เกิดจากกิจกรรมเฉพาะที่เป็นผลจากหน่วยงาน (โครงการ) เท่านั้น

3) ผลลัพธ์ทดแทน (Displacement) คือ กรณีผลลัพธ์เชิงบวกหักลบด้วยผลลัพธ์เชิงลบ ผลลัพธ์เชิงบวกสำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มหนึ่ง ถูกชดเชยด้วยผลลัพธ์เชิงลบสำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากกลุ่มอื่นซึ่งเป็นผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นหลังจากโครงการเสร็จสิ้นแล้ว

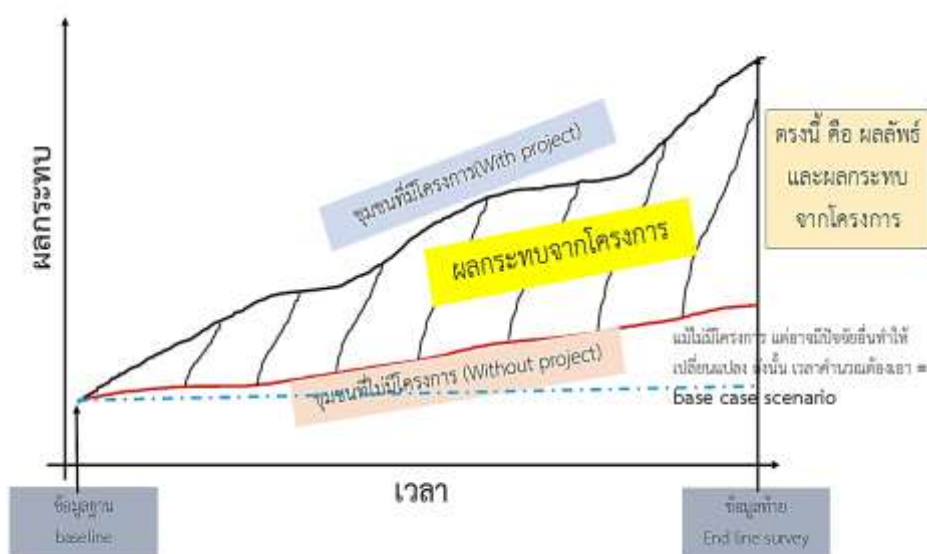
ดังนั้น กรณีฐานทั้ง 3 แบบ สามารถสรุปได้ ดังนี้

Deadweight	Attribution	Displacement
ไม่มีเรา -> ก็เกิดอยู่ดี	เกิดจากผู้อื่นด้วย -> ต้องแบ่งกัน	เกิดผลกับกลุ่มเราแต่สร้างผลลบให้กลุ่มอื่น

ตัวอย่าง: หาก “การปลูกไม้เศรษฐกิจเพิ่มขึ้นของเกษตรกร” คือ ผลลัพธ์ของโครงการ ควรคิดว่าใครมีส่วนเกี่ยวข้องกับ “พฤติกรรมปลูกไม้เศรษฐกิจของเกษตรกร” นี้บ้าง ไม่ควรประเมินแค่ตัวผู้ผลิตหรือเกษตรกรเพียงฝ่ายเดียว ควรมองเชิงระบบแบบการประเมินเกษตรกรและผลกระทบทางสังคม (Social Impact Evaluation) ที่ลึกซึ้งและเชื่อมโยงกับแนวคิดของ “กรณีฐาน (Base Case Scenario)” ซึ่งต้องพิจารณา 3 ปัจจัยได้แก่ :

- 1) Attribution - ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากองค์กรอื่น (ผลลัพธ์เกิดจากใคร)
- 2) Deadweight - ผลลัพธ์ส่วนเกิน (ผลลัพธ์จะเกิดขึ้นอยู่แล้วหรือไม่)
- 3) Displacement - ผลลัพธ์ทดแทน (ผลกระทบที่เกิดขึ้นได้เบียดเบียนสิ่งอื่น/ใครหรือไม่)

หมายเหตุ: ในกรณีที่ประมาณการผลลัพธ์ทางสังคมในอนาคตตลอดช่วงเวลามากกว่าหนึ่งปี โดยที่กิจการจะไม่มีการลงทุนเพิ่มเติมระหว่างช่วงเวลาดังกล่าว ควรทำประมาณการอัตราการลดลง (Drop off) ของผลลัพธ์ทางสังคมด้วย

ภาพที่ 20 แสดงผลระหว่างชุมชนที่ทำโครงการ SROI และไม่มีโครงการ SROI

5. การกำหนดอัตราคิดลด (Discount Rate)

ในการวิเคราะห์ผลกระทบจากโครงการทางสังคม หรือประเมินผลตอบแทนจากการลงทุนของโครงการเพื่อสังคม ซึ่งเป็นการประเมินผลลัพธ์และผลกระทบที่มีการพิจารณาผลตอบแทนในรูปตัวเงินที่เกิดขึ้นตลอดช่วงเวลาของการดำเนินโครงการในปัจจุบันและอนาคต การพิจารณามูลค่าผลประโยชน์ทางการเงิน อัตราคิดลดจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในทางเศรษฐศาสตร์อัตราคิดลด (Discount Rate) คือ อัตราที่ใช้ในการแปลงมูลค่าในอนาคตมาเป็นมูลค่าในปัจจุบัน ซึ่งสามารถช่วยให้ผู้ประเมินเปรียบเทียบมูลค่าสองมูลค่าที่อยู่ในช่วงเวลาต่างกันได้ง่ายขึ้นถือเป็นขั้นตอนสำคัญในการประเมินมูลค่าผลตอบแทนของโครงการที่ใช้วิธี Cost Benefit Analysis ในการวิเคราะห์อีกนัยหนึ่งอัตราคิดลดแสดงถึงค่าเสียโอกาสของทางเลือกในการลงทุนงบประมาณในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ยกตัวอย่างเช่น เอกชนมีงบประมาณ 1,000,000 บาท หากเอกชนนำเงินจำนวนนี้ไปฝากธนาคาร จะได้รับดอกเบี้ยร้อยละ 1.5 ต่อปี แต่หากเอกชนอยากจัดทำโครงการเพื่อตอบแทนแก่สังคม ซึ่งเอกชนต้องมีการคาดหวังว่าอัตราผลตอบแทนภายใน หรือ IRR ของกิจกรรมควรจะสูงกว่าร้อยละ 1.5 ดังนั้น ในการประเมินโครงการนี้ผู้ประเมินจะกำหนดอัตราคิดลดของเงินลงทุนเท่ากับค่าเสียโอกาสของทางเลือกในการนำเงินไปลงทุนเท่ากับร้อยละ 1.5

อัตราการลดลงของประโยชน์ (Drop off) ได้จากการสอบถามจากบุคคลสำคัญ (Key Person) คือ แนวโน้มที่กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะได้รับประโยชน์จากโครงการ โดยปกติแล้วจะมีแนวโน้มลดลงเมื่อระยะเวลาผ่านไปอาจเกิดจากอิทธิพลอื่น ๆ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจะดำรงอยู่ได้นานเพียงใดหรือช่วงเวลาใดการเกิดประโยชน์นั้นจะมีอัตราส่วนที่ลดลงหรือเหือดหายเป็นอัตราส่วนต่อปี

ในการกำหนดอัตราคิดลดสำหรับการประเมินผลกระทบ หรือผลตอบแทนทางสังคมของโครงการโดยทั่วไปแล้ว มีแนวทางในการพิจารณา 3 ประเภtd้วยกัน ดังนี้

ตารางที่ 3 ประเภทอัตราคิดลด

ประเภท อัตราคิดลด	คำอธิบาย	อัตราคิดลด (ร้อยละ)
อัตราคิดลด เฉลี่ยของ ภาคเอกชน และสังคม	จากการศึกษาของ MARKUS HAACKER, TIMOTHY B HALLETT, RIFAT ATUN (2020) อัตราคิดลดของประเทศที่มีรายได้ปานกลางค่อนข้างสูง อัตราคิดลดที่บทความจะอยู่ในช่วงร้อยละ 3.5 - 4.2 ต่อปี สำหรับกลุ่มประเทศที่มีรายได้ปานกลางค่อนข้างต่ำจะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มประเทศ คือ ประเทศที่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจค่อนข้างสูง (จีนและอินเดีย) อัตราคิดจะอยู่ในช่วงร้อยละ 4.8-5.4 ต่อปี สำหรับประเทศที่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจในเกณฑ์ปกติจะเท่ากับร้อยละ 4.00-5.00 ต่อปี สำหรับอัตราคิดลดเฉลี่ยของภาคเอกชนและสังคม ที่สามารถประยุกต์ใช้ประเทศไทยเนื่องด้วยประเทศไทยเป็นประเทศที่มีรายได้ปานกลางค่อนข้างสูง อัตราคิดลดที่เหมาะสมสำหรับการประเมินผลทางเศรษฐกิจและสังคมควรอยู่ที่ร้อยละ 3.5-4.2 ต่อปี หากนำอัตราคิดลดที่ HAACKER, HALLETT, & ATUN (2020) เสนอ พิจารณาร่วมกับค่าเฉลี่ยอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ลูกค้ารายใหญ่ชั้นดีระหว่าง ปี พ.ศ. 2560-2564 ซึ่งเท่ากับร้อยละ 5.99 ต่อปี (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2565) ดังนั้น อัตราคิดลดของเอกชนและสังคม คือ ร้อยละ 5.00 ต่อปี โดยอัตราคิดลดนี้มักถูกนำไปใช้ในการประเมินผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมขององค์กรมหาชนที่เป็นผู้จัดสรรทุนวิจัยเชิงนวัตกรรม ซึ่งเป็นงบประมาณของภาครัฐเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันแก่ประเทศ	5.00

ประเภท อัตราคิดลด	คำอธิบาย	อัตราคิดลด (ร้อยละ)
อัตราคิดลด สำหรับ โครงการ ภาครัฐ	พิจารณาจากอัตราชดเชยการบริโภคต่างเวลาของสังคม (SOCIAL RATE OF TIME PREFERENCES: SRTP) เป็นแนวคิดด้านการชดเชยแก่ประชาชนที่เสียสละการบริโภคทรัพยากรในปัจจุบันเพื่อจัดสรรทรัพยากรไปสนับสนุนโครงการของภาครัฐ โดยตัวแปรทางเศรษฐกิจที่ใช้เพื่อประมาณอัตรา SRTP ที่เหมาะสม คือ อัตราดอกเบี้ย พันธบัตรรัฐบาลในระยะยาว กล่าวคือ รัฐบาลกู้เงินจากประชาชนโดยขายพันธบัตรรัฐบาลให้แก่ประชาชนและนำเงินไปดำเนินโครงการภาครัฐ ดังนั้น อัตราผลตอบแทนหรืออัตราดอกเบี้ยของพันธบัตรจึงต้องอยู่ในระดับสูงและเพียงพอในการจูงใจให้ประชาชนนำเงินที่มีอยู่มาเก็บออมผ่านการซื้อพันธบัตรรัฐบาลแทนการนำไปจับจ่ายใช้สอย (MOORE, MARK AND VINING, AIDAN, 2018)	ขึ้นอยู่กับ อัตรา ดอกเบี้ยของ พันธบัตร รัฐบาล ระยะยาวใน แต่ละปี
การใช้เกณฑ์ WACC หรือ Weighted Average Cost of Capital	WACC ย่อมาจาก WEIGHTED AVERAGE COST OF CAPITAL หมายถึง ต้นทุนเฉลี่ยของเงินทุนที่กิจการนั้นๆ ใช้ในการดำเนินงานหรืออาจกล่าวง่ายๆ ว่าเป็นต้นทุนเฉลี่ยที่กิจการต้องใช้เพื่อให้ได้ “เงินทุน” สำหรับการดำเนินกิจการนั่นเองโดยนักลงทุนมักใช้ค่า WACC ในการประเมินความคุ้มค่าของการลงทุนว่ามีความน่าสนใจหรือไม่ค่า WACC ประกอบด้วยต้นทุนของเงินทุน 2 ส่วนหลักด้วยกัน ได้แก่ ต้นทุนของเงินทุนจากเจ้าของ หรือผู้ถือหุ้น (COST OF EQUITY) เช่น อัตราผลตอบแทนที่คาดหวัง จากเจ้าของหรือผู้ถือหุ้น ต้นทุนเงินลงทุนของเจ้าหนี้ (COST OF DEBT) ผู้เป็นแหล่งเงินทุน โดยในการดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคมของภาคเอกชนหนึ่งๆ อาจมีการนำเงินลงทุนที่เกิดจากการกู้ยืมและเงินทุนของเจ้าของหรือผู้ถือหุ้นมาใช้ในการดำเนินโครงการ โดยคาดหวังว่าผลประโยชน์ที่ได้รับการตอบแทนกลับมาแก่สังคมจะต้องมากกว่า ต้นทุน WACC ซึ่งแสดงถึงค่าเสียโอกาสของบริษัท (DOBROWOLSKI, Z:DROZDOWSKI, G:PANAIT, M:APOSTU, S.A., 2022)	ขึ้นอยู่กับ ภาคเอกชน โดยกรณี ของ PTT OR ปี พ.ศ. 2566 ซึ่ง พิจารณา จากเฉลี่ย WACC for Corporate ย้อนหลัง 5 ปี (2562 - 2566) เท่ากับร้อยละ 7.42

การพิจารณา Attribution, Deadweight, Displacement, Drop-off

แนวคิด	นิยาม	ตัวอย่างการวิเคราะห์
Attribution	ส่วนของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เป็นผลจาก “โครงการ” / ผู้อื่น	นักเรียนเริ่มกินผักเพราะกิจกรรมโรงเรียนสนุก มีแรงจูงใจจากเพื่อนร่วมชั้นและรางวัลจากพ่อแม่
Deadweight	การเปลี่ยนแปลงที่ “น่าจะเกิดขึ้นเอง” แม้ไม่มีโครงการ	เด็กบางคนกินผักอยู่แล้วเพราะชอบรสชาติ ไม่ใช่เพราะโครงการ
Displacement	พฤติกรรมที่เปลี่ยน แต่เบียดพฤติกรรมเชิงบวกอื่น	นักเรียนกินผักเพิ่มขึ้นแต่ลดการกินผลไม้ลงแทน หรือหลีกเลี่ยงโปรตีน
Drop-off	ผลลัพธ์ลดลงเมื่อหมดการสนับสนุนจากโครงการ	เมื่อจบปีการศึกษาแล้ว นักเรียนกลับไปกินเหมือนเดิมเพราะไม่มีใครส่งเสริมต่อเนื่อง

ผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders)/เพื่อหาคนที่มีส่วนร่วมในผลลัพธ์

กลุ่ม	บทบาท	เกี่ยวข้องกับ Attribution อย่างไร
นักเรียน	ผู้รับผลโดยตรง	ผู้แสดงพฤติกรรมเป้าหมาย
เกษตรกร	แหล่งวัตถุดิบ	ทำหน้าที่ปลูกผลผลิต
ครู	ผู้สนับสนุนกิจกรรมบูรณาการเรียนรู	สร้างแรงจูงใจและแบบอย่าง
โรงอาหาร/แม่ครัว	จัดเตรียมเมนูผัก	มีผลต่อทางเลือกและความพึงพอใจ
ผู้ปกครอง	มีผลต่อพฤติกรรมที่บ้าน	อาจส่งเสริมหรือขัดขวางพฤติกรรมที่โรงเรียน
ผู้บริหาร/นโยบาย	กำหนดทิศทางและจัดสรรทรัพยากร	สร้างบริบทสนับสนุน (enabling environment)
นักโภชนาการ/ภาคีสุขภาพ	ให้ความรู้ สนับสนุนวิชาการ	ช่วยออกแบบกิจกรรมที่มีผลต่อพฤติกรรมอย่างมีหลักฐานรองรับ

เกณฑ์การพิจารณาโครงการเพื่อสังคมที่เหมาะสมในการวิเคราะห์ SROI

ในการดำเนินงานขององค์กรที่มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อขับเคลื่อนโครงการทางสังคมในแต่ละปีงบประมาณ ตลอดระยะเวลาตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง องค์กรจนถึงปัจจุบันย่อมมีจำนวนโครงการสะสมมากขึ้นตามปีงบประมาณไม่ว่าจะเป็นโครงการเดี่ยว หรือชุดโครงการใหญ่ที่มีหลายโครงการย่อย ตลอดจนโครงการระยะสั้นไม่เกิน 2 ปีหรือโครงการที่มีการขับเคลื่อนต่อเนื่องกันมากกว่า 2 ปีขึ้นไป เนื่องด้วยเหตุผลด้านข้อจำกัดของงบประมาณและเวลาในการประเมินผลตอบแทนทางสังคม ซึ่งไม่สามารถนำทุกโครงการมาเข้ากระบวนการประเมินผล SROI ได้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดทำ กรณศึกษาขึ้นเป็นตัวแทนตามกลุ่มแผนงานนั้นๆ เพื่อแสดงถึงผลสำเร็จ ผลลัพธ์และผลกระทบของโครงการ หากโครงการที่ถูกคัดเลือกมามีมูลค่าผลตอบแทนทางสังคมของโครงการในระดับสูงจนครอบคลุมงบประมาณที่ลงทุนไปตามแผนงาน

นั้นๆก็สามารถอนุมานได้ว่า กลุ่มโครงการเพื่อสังคมนั้น ประสบความสำเร็จในการสร้างผลตอบแทนแก่สังคมแล้ว (กัมปนาท วิจิตรศรีกมล, 2565) โดยทั่วไปนั้น เกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกโครงการกรณีศึกษาสามารถพิจารณาจากประเด็นดังต่อไปนี้

1) การระดมความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ (Delphi Technique) การใช้เกณฑ์พิจารณานี้จะเป็นการให้ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนโครงการวิจัยทางสังคม เช่น ผู้อำนวยการแผนงาน ผู้บริหารจัดการงบประมาณของแผนงาน หรือผู้ปฏิบัติงาน เป็นต้น ซึ่งมีความรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ความสอดคล้องของกลยุทธ์องค์กร ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียผลลัพธ์และผลกระทบของโครงการวิจัยเป็นอย่างดีโดยจะพิจารณาจากขนาดของผลกระทบที่เกิดขึ้นแก่สังคมของโครงการ ซึ่งวิธีการนี้เป็นวิธีการคัดกรองโครงการกรณีศึกษาที่จะถูกหยิบยกมาประเมินด้วยกระบวนการ SROI เพื่อเป็นตัวแทนของแต่ละแผนงานได้

2) พิจารณาจากงบประมาณโครงการ โดยเกณฑ์นี้จะพิจารณาจากขนาดหรือสัดส่วนของงบประมาณของโครงการที่มากเป็นอันดับต้นๆ ของแผนงานหรือกลุ่มงาน ภายใต้สมมติฐานว่า ยิ่งโครงการมีงบประมาณการลงทุนมากเพียงใด ผู้บริหารงบประมาณย่อมคาดหวังถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่สังคมมากเท่านั้น

3) Flagship Project พิจารณาจากโครงการที่เป็นเรือธงหรือมีการนำไปใช้ประโยชน์ที่โดดเด่น ที่องค์กรต้องการนำเสนอผลลัพธ์และผลกระทบต่อสังคม

4) Output Utilization คัดเลือกจากโครงการที่มีผู้ใช้ประโยชน์เป็นรูปธรรมชัดเจนหลังโครงการสิ้นสุดลงหรือโครงการที่มีความร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและมีแผนที่จะสานต่อโครงการแม้ว่าจะไม่มีพี่เลี้ยงหรืองบประมาณเข้ามาสนับสนุนแล้ว

5) โครงการที่องค์กรถูกกำหนดให้ประเมิน เป็นโครงการที่ผู้บริหารให้ความสำคัญและถูกคัดเลือกโดยผู้บริหารเพื่อประเมิน SROI

การตั้งเป้าหมาย SROI ขององค์กร

จากตัวชี้วัดความสำเร็จของการดำเนินโครงการหรือผลกระทบจากโครงการนั้น หน่วยงานภาครัฐที่มีการประเมินผลกระทบจากโครงการวิจัยหรือผลตอบแทนทางสังคมของโครงการเพื่อสังคมนั้น มีการตั้งเกณฑ์ตัวชี้วัดที่แตกต่างกัน ซึ่งมักพบว่ามีการใช้ 2 ตัวชี้วัด เป็นเกณฑ์สำหรับกำหนดเป้าหมายขององค์กร ได้แก่

1) ใช้เกณฑ์ BCR (Benefit Cost Ratio) หรือ SROI (Social Return On Investment) ในการตั้งเป้าหมายความสำเร็จขององค์กร เช่น องค์กรมหาชนที่เป็นหน่วยสนับสนุนงบประมาณเพื่อการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม ได้กำหนด BCR หรือ SROI มากถึงร้อยละ 5.00 ต่อปี หรือหมายความว่าโครงการที่

วิจัยที่หน่วยงานได้ลงทุนไปจะต้องถูกนำไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมและสร้างผลตอบแทนแก่สังคมโดยรวมสูงถึง 5 เท่าของงบประมาณที่ลงทุนไป

2) ใช้เกณฑ์ NPV (Net Present Value) หรือมูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์ส่วนเพิ่มสุทธิ หน่วยงานที่ถูกตรวจสอบโดยสำนักงบประมาณมักรายงาน NPV ให้แก่สำนักงบประมาณได้รับทราบ เพื่อให้ทราบถึงผลกระทบทางสังคมหรือผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่สังคมจากการจัดสรรงบประมาณภาครัฐเพื่อขับเคลื่อนโครงการที่เกี่ยวข้องกับภาคสังคม สามารถสรุปได้ว่า ดัชนีชี้วัดเพื่อกำหนดเกณฑ์เป้าหมายขององค์กรนิยมใช้ BCR (Benefit Cost Ratio) หรือ SROI (Social Return On Investment) และ NPV (Net Present Value) เป็นตัวชี้วัด แต่ค่าดัชนีจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับองค์กรนั้นๆเป็นผู้กำหนด หากองค์กรต้องการทำหยาการทำงานของตนเองสามารถตั้งค่าของตัวชี้วัดในระดับสูงได้ในทางกลับกันหากองค์กรมีเป้าหมายที่จะให้โครงการเพื่อสังคมเกิดผลประโยชน์หรือผลกระทบแก่สังคมอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืนอย่างน้อยค่าดัชนีชี้วัด SROI ควรมากกว่า 1 และ NPV ควรมากกว่า 0

การพิจารณาผลลัพธ์

การพิจารณาผลลัพธ์ของ SROI เป็นกระบวนการประเมินผลกระทบเชิงสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ที่เกิดขึ้นจากการลงทุนโดยตีมูลค่าผลลัพธ์เหล่านี้เป็นตัวเงิน แล้วนำไปเปรียบเทียบกับต้นทุนการลงทุน เพื่อแสดงเป็นอัตราส่วนว่า “ลงทุน 1 บาท ได้ผลตอบแทนทางสังคมกี่บาท” โดยมีหลักการสำคัญ คือ การคำนึงถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม, การทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจริงและการสื่อสารผลลัพธ์อย่างโปร่งใส

ตัวอย่าง การพิจารณาผลลัพธ์ที่เราสร้าง

- 1) ผลลัพธ์ส่วนเกิน (Deadweight) คือ นักเรียนบางคน กินผักอยู่แล้วก่อนโครงการ

ตัวอย่าง: โรงเรียนจัดกิจกรรม “กินผักทุกวัน” → นักเรียน 20% มีพฤติกรรมติดอยู่ก่อนแล้ว

- 2) ผลลัพธ์ทดแทน (Displacement) คือ การตีความผลลัพธ์ - การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในกลุ่มนี้ ไม่ใช่ผลลัพธ์ใหม่จากโครงการ

ตัวอย่าง: นักเรียนกินผักเพิ่มขึ้นแต่กลับ ลดการกินผลไม้ไม่มีคุณค่า หรือร้านอาหารเลือกทำเมนูผัก → ตัดเมนูโปรตีนหรือธัญพืชที่จำเป็นออก

การตีความผลลัพธ์ “ดี” อย่างหนึ่ง อาจเกิดจากการลดทอน “ดี” อีกอย่างหนึ่งออกไป

การประเมินผลลัพธ์ส่วนเกิน (Deadweight) และผลลัพธ์ทดแทน (Displacement)

การประเมิน “ผลลัพธ์ส่วนเกิน” เป็นการคำนวณการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มหรือการเปรียบเทียบกับตัวอย่างมาตรฐาน (Benchmark) การเปรียบเทียบที่ดีควรเปรียบเทียบประชากรกลุ่มเดียวกันแต่เทียบความแตกต่างที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มที่ไม่ได้รับประโยชน์จากการดำเนินกิจกรรมกับกลุ่มที่ได้รับประโยชน์ ซึ่งผลลัพธ์ที่เกิดจากองค์กรอื่น และ “ผลลัพธ์ส่วนเกิน” อาจเป็นเพียง “ค่าประมาณ” เท่านั้น

- การคำนวณผลลัพธ์ส่วนเกิน (Deadweight) เป็นการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มหรือการเปรียบเทียบกับ ตัวอย่างมาตรฐาน (Benchmark) การเปรียบเทียบที่ดีควรเปรียบเทียบประชากรกลุ่มเดียวกันแต่เทียบความแตกต่างที่เกิดขึ้น ระหว่างกลุ่มที่ไม่ได้รับประโยชน์จากการดำเนินกิจกรรมกับกลุ่มที่ได้รับประโยชน์
- ผลการวัดผลลัพธ์ส่วนเกิน (Deadweight) จะเป็นเพียง “ค่าประมาณ” เท่านั้นเนื่องจากเป็นไปได้ยากที่จะมีการเปรียบเทียบอย่างสมบูรณ์แบบ แต่ก็จำเป็นที่จะหาข้อมูลที่มีความใกล้เคียงกับ กลุ่มเป้าหมายของแผนงานเท่าที่ทำได้ ยิ่งมีความใกล้เคียงมากเท่าไร ค่าประมาณก็จะยิ่งมีความถูกต้องมากเท่านั้น
- ผลลัพธ์ส่วนเกิน (Deadweight) หมายถึง ผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นอยู่ดีต่อให้ไม่มีองค์กรไหนทำงาน เรื่องนี้ผู้รับประโยชน์บางคนอาจพบวิธีบรรเทาปัญหาด้วยตัวเองหรือสภาพสังคมและเศรษฐกิจ โดยรวมอาจดีขึ้นก็ได้เช่นคนมีความสุขมากขึ้น เพราะอาชญากรรมลดลง ส่งผลให้ “ความพึงพอใจในชีวิต” เพิ่มขึ้นหรือภาวะเศรษฐกิจบูมทำให้คนหางานทำง่ายขึ้น ส่งผลให้ “อัตราการว่างงานลดลง” สัดส่วนผลลัพธ์ส่วนเกินที่คำนวณได้จะต้องนำมาหักออกจากตัวชี้วัดผลลัพธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น

ทำไมต้องประเมิน Deadweight และ Displacement หากไม่แยกส่วนเหล่านี้ออกจากผลลัพธ์รวมอาจ “ประเมินเกินจริง” ว่าโครงการประสบความสำเร็จมากกว่าความเป็นจริง (Overclaim) เช่น นักเรียน 100 คน กินผักเพิ่มขึ้นแต่ความจริงแล้วอาจมีแค่ 60 คน ที่พฤติกรรมเปลี่ยนเพราะโครงการจริงๆ

แนวทางการแบ่งผลลัพธ์ให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากกระบวนการมีส่วนร่วม (Participation)

การวิเคราะห์การระบุแหล่งที่มา (Attribution Analysis)

1) ฉันทามติ (Consensus) โดยการให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเข้าร่วมในการหาวิธีแก้ไขปัญหาย่อยๆ ที่ยากซับซ้อนร่วมกันหาทางออกสำหรับการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในทางสันติเป็นที่ยอมรับ

2) การเก็บเกี่ยวผลลัพธ์ (Outcome Harvesting) เป็นวิธีการประเมินที่ผู้ประเมิน ผู้ให้ทุน และ/หรือผู้จัดการโครงการและเจ้าหน้าที่ ระบุ กำหนด และทำความเข้าใจ "ผลลัพธ์" ในบริบทที่ยังไม่เข้าใจความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างโครงการริเริ่มและผลลัพธ์อย่างถ่องแท้ ซึ่งแตกต่างจากการทำ Outcome Mapping ตรงที่การเก็บเกี่ยวผลลัพธ์ไม่ได้วัดความก้าวหน้าไปสู่วัตถุประสงค์หรือผลลัพธ์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า แต่จะรวบรวมหลักฐานของสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไป จากนั้นจึงวิเคราะห์ย้อนกลับเพื่อพิจารณาว่าโครงการริเริ่มมีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้หรือไม่และอย่างไร ผลลัพธ์อาจเป็นบวกหรือลบ ตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ โดยตรงหรือโดยอ้อม

3) การทดลองแบบสุ่มที่มีการควบคุม (Randomized Controlled Trials: RCT) การประเมินผลของโครงการที่ถูกต้องและแม่นยำขึ้นอยู่กับคุณภาพในการสร้างกลุ่มเปรียบเทียบซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มคนที่ไม่ได้รับโครงการ ให้มีลักษณะเหมือนกับกลุ่มที่ได้รับโครงการ โดยวิธีการประเมินผลที่สามารถสร้างกลุ่มเปรียบเทียบได้สมจริง คือ การสุ่มแบ่งคนออกเป็นกลุ่มที่ได้รับโครงการและกลุ่มเปรียบเทียบหรือกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับโครงการ ภายใต้เงื่อนไขที่ต้องมีจำนวนตัวอย่างมากพอสำหรับการสุ่ม

4) ความแตกต่างในความแตกต่าง (Difference – in - Differences: DiD) เป็นวิธีการวัดความแตกต่างของการเปลี่ยนแปลง ตามระยะเวลาของกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ วิธีนี้จะใช้เมื่อเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายนั้น ไม่มีความแน่ชัด อย่างน้อยกลุ่มเปรียบเทียบจะต้องมีแนวโน้มของปัจจัยเป้าหมายที่คล้ายคลึงกับกลุ่มทดลอง หลังจากที่ได้นำโครงการไปปฏิบัติและได้ข้อมูลผลลัพธ์มาแล้ว จึงจะหาค่าความแตกต่างระหว่าง ผลลัพธ์ที่ได้จริงกับผลลัพธ์ที่คาดการณ์ว่าจะเกิดขึ้นหากไม่มีโครงการ

5) อัตราส่วนการจัดสรร (Attribution Ratio) คือ เปอร์เซ็นต์ของผลลัพธ์ที่ควรให้เครดิตกับโครงการ

ตัวอย่าง แสดงตารางการวิเคราะห์กรณีฐาน

ผลลัพธ์ที่ สังเกตได้ (Outcome)	เกิดจากโครง การหรือไม่ (Yes/No)	เหตุผลที่คิด ว่าเกิดจาก โครงการ	ผลรวม (เท่ากับ 10)			
			จะเกิดขึ้นอยู่ แล้วหรือไม่ (Deadweight)	มีใครบ้างร่วม ด้วยหรือไม่ (Attribution)	ผลกระทบทางลบ ที่อาจเกิดขึ้น (Displacement)	โครงการ
1. ลดค่าใช้จ่าย ในการปลูกไม้ เศรษฐกิจของ เกษตรกร	Yes	ได้รับบ ประมาณ สนับสนุน จากรัฐบาล	1	0	2	7
2.						
3.						

การประเมินผลลัพธ์และผลกระทบทางสังคม

การพิจารณาผลประโยชน์สุทธิของวิธีการวัดผลกระทบทางสังคมแบบ SROI จะพิจารณาผลประโยชน์สุทธิที่เปลี่ยนแปลงไปเมื่อเปรียบเทียบกับกรณีก่อนการเกิดขึ้นของโครงการใน 3 ประเด็นด้วยกัน ได้แก่

- 1) ผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิที่เกิดขึ้นแก่สิ่งแวดล้อม
- 2) ผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิที่เกิดขึ้นแก่สังคมโดยรวม
- 3) ผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิที่เกิดขึ้นแก่กลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในสังคม

ในทางเศรษฐกิจ ซึ่งกล่าวได้ว่า SROI เป็นเครื่องมือที่ช่วยตีความ “คุณค่า” ของโครงการเพื่อสังคมเป็น “มูลค่า” ทางการเงินเพื่อให้ง่ายต่อการสื่อสารแก่สังคมและหน่วยงานผู้จัดสรรทุน ผลลัพธ์หลายอย่างที่เกิดจากกิจกรรมเพื่อสังคมสะท้อน “คุณค่า” ซึ่งมักจะเป็นนามธรรมและวัดเป็นตัวเลข และแปลงเป็นตัวเงินในอัตราส่วนที่เรียกว่า “ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน” จึงแสดง “คุณค่า” ของผลลัพธ์ทางสังคมที่สร้างขึ้น

เมื่อผลลัพธ์ทางสังคมบางรายการไม่ใช่ตัวเงิน หลักคิดสำคัญที่จะช่วยแปลงผลลัพธ์ทางสังคมให้ออกมาเป็น “มูลค่า” ที่มีหน่วยเป็นเงิน คือ การใช้ค่าแทนทางการเงิน (Financial Proxy) มาช่วย “แปลง” ผลลัพธ์ทางสังคมที่ไม่ใช่ตัวเงิน เช่น คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของเกษตรกร โอกาสที่นักเรียนจะเรียนต่อในระดับสูงขึ้น ป้ายโฆษณาพื้นฟูที่มีระบบนิเวศสมบูรณ์ออกมาเป็น “มูลค่า” ที่มีหน่วยเป็นบาท

“ผลลัพธ์ทางสังคม” หรือ “ผลกระทบทางสังคม” (Social Impact) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงเชิงบวกที่สำคัญ ซึ่งรับมือกับความท้าทายทางสังคมที่เร่งด่วน

“การสร้างผลลัพธ์ทางสังคม” หมายถึง ผลที่เกิดจากชุดกิจกรรมซึ่งออกแบบโดยเจตนาภายใต้เป้าหมายที่ยึดโยงอยู่กับนิยามข้างต้น

ข้อมูลด้านผลประโยชน์ของโครงการ ข้อมูลด้านผลประโยชน์สุทธิที่เปลี่ยนแปลงไปเมื่อเปรียบเทียบกับกรณียังไม่มีโครงการเกิดขึ้น ซึ่งค่าแทนทางการเงินจะสอดคล้องกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยทั่วไปแล้วค่าแทนทางการเงินของโครงการเพื่อสังคมจะพิจารณาจาก 2 มิติ คือ การกำหนดค่าแทนทางการเงิน (Financial Proxy) โดยอ้างอิงจากงานวิจัยทางเศรษฐศาสตร์และวิเคราะห์ผ่านราคาตลาด

- ไม่มีทางเป็นภววิสัย (Objective) ได้อย่างสมบูรณ์แบบ: ผลลัพธ์ทางสังคมหลายข้อเป็นนามธรรม
- ทำได้ดีที่สุดเพียงแต่หา “ตัวชี้วัด” และ/หรือ “ค่าแทนทางการเงิน”
- ผู้มีส่วนได้เสียแต่ละกลุ่มก็อาจมีมุมมองที่แตกต่างกันว่าผลลัพธ์ที่เราสร้างคืออะไร และมีส่วนร่วมในการสร้างมากน้อยเพียงใด

สรุปหลักการและขั้นตอนการประเมินผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment: SIA)

1. กำหนดทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change) การระบุปัญหาที่ทำให้เกิดโครงการ, ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงของโครงการ, ความเชื่อมโยงทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงกับห่วงโซ่ผลกระทบ
2. สร้างห่วงโซ่ผลกระทบ (Impact Value Chain) หรือ (Impact Pathway) ปัจจัยนำเข้า (Input)/กิจกรรม (activities)/(assumption), ผลผลิต(Output)/ผลลัพธ์(outcome)/ผลกระทบ (Impact), ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder)/ผู้ได้รับประโยชน์ (beneficiary)/สมมุติฐาน
3. ตัวชี้วัด (Indicator) ตัวชี้วัด input/output/impact, ตัวแทนค่าไม่เป็นเงิน/ค่าแทนทางการเงิน (Financial proxy)
4. การกำหนดและวิเคราะห์กรณีฐาน (Base case scenario) ผลลัพธ์ส่วนเกิน (Deadweight) /ผลลัพธ์จากปัจจัยอื่น (Attribution)/ผลลัพธ์ทดแทน (Displacement)/อัตราคิดลด (Drop off)
5. การวิเคราะห์เวลา (Time line) คิดว่ากี่ปีจะสำเร็จ

5. ค่าแทนทางการเงิน (Financial Proxy)

ค่าแทนทางการเงิน (Financial Proxy) ใน SROI คือ วิธีการแปลงผลลัพธ์ทางสังคมที่ไม่มีราคาตลาดให้มีมูลค่าเป็นตัวเงิน เพื่อให้สามารถคำนวณผลตอบแทนทางสังคมเทียบกับต้นทุนได้ โดยใช้ค่าอ้างอิงอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น ค่าใช้จ่ายที่ประหยัดได้ หรือรายได้ที่เพิ่มขึ้น เพื่อแปลงคุณค่าทางสังคมให้เป็นมูลค่าทางการเงิน แม้ผลลัพธ์ทางสังคมในหลายกรณีจะไม่ใช้ตัวเงินโดยตรงแต่ก็เกี่ยวข้องกับสิ่งที่มีราคาตลาดในกรณีเหล่านี้สามารถนำ “ค่าแทนทางการเงิน” มาใช้ประเมินมูลค่าทางการเงินของผลลัพธ์ เช่น นำราคาคาร์บอนที่ซื้อขายกันในตลาดคาร์บอนเครดิตมาใช้เป็น “ค่าแทน” ของต้นทุนก๊าซเรือนกระจก โดยนำราคาคาร์บอนมาคูณกับปริมาณก๊าซเรือนกระจกที่ลดได้ เพื่อแสดงผลว่ายิ่งกิจการของคุณลดก๊าซเรือนกระจกได้เท่าไร กิจการก็ยิ่งสร้างมูลค่าทางสังคมได้มากเท่านั้น เพราะช่วยสังคมประหยัดต้นทุนก๊าซเรือนกระจก

ประเด็นที่พึงระวังของการใช้ค่าแทนทางการเงิน คือ จะต้องมั่นใจได้ว่าจะ “แทน” ผลลัพธ์ทางสังคมที่อยากวัดได้จริง

เมื่อผลลัพธ์หลายอย่างที่เกิดจากกิจกรรมเพื่อสังคมสะท้อน “คุณค่า” ซึ่งมักจะเป็นนามธรรม และวัดเป็นตัวเลขวากมาก มิใช่แค่จะแปลงเป็นตัวเงิน อัตราส่วนที่เรียกว่า “ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน” จึงแสดง “คุณค่า” ของผลลัพธ์ทางสังคมที่สร้างขึ้น ซึ่งตีมูลค่าเป็นตัวเงินอย่างใกล้เคียงที่สุด เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับเงินลงทุนที่ใช้ไปในการสร้างผลลัพธ์ดังกล่าว

ในเมื่อผลลัพธ์ทางสังคมบางรายการไม่ใช่ตัวเงิน หลักคิดสำคัญที่จะช่วยแปลงผลลัพธ์ทางสังคมให้ออกมาเป็น “มูลค่า” ที่มีหน่วยเป็นเงิน คือ การใช้ค่าแทนทางการเงิน (Financial Proxy) มาช่วย “แปลง” ผลลัพธ์ทางสังคมที่ไม่ใช่ตัวเงิน เช่น คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของเกษตรกร โอกาสที่นักเรียนจะเรียนต่อในระดับสูงขึ้น ป่าชายเลนฟื้นฟูที่มีระบบนิเวศสมบูรณ์ ออกมาเป็น “มูลค่า” ที่มีหน่วยเป็นบาท เพื่อนำไปหารด้วยเงินลงทุนและคำนวณ SROI ได้

โดยอ้างอิงจากงานวิจัยทางเศรษฐศาสตร์

การกำหนดค่าแทนทางการเงินโดยวิธีการอ้างอิงจากงานวิจัยทางเศรษฐศาสตร์ของการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ของโครงการเพื่อสังคม มักถูกนำมาใช้ในการกำหนดค่าผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากทรัพยากรธรรมชาติ ที่ส่งต่อมนุษย์ในลักษณะบริการทางธรรมชาติ เช่น ป่าต้นน้ำ ป่าชายเลน ระบบนิเวศชายฝั่ง เป็นต้น และที่ให้ประโยชน์แก่มนุษย์ในทางอ้อม เช่น เป็นแหล่งกำเนิดแหล่งน้ำ แหล่งผสมพันธุ์พืชและสัตว์ทางธรรมชาติ การดูดซับก๊าซพิษและสารเคมี เป็นต้น ซึ่งจะใช้วิธีวัดผ่านราคาตลาดหรือราคาเงาโดยทั่วไปไม่ได้ จึงต้องใช้มูลค่าที่มีการศึกษามาแล้วจากงานวิจัยทางเศรษฐศาสตร์ หลังจากนั้นจะนำมาผ่านกระบวนการปรับมูลค่าให้เหมาะสมกับบริบทเชิงพื้นที่ อัตราเงินเฟ้อ และค่าเงินของแต่ละประเทศ โดยวิธีการโอนย้ายมูลค่า (Benefit transfer) ซึ่งฐานข้อมูลการประเมินมูลค่าที่มักถูกนำมาใช้ คือ จาก TEEB ซึ่งเป็นฐานข้อมูลงานวิจัยด้านการประเมินมูลค่าสิ่งแวดล้อมระดับสากล อย่างไรก็ตาม วิธีการนี้จะมีข้อขัดข้องค่อนข้างมาก หากผู้ประเมินไม่มีความเชี่ยวชาญหรือพื้นฐานความรู้ด้านมิติเศรษฐกิจ

โดยวิเคราะห์ผ่านราคาตลาด

การกำหนดค่าแทนทางการเงินโดยวิเคราะห์ผ่านราคาตลาดเป็นวิธีการกำหนดค่าแทนทางการเงินที่ง่ายเหมาะแก่ผู้ประเมินมือใหม่ ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ประเมินมีความเข้าใจมากยิ่งขึ้นต้องรู้ถึงความหมายของราคาตลาด

ราคาตลาด คือ ราคาของสินค้าหรือบริการที่มีการตั้งขึ้นและปรากฏเป็นราคาดมาตรฐานที่ตั้งขึ้นและมีการยอมรับในระดับราคาจนเกิดการซื้อขายสินค้าขึ้น ซึ่งราคาเกิดจากการคำนวณต้นทุนกำไรและผลประโยชน์ส่วนเกินที่ผู้ซื้อผู้ขายจะได้รับแล้ว เช่น ราคาผลผลิตทางการเกษตร ราคารถยนต์ ราคาทองคำราคาที่ดิน ราคาเนื้อไม้ ซึ่งมีราคาสำหรับซื้อขายที่แน่นอน

จากห่วงโซ่ผลลัพธ์ เมื่อระบุผลผลิตที่สำคัญต่างๆ หากผลผลิตเหล่านั้นสะท้อนความเปลี่ยนแปลงที่จะนำไปสู่ผลลัพธ์ทางสังคมที่มุ่งหวังได้ ผลผลิตเหล่านั้นถือเป็นตัวชี้วัดทางสังคม และการคำนวณ SROI ต้องนำตัวชี้วัดทางสังคมเหล่านี้มา “แปลง” ให้เป็นมูลค่าทางการเงิน

ตัวชี้วัดทางสังคมหลายตัวอาจมีมูลค่าทางการเงินอยู่แล้ว ดังนั้น ไม่จำเป็นต้องให้ค่าแทนทางการเงินอีก เช่น รายได้ที่เพิ่มขึ้นของเกษตรกรจากการปลูกข้าวอินทรีย์ ค่ารักษาพยาบาลที่ลดลง เงินออมที่เพิ่มขึ้นของสมาชิก เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีตัวชี้วัดอีกจำนวนมากที่ไม่ได้มีมูลค่าหรือเป็นนามธรรม เช่น ความสามัคคีที่เพิ่มขึ้นในชุมชน ระบบนิเวศป่าไม้ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง นักเรียนที่ไม่ต้องหยุดเรียนกลางคันเพราะความยากจน ผู้พิการที่กล้าเข้าสังคมมากขึ้น เป็นต้น ผลลัพธ์ทางสังคมหลายตัว ถึงแม้จะไม่ใช้ตัวเงินโดยตรงแต่ก็เกี่ยวข้องกับสิ่งที่มีราคาตลาด กรณีเหล่านี้สามารถนำราคาตลาดมาใช้ประเมินมูลค่าทางการเงินของผลลัพธ์ เช่น ป่าไม้รอบชุมชนสมบูรณ์ขึ้น คือ การที่ชุมชนหาของป่าได้มากขึ้น ของป่าเหล่านั้นมีราคาตลาด เช่น เห็ด น้ำผึ้ง และผักหวาน หรือหากกิจกรรมที่เข้าถึงบริการสุขภาพโดยใช้ตัวชี้วัดอย่าง “การลดจำนวนเที่ยวในการเดินทางไปพบแพทย์ในเมือง” แต่ละเที่ยวของการเดินทางก็จะมีราคาตลาดอยู่ เช่น ค่าตัวรถรับจ้าง เป็นต้น

การหาค่าแทนทางการเงินของผลลัพธ์ทางสังคมที่ไม่มีราคาตลาด โดยการประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีทางเศรษฐศาสตร์ ซึ่งใช้ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบต้นทุนและประโยชน์ (Cost-benefit Analysis) ของแผนการพัฒนาและนโยบายสาธารณะ ดังนี้

การแยกกรณีฐาน (Base Case Scenario) ควรจำแนกผลกระทบที่เกิดขึ้นจากโครงการหรือกิจกรรมให้ชัดเจน เพื่อป้องกันมิให้เกิดการนำผลกระทบที่ไม่ได้เกิดขึ้นจากโครงการหรือกิจกรรมมาพิจารณาด้วย

- 1) กรณีที่สามารถระบุเป็นมูลค่าได้ มีราคาปรากฏในตลาดที่ชัดเจน
- 2) กรณีเชิงคุณค่าไม่สามารถระบุเป็นมูลค่าได้ วัดมูลค่าผลกระทบอย่างไร เมื่อไม่ปรากฏราคาหรือมูลค่าอย่างชัดเจนในระบบตลาด

ภาพที่ 21 แสดงการแยก Base Case Scenario

การกำหนดค่าแทนทางการเงิน (Financial Proxy)

- 1) ผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิที่เกิดขึ้นแก่เศรษฐกิจ ราคาตลาด (Market Price) เช่น การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน
- 2) ผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิที่เกิดขึ้นแก่สังคมโดยรวม ต้นทุนการป้องกัน (Prevention Cost) เช่น อัตราการเกิดแผลเรื้อรังของเกษตรกรลดลง แผลที่เกิดจากยาฆ่าแมลง
- 3) ผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิที่เกิดขึ้นแก่สิ่งแวดล้อม วิธีการถ่ายโอนมูลค่า (Benefit Transfer) เช่น การคงอยู่ระบบนิเวศ บริการจากสิ่งแวดล้อม

* หมายเหตุ: การประเมินบนพื้นฐานของ การเปลี่ยนแปลงสุทธิ (Net Change) - ราคาเงา (Shadow Price)

การวัดความเปลี่ยนแปลงในมิติทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากโครงการเพื่อสังคม

การเปลี่ยนแปลงมูลค่าทางเศรษฐกิจ คือ การลงทุนในโครงการวิจัยเพื่อสังคมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และ/หรือ การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับความต้องการของตลาด/มาตรการทางสังคม โดยเป็นผลให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงส่วนเกินทางเศรษฐกิจ (Changes in Economic Surplus) เกิดจาก:

- การเปลี่ยนแปลงของเส้นอุปทาน
- การเปลี่ยนแปลงของเส้นอุปสงค์

ภาพที่ 22 แสดงการกำหนดค่าแทนทางการเงิน (Financial Proxy)

ตารางที่ 4 แสดงมูลค่าของสิ่งแวดล้อม

Total economic value	Use value	Direct use value	ประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรป่าไม้
		Indirect use value	ประโยชน์ที่ได้รับจากบริการจากระบบนิเวศ
	Nonuse value	Bequest value	ประโยชน์ที่ได้รับจากการเก็บทรัพยากรไว้ให้คนรุ่นต่อไป
		Existence value	ประโยชน์ที่คนได้จากการคงอยู่ของทรัพยากร
		Option value	ประโยชน์ที่ได้รับจากการมีทรัพยากรนั้นๆ ไว้ใช้ในอนาคต
		Quasi - option value	ประโยชน์ที่ได้รับจากการมีทรัพยากรนั้นๆ ไว้ใช้ในอนาคต (ไม่แน่นอน)

จากตัวอย่างการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ในการดำเนินงานด้านการส่งเสริมเกษตรกรปลูกป่าขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยฐานข้อมูลกลางในการคิดมูลค่าต่างๆ เช่น มูลค่าต้นไม้ มูลค่าที่ดิน (ถ้ามี) มูลค่าทรัพยากรอื่นๆ เป็นต้น ทั้งนี้ ขอยกตัวอย่างกรณีของกรมธนารักษ์ ซึ่งได้กำหนดให้มีการอนุรักษ์ต้นไม้และป่าไม้ในเขตพื้นที่ราชพัสดุเพื่อให้การบริหารจัดการที่ราชพัสดุสอดคล้องเป็นไปในทิศทางเดียวกับนโยบายรัฐบาลในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน อันเป็นการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สร้างภูมิคุ้มกันเพื่อรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติ โดยขอให้หลีกเลี่ยงการตัดต้นไม้ใหญ่และดำเนินการใดๆ ในที่ราชพัสดุที่มีสภาพเป็นป่าไม้หนาแน่น ยกเว้น

ในกรณีที่มีเหตุผลและความจำเป็นอย่างอื่นที่มีอาจหลีกเลี่ยงได้ ตามยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เมื่อมีการทำไม้ ออกที่ราชพัสดุจะต้องปฏิบัติตามวิธีการขายทอดตลาดและราคากลางต้นไม้โดยกำหนดวิธีการขายทอดตลาดต้นไม้ที่ปลูกอยู่บนที่ดินราชพัสดุโดยวิธีประมูลด้วยวาจา ซึ่งกำหนดราคากลางมูลค่าไม้ขั้นต่ำเป็นราคาประมูล ผู้เข้าประมูลจะต้องเสนอราคาไม่ต่ำกว่าราคาที่ทางราชการกำหนดและการขายทอดตลาดจะถือปฏิบัติตามวิธีที่กำหนดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หมวดที่ 4 การซื้อขายเฉพาะบางอย่าง มาตรา 509-517 โดยผู้ประมูลได้ต้องทำไม้ออกจากพื้นที่ตามสัญญาให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลา 60 วัน นับแต่วันที่ผู้ประมูลได้ชำระเงิน ครบถ้วนแล้วเท่านั้น โดยผู้ประมูลได้จะต้องทำไม้ออก ตามเงื่อนไขและหลักเกณฑ์และกรรมสิทธิ์ในไม้ โดยมีราคาไม้แยกตามช่วงชั้นความโต ความยาว ดังนี้

ตารางที่ 5 สรุปข้อมูลการสำรวจคัดแยกจำแนกไม้และกำหนดราคากลางมูลค่าไม้ ในพื้นที่ ราชพัสดุแปลงหมายเลขทะเบียนที่ ตก.590

ชนิดไม้	ช่วงชั้นความโต (เซนติเมตร)	ช่วงชั้นความยาว (เมตร)	จำนวน (ฟ่อนหรือต้น)	ปริมาตร (ลูกบาศก์เมตร)	ราคาประเมินต่อ ลบ.ม. หรือ ต่อต้น (บาท)	คิดเป็นมูลค่า (บาท)	หมายเหตุ
สัก	60-69	4-6	1	0.16	4,560.00	364.80	
		6-8	9	2.01	4,960.00	4,984.80	
	70-79	4-6	15	3.26	5,680.00	9,258.40	
		6-8	37	10.19	6,160.00	31,385.20	
	80-89	4-6	13	3.77	6,760.00	12,742.60	
		6-8	62	21.70	7,440.00	80,724.00	
	90-99	4-6	10	3.36	8,000.00	13,440.00	
		6-8	58	24.78	8,800.00	109,032.00	
	100-109	4-6	7	2.78	8,840.00	12,287.60	
		6-8	59	30.82	9,640.00	148,552.40	
	110-119	4-6	5	2.76	9,600.00	13,248.00	
		6-8	59	36.51	10,400.00	189,852.00	
	120-129	4-6	7	4.16	10,400.00	21,632.00	
		6-8	47	34.58	11,200.00	193,648.00	
	130-139	4-6	3	2.34	11,320.00	13,244.40	
		6-8	27	22.78	12,160.00	138,502.40	
	140-149	4-6	1	0.78	12,320.00	4,804.80	
		6-8	29	28.43	13,120.00	186,500.80	
	150-159	4-6	4	3.84	13,560.00	26,035.20	
		6-8	25	27.65	14,440.00	199,633.00	
	160-169	4-6	2	1.83	14,920.00	13,651.80	

ชนิดไม้	ช่วงชั้นความโต (เลขคี่เมตร)	ช่วงชั้นความยาว (เมตร)	จำนวน (ท่อนหรือต้น)	ปริมาตร (ลูกบาศก์เมตร)	ราคาประเมินต่อ ลบ.ม. หรือ ต่อต้น (บาท)	คิดเป็นมูลค่า (บาท)	หมายเหตุ
สัก		5-8	9	11.67	15,880.00	92,659.80	
	170-179	4-6	5	5.80	16,400.00	47,560.00	
		5-8	9	12.76	17,480.00	111,522.40	
	180-189	4-6	4	5.46	18,040.00	49,249.20	
		5-8	5	7.75	19,200.00	74,400.00	
	190-199	4-6	1	1.44	19,840.00	14,284.80	
		5-8	5	9.17	21,160.00	97,018.60	
	200 ขึ้นไป	4-6	1	1.59	21,840.00	17,362.80	
		5-8	5	13.16	23,240.00	152,919.20	
รวม สัก			524	337.29		2,080,501.00	
เบญจ	194	5	1	1.44	10,000.00	7,200.00	
แดง	84-199	6	20	14.42	10,000.00	72,100.00	
ตะคร้อ	130	5	1	0.67	3,500.00	1,172.50	
ตะเคียนใหญ่	103-200	8	3	4.62	3,500.00	8,065.00	
เต็ง	94-300	5-6	30	43.77	3,500.00	76,597.50	
ปรง	84-200	5-6	11	10.87	15,000.00	81,525.00	
รวมกระยาหนวดหิวน			66	75.79		246,680.00	
ขนุน	70	3	1	0.12	700.00	42.00	ไม้เนื้ออ่อน
ไผ่	170-180	4-5	3	3.24	700.00	1,134.00	ไม้เนื้ออ่อน
จามจุรี	190	3	1	0.86	8,000.00	3,440.00	ไม้เนื้ออ่อน

ชนิดไม้	ช่วงชั้นความโต (เลขคี่เมตร)	ช่วงชั้นความยาว (เมตร)	จำนวน (ท่อนหรือต้น)	ปริมาตร (ลูกบาศก์เมตร)	ราคาประเมินต่อ ลบ.ม. หรือ ต่อต้น (บาท)	คิดเป็นมูลค่า (บาท)	หมายเหตุ
คูณน้ำ	101-196	8	2	3.19	700.00	1,116.50	ไม้เนื้ออ่อน
นวลอก	205	6	1	2.11	700.00	738.50	ไม้เนื้ออ่อน
นวลาม	50-150	2-4	47	12.80	700.00	4,480.00	ไม้เนื้ออ่อน
นวล่าง	50-180	2-4	14	3.22	700.00	1,127.00	ไม้เนื้ออ่อน
ไม้แค	113	3	1	0.29	700.00	101.50	ไม้เนื้ออ่อน
ยางพารา	35-45	3	1,364	56.50	700.00	19,775.00	ไม้เนื้ออ่อน
ยูคาลิปตัส	69-170	3-5	20	9.76	2,000.00	9,760.00	ไม้เนื้ออ่อน
ไม้เนื้ออ่อน อื่นๆ	47-200	2-6	176	51.17	700.00	17,909.50	ไม้เนื้ออ่อน
รวมไม้เนื้ออ่อน			1,630	143.26		59,624.00	

และผลการวิจัยด้านผลประโยชน์จากการปลูกไม้ยืนต้น ปี พ.ศ. 2564 - 2566 (ต้นสัก) ของมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ ดังนี้

ตารางที่ 4.1.50 ผลประโยชน์จากการปลูกไม้ยืนต้น ปี พ.ศ.2564 - 2566 ต้นสัก

ปี พ.ศ.	(1) ปีที่ 1	(2) ปีที่ 2	(3) ปีที่ 3	ความ สูง (เมตร)	เส้นผ่าศูนย์กลาง (เมตร)	รัศมี (เส้น ผ่า ศูนย์กลาง/2) (เมตร)	พื้นที่ฐาน (ตร.ม.)	คำนวณหา ปริมาตรต้นไม้ (ลบ.ม.)	(4) มูลค่าการคง อยู่ (บาท/ต้น/ปี)	(5) ผลประโยชน์ ปีที่ 1 (บาท/ปี) (1)×(4)	(6) ผลประโยชน์ ปีที่ 2 (บาท/ปี) (2)×(4)	(7) ผลประโยชน์ ปีที่ 3 (บาท/ปี) (3)×(4)	(8) ผลประโยชน์ ทั้งหมด (บาท/ปี) (5)+(6)+(7)-(8)
2564				1	0.029	0.004614	0.0145	0.004833	64.7666667				
2565	40			1.25	0.058	0.009227	0.029	0.012083	161.9166667		2,590.67		2,509.67
2566	40	196		1.50	0.087	0.013841	0.0435	0.02175	291.45		6,476.67	12,694.27	19,170.93
2567	40	196		1.75	0.116	0.018455	0.058	0.033833	453.3666667		11,658.00	31,735.67	43,393.67
2568	40	196		2.00	0.145	0.023068	0.0725	0.048333	647.6666667		18,134.67	57,124.20	75,258.87
2569	40	196		2.25	0.174	0.027682	0.087	0.06525	874.35		25,906.67	88,859.87	114,766.53
2570	40	196		2.50	0.203	0.032295	0.1015	0.084583	1133.416667		34,974.00	126,942.67	161,916.67
2571	40	196		2.75	0.232	0.036909	0.116	0.106333	1424.866667		45,336.67	171,372.60	216,709.27

หมายเหตุ : จะสูงชันเฉลี่ยปีละ 25 ซม. และเส้นผ่าศูนย์กลาง 2.9 ซม. ใช้สูตรคำนวณหาพื้นที่ฐาน จากนั้นใช้สูตรคำนวณให้ได้เป็นปริมาตรเนื้อไม้ออกมา และคำนวณกับมูลค่า
เนื้อไม้ ของแต่ละปีจะได้มูลค่าการคงอยู่ของเนื้อไม้ในปีนั้น ๆ

ภาพที่ 23 ผลประโยชน์จากการปลูกไม้ยืนต้น ปี พ.ศ. 2564 - 2566 (ต้นสัก)

วิธีการถ่ายโอนมูลค่า (Benefit Transfer)

หลักการประเมินประโยชน์เทียบกับต้นทุน (Cost - Benefit Analysis: CBA) คือ การวิเคราะห์ต้นทุนผลตอบแทนที่เป็นเครื่องมือหนึ่ง ในการวิเคราะห์ความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ นิยมใช้ในการประเมินการลงทุนสาธารณะโดยรัฐบาล โครงการความช่วยเหลือระหว่างประเทศ มูลนิธิหรือองค์กรไม่แสวงหากำไรต่างๆ CBA เน้นแสดงต้นทุนและผลลัพธ์ทางสังคมที่เกิดจากการลงทุน ออกมาในรูปแบบ “ตัวเงิน” ก่อนจะแสดงผลการประเมิน ตามสูตรใดสูตรหนึ่งหรือมากกว่าในบรรดาสูตร 3 แบบ ได้แก่ มูลค่าปัจจุบันสุทธิ (Net Present Value: NPV) อัตราส่วนผลตอบแทนต่อต้นทุน (Benefit-cost ratio) และอัตราผลตอบแทนภายใน (Internal Rate of Return: IRR)

ผลตอบแทนจากการลงทุน (Return on Investment: ROI)

Return on Investment (ROI) หมายถึง ผลตอบแทนการลงทุน คำนวณต่อหน่วยว่าเกิดผลตอบแทนเท่าไร ช่วยในการประเมินว่าการลงทุนนั้นๆ มี “ความคุ้มค่า” หรือไม่

$$\text{สูตรคำนวณ ROI (\%)} = \frac{\text{ผลตอบแทนจากการลงทุน} - \text{ต้นทุนในการลงทุน}}{\text{ต้นทุนในการลงทุน}} \times 100$$

การคำนวณมูลค่าปัจจุบันทำได้โดยอัตโนมัติในโปรแกรม Spreadsheet อย่าง Excel (สูตรคือ = NPV, discount rate, value1, value2...) แต่เราก็ควรรู้วิธีคำนวณจริงๆ เช่นกัน

มูลค่าปัจจุบัน เท่ากับสมการต่อไปนี้ (r แทนอัตราคิดลด)

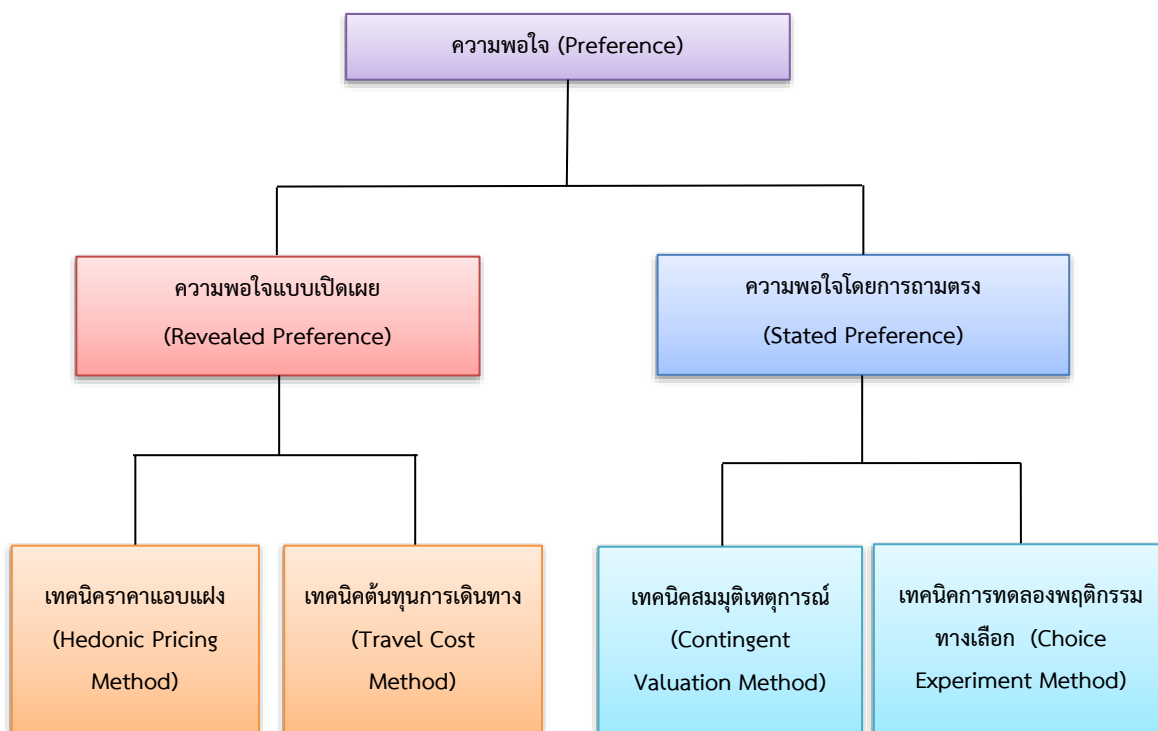
$$\text{มูลค่าปัจจุบัน} = \frac{\text{มูลค่าผลลัพธ์ปี 1}}{(1+r)} + \frac{\text{มูลค่าผลลัพธ์ปี 2}}{(1+r)^2} + \frac{\text{มูลค่าผลลัพธ์ปี 3}}{(1+r)^3} + \frac{\text{มูลค่าผลลัพธ์ปี 4}}{(1+r)^4} + \frac{\text{มูลค่าผลลัพธ์ n}}{(1+r)^n}$$

ในการคำนวณมูลค่าปัจจุบันของเงินในอนาคต นักการเงินจะต้องลด มูลค่านั้นด้วยอัตราการลดที่สัมพันธ์กับการคำนวณหาผลกำไรและต้นทุนด้านสังคมหรือสิ่งแวดล้อมก็ไม่ต่างกัน คือ ต้องใช้ “อัตราคิดลด” (discount rate)

คิดลดค่าของเงินในอนาคตกลับมาเป็น “มูลค่าปัจจุบัน” (Present Value) แล้วนำมูลค่าปัจจุบันของค่าผลลัพธ์ทั้งหมดหารด้วยเงินลงทุนและต้นทุนทางสังคมที่ใช้ไปผลที่ได้ คือ ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI)

การประเมิน ผู้ประเมินจะต้องสรุปผลประโยชน์ที่จะดำเนินการประเมินและอธิบายรายละเอียดแนวคิดในการประเมินโดยจำแนกออกเป็นตาราง เพื่อศึกษาผลตอบแทน (Benefits) ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ โดยการศึกษาที่มีแนวทางในการวิเคราะห์ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ดังนี้

วิธีการถ่ายโอนมูลค่า (Benefit transfer)

ภาพที่ 24 โครงสร้างแสดงแนวทางการวิเคราะห์ผลประโยชน์ (Benefits)

6. การคำนวณมูลค่า (SROI Analysis)

ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return on Investment: SROI) พัฒนามาจากเครื่องมือ CBA แต่เน้นให้ความสำคัญกับการรวมผู้มีส่วนได้เสียเข้ามาในกระบวนการประเมิน อย่างไรก็ตาม SROI เน้นการแปลง ค่าผลลัพธ์ทางสังคมเป็นมูลค่าทางการเงิน (Monetization) เหมือนกับ CBA และต้องการตอบคำถามว่า “เงินที่ลงทุนไปสร้างผลตอบแทน (มูลค่าทางสังคม) เท่าไร” เพื่อสะท้อนความคุ้มค่าของโครงการ การเริ่มต้นการประเมิน SROI ต้องเริ่มจาก “ตรรกะ” ทางสังคมของกิจการเป้าหมายของ SROI คือ ตรวจสอบความเชื่อมโยงของปัจจัยนำเข้าไปจนถึงผลกระทบ

หลังจากทำการประเมินรายได้ทั้งหมด มูลค่าผลลัพธ์ทางสังคมทั้งหมด รายจ่ายทั้งหมดและต้นทุนทางสังคมทั้งหมดสำหรับทุกปีทำการประเมินแล้ว สามารถที่จะคำนวณผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนได้ ปัจจัยสำคัญ ในการประเมินขั้นสุดท้าย คือ การคำนึงถึงค่าของเงินตามเวลา (Time Value of Money) เนื่องจากเงิน 1 บาท ในวันนี้ย่อมมีค่ามากกว่า 1 บาทในปีหน้า เนื่องจากเราอาจลงทุนเงินในวันนี้ด้วยอัตราดอกเบี้ยที่แน่นอนและภาวะเงินเฟ้อจะลดทอนมูลค่าของเงินเมื่อเวลาผ่านไป การนำเงินมาลงทุนในโครงการนี้แทนที่จะนำไปทำอย่างอื่นทำให้เรามี “ค่าเสียโอกาส” (Opportunity Cost)

SROI Ratio คือ การสรุปเป็นตัวเลข 1 ค่า ซึ่งหากตัวเลขที่แสดงมีค่ามากกว่า 1 ถือว่าการลงทุนในโครงการหรือกิจกรรมการพัฒนานั้น ๆ เกิดความคุ้มค่าในการลงทุน

Social Return on Investment (SROI) Formula

$$\text{SROI} = \frac{\text{Tangible Value to the Community (TV)} + \text{Intangible Value to the Community (IV)}}{\text{Total Investment}}$$
$$\text{SROI} = \frac{\text{Net present value of outcomes}}{\text{Net present value of investment}}$$

Financial proxy

$$\text{SROI} = \frac{\text{มูลค่าปัจจุบันสุทธิผลประโยชน์ทั้งหมด} - \text{ผลจากปัจจัยอื่นๆ (Attribution)} - \text{ผลลัพธ์ส่วนเกิน (Deadweight)} - \text{ผลลัพธ์ทดแทน (Displacement)}}{\text{มูลค่าปัจจุบันสุทธิของเงินลงทุนโครงการ}}$$

ภาพที่ 25 แสดงการแนวทางการคำนวณผลการประเมิน SROI

การคำนวณอัตราผลตอบแทนทางสังคม (SROI Ratio)

$$\text{SROI} = \frac{\text{Social Value Created} - \text{Deadweight and Attribution}}{\text{Investment}}$$

ที่มา: Edwards & Lawrence (2021)

อัตราส่วนผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) เทียบกับมูลค่าปัจจุบันทั้งหมดหารด้วยมูลค่าการลงทุนที่ใช้ไป

$$\text{อัตราส่วน SROI} = \frac{\text{มูลค่าปัจจุบันรวม}}{\text{มูลค่าการลงทุนรวม}}$$

* ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) = $\frac{\text{มูลค่าทางการเงินของผลลัพธ์} - \text{มูลค่าผลลัพธ์ที่กิจการไม่ได้สร้างขึ้น}}{\text{ต้นทุน}}$

ตารางที่ 4 การประเมินผลกระทบและผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน

รายการ	ระยะเวลาของการดำเนินงานวิจัยและระยะเวลาที่งานวิจัยมีผลกระทบต่อสังคม					
	ปีที่ 0	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	...	ปีที่ T
หมวดต้นทุนที่ 1	Cost 1 ปีที่ 0	-	-	-	...	Cost 1 ปีที่ T
หมวดต้นทุนที่ 2	Cost 2 ปีที่ 0	Cost 2 ปีที่ 1	-	-	...	Cost 2 ปีที่ T
หมวดต้นทุนที่ 3	Cost 3 ปีที่ 0	Cost 3 ปีที่ 1	Cost 3 ปีที่ 2	-	...	Cost 3 ปีที่ T
หมวดผลประโยชน์ที่ 1	-	-	-	Benefit 1 ปีที่ 3	...	Benefit 1 ปีที่ T
หมวดผลประโยชน์ที่ 2	-	-	Benefit 2 ปีที่ 2	Benefit 2 ปีที่ 3	...	Benefit 2 ปีที่ T
หมวดผลประโยชน์ที่ 3	-	-	-	Benefit 3 ปีที่ 3	...	Benefit 3 ปีที่ T
Social Return of Investment หรือ SROI	อัตราส่วนระหว่างผลประโยชน์ต่อต้นทุน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคืออัตราส่วนของผลรวมมูลค่าปัจจุบันผลประโยชน์ส่วนเพิ่ม จากโครงการเพื่อสังคมต่อมูลค่าปัจจุบันของต้นทุนโครงการทั้งหมดโดยเกณฑ์การพิจารณาว่าโครงการดังกล่าวสามารถสร้างผลกระทบได้ คือ เมื่อ SROI มีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 1					
Net Present Value หรือ NPV	มูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์ส่วนเพิ่มสุทธิเป็นมูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์สุทธิ (ส่วนที่เพิ่มขึ้นหรือที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม) ที่ได้รับจากโครงการพัฒนาตลอดช่วงระยะเวลาที่โครงการพัฒนาคาดว่าจะให้ผลประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมายในสังคม					
Internal Rate of Return หรือ IRR	อัตราผลตอบแทนจากโครงการเพื่อสังคม ที่คำนวณได้จากอัตราที่ทำให้มูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์ส่วนเพิ่มสุทธิหรือ NPV มีค่าเท่ากับศูนย์หรือการเท่าทุน					

ตัวอย่าง: การคำนวณมูลค่า SROI จากการปลูกสร้างสวนป่าไม้สัก เมื่ออายุไม้สักเท่ากับ 1 ปี

- พื้นที่ปลูกสร้างสวนป่า จำนวน 1,750 ไร่ ที่ระยะปลูก 4x4 เมตร มีอัตราการรอดตายเฉลี่ยร้อยละ 97.01
- งบประมาณการลงทุนทั้งหมด 6,825,000 บาท
- มูลค่าทางการตลาดของไม้สักที่อายุ 1 ปี มีเท่ากับ 64.77 บาท/ตัน

อัตราส่วน SROI = มูลค่าปัจจุบันรวม ÷ มูลค่าการลงทุนรวม

$$= 10,995,840.975 \div 6,825,000.000$$

$$= 1.61$$

การประเมิน SROI โดยโปรแกรมพัฒนาเบื้องต้น

ในการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) โดยใช้โปรแกรมการวิเคราะห์ผลตอบแทนจากการลงทุนของโครงการในมิติเชิงปริมาณจะใช้พื้นฐานจากการคำนวณตัวชี้วัดสำคัญ 3 ตัวชี้วัด คือ NPV, IRR และ SROI โดยมีรายละเอียด ดังนี้

การใช้โปรแกรมคำนวณ SROI

อธิบายการใช้โปรแกรม

โดยในส่วนต่อไปเป็นการนำกรณีตัวอย่างมาคำนวณโดยใช้โปรแกรมการประเมิน SROI ซึ่งมีพื้นฐานมาจากสูตรการคำนวณตัวชี้วัด โดยกรณีตัวอย่างที่นำมาใช้ในการแนะนำ คือ “โครงการส่งเสริมอาชีพเสริมชุมชน A เพื่อสร้างอาชีพเสริมให้แก่สมาชิกของชุมชน” ซึ่งเป็นตัวอย่างการวิเคราะห์อย่างง่ายเพื่อเน้นความเข้าใจในการใช้ข้อมูลที่มีอยู่และการใช้โปรแกรม

โปรแกรมการวิเคราะห์ผลตอบแทนจากการลงทุนของโครงการเพื่อสังคม SROI ในมิติเชิงปริมาณจะใช้พื้นฐานจากการคำนวณตัวชี้วัดสำคัญ 3 ตัว คือ NPV, IRR และ SROI ซึ่งรูปแบบโปรแกรมมีดังนี้

- แถวแนวตั้ง หรือ Column เป็นตารางที่แสดงถึง ปีที่ ปี พ.ศ. ตั้งแต่การเริ่มต้นขับเคลื่อนโครงการจนถึงระยะเวลาสิ้นสุดโครงการหรือขอบเขตระยะเวลาที่ต้องการประเมินผลตอบแทนทางสังคม

- แถวแนวนอน หรือ Row ในแถวนี้จะแสดงรายการ ดังนี้

- 1) งบประมาณ/ต้นทุนของโครงการเพื่อสังคม หรือ Cost ซึ่งสามารถแบ่งย่อยออกเป็นงบต่างๆ ได้ตามที่ผู้ประเมินกำหนด ซึ่งในส่วนนี้โปรแกรมจะคำนวณต้นทุนปัจจุบัน (Net Present Cost) ให้ผู้ประเมินโดยอัตโนมัติ

2) ผลกระทบกรณีฐาน (Base Case Impact) ในส่วนนี้ผู้ประเมินต้องคำนวณผลกระทบ กรณีฐานและกรอกข้อมูลลงในส่วนนี้ซึ่งประกอบด้วย ผลจากปัจจัยอื่นๆ (Attribution) ผลลัพธ์ส่วนเกิน (Deadweight) และผลลัพธ์ทดแทน (Displacement) ซึ่งในส่วนนี้ คำนวณจากสัดส่วนผลกระทบที่ได้จากการ “สอบถามสัดส่วนผลประโยชน์ระหว่างโครงการที่สนใจกับโครงการอื่นที่อาจมีส่วนร่วมโดยใช้หลักการ 10 นิ้ว ” ยกตัวอย่างเช่น โครงการ A ทำให้เกิดผลประโยชน์สุทธิในชุมชนเท่ากับ 1,000 บาท โดยสัดส่วนผลประโยชน์ของโครงการ A ผู้ให้ข้อมูลให้ถึง 9 นิ้ว แสดงว่ามีผลกระทบเป็นสัดส่วนเท่ากับ 90% ของ 1,000 บาท ดังนั้น ผลกระทบกรณีฐาน คือ 10% หรือมีค่าเท่ากับ 100 บาท ซึ่งเป็นข้อมูลที่ต้องกรอกลงไป

3) ผลประโยชน์ของโครงการ หรือ Benefits เช่นเดียวกันในส่วนนี้สามารถแบ่งย่อยออกเป็นผลประโยชน์ได้ตามที่ผู้ประเมินจะกำหนดซึ่งในส่วนนี้โปรแกรมจะคำนวณผลประโยชน์ปัจจุบัน (Net Present Benefit) ให้ผู้ประเมินโดยอัตโนมัติ

4) ผลการคำนวณดัชนี NPV, SROI และ IRR

5) ผู้ประเมินต้องกรอกต้นทุนมูลค่าผลกระทบกรณีฐานและผลประโยชน์ของโครงการให้ตรงกับปี พ.ศ. ข้อมูลในส่วนของงบประมาณ/ต้นทุนการขับเคลื่อนโครงการ ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นและผลกระทบกรณีฐานควรกำหนดให้เป็นหน่วยมาตรฐาน คือ บาท/ปี ซึ่งขอแนะนำให้ผู้ประเมินมือใหม่ควรปฏิบัติตาม คือ ควรจัดเก็บฐานข้อมูลทุกอย่างในรูปแบบไฟล์ Excel ในฐานข้อมูลเดียวกัน หากเชื่อมโยงการคำนวณเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบจะเกิดความสะดวกในการทวนสอบและปรับแก้ข้อมูลได้ หากต้องการปรับเปลี่ยนข้อมูลที่มีความผิดพลาดหรือการวิเคราะห์ความอ่อนไหวของโครงการสำหรับผู้ประเมิน Ex - Ante Evaluation

แนวทางการบันทึกข้อมูลสำหรับผู้ประเมินผลตอบแทนทางสังคม SROI โดยใช้โปรแกรมพัฒนาเบื้องต้น (Spreadsheet)

แนวทางการบันทึกข้อมูลสำหรับผู้ประเมินผลตอบแทนทางสังคม หรือ SROI โดยใช้โปรแกรมพัฒนาเบื้องต้น (Spreadsheet) มีขั้นตอนในการบันทึกข้อมูล 5 ขั้นตอนหลัก ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดค่า P – Value

ขั้นตอนที่ 2 กำหนดปี พ.ศ. ที่ดำเนินการ

ขั้นตอนที่ 3 ข้อมูลต้นทุนโครงการ (Cost)

ขั้นตอนที่ 4 ข้อมูลผลประโยชน์โครงการ (Benefit)

ขั้นตอนที่ 5 ข้อมูลผลกระทบกรณีฐาน (Base Case Scenario)

ขั้นตอนที่ 6 การประมวลผลการประเมิน

โดยในการบันทึกข้อมูลเพื่อประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน SROI ผู้บันทึกต้องวิเคราะห์ผลกระทบทางสังคม (SIA) ข้อมูลต่างๆ ของโครงการ เช่น ต้นทุนปัจจุบันสุทธิ ผลประโยชน์สุทธิเรียบร้อยแล้วจึงนำข้อมูลเข้าสู่การบันทึกในโปรแกรม ตามขั้นตอนทั้ง 5 ขั้นตอนในตัวอย่างโปรแกรมพัฒนาเบื้องต้น (Spreadsheet) สำหรับประเมินผลตอบแทนทางสังคม SROI ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดค่า P-Value หรือ Present Value Factor คือ มูลค่าในปัจจุบันของต้นทุนและประโยชน์ในอนาคต อาจกล่าวได้ว่ามูลค่าในปัจจุบันจะมีค่าลดลง เมื่อระยะเวลาผ่านไป ในที่นี้ใช้ P-Value เท่ากับ 5 ในการปรับลดมูลค่าต้นทุนและประโยชน์ที่ได้ในแต่ละปี

ขั้นตอนที่ 2 กำหนดปี พ.ศ. ที่ดำเนินการ โดยมีการกำหนด ปี พ.ศ. ที่ต้องการประเมินเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของโครงการ ตั้งแต่ปีเริ่มต้นจนถึงปีสิ้นสุดของการประเมิน เช่น ตั้งแต่ ปี 2560 – 2566 โดยปีเริ่มต้น (2560) กำหนดให้ตรง ปีที่ 0 หรือ t_0

ขั้นตอนที่ 3 ข้อมูลต้นทุนโครงการ (Cost) คือ การระบุข้อมูลรายละเอียดของต้นทุนโครงการอย่างชัดเจน โดยต้องทำการศึกษางบประมาณของโครงการและรายละเอียดการใช้งบประมาณในแต่ละปีแต่ละกิจกรรมให้ละเอียดชัดเจน ซึ่งจำเป็นต้องแยกข้อมูลเป็นรายปีกรณีในปีมีการดำเนินกิจกรรมย่อยหลายกิจกรรมควรใส่ข้อมูลงบประมาณตามกิจกรรมย่อยในปีนั้นด้วย เมื่อบันทึกข้อมูลต้นทุนเรียบร้อยแล้ว โปรแกรมจะคำนวณต้นทุนรวมปัจจุบันอัตโนมัติโดยมีการปรับมูลค่าปัจจุบันสุทธิจากค่าอัตราคิดลดของแต่ละปี

	กำหนดค่าอัตราคิดลดร้อยละ		ขั้นที่ 1 ให้ผู้ประเมิน กำหนดค่าอัตราคิดลด				
ปี พ.ศ.	2559	2560	2561	2562	2563	2564	2565
t	0	1	2	3	4	5	6
Present Value Factor	1.00	0.95	0.91	0.86	0.82	0.78	0.75
ต้นทุนโครงการ (Cost)							
ต้นทุนรายการที่ 1 งบประมาณสนับสนุนโครงการส่งเสริมการพัฒนาต่อยอดและพัฒนาระบบงานการคัดสรรและคัดเลือกผู้ประกอบการเพื่อพัฒนาศักยภาพ	1,725,497.00						
ต้นทุนรายการที่ 2 งบประมาณสนับสนุนการจัดทำองค์ความรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพ		975,887.00					
ต้นทุนรายการที่ 3 งบประมาณสนับสนุนการสร้างทัศนคติแรงจูงใจ การจัดประชุมและศึกษาดูงานต่างประเทศ			429,750.00				
ต้นทุนรายการที่ 4 งบประมาณสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน สืบสานวิถีถิ่นเมืองมรดกวัฒนธรรม				1,349,731.00			
ต้นทุนรายการที่ 5 งบประมาณสนับสนุนการท่องเที่ยว โดยชุมชน สืบสานวิถีถิ่น เมืองมรดกวัฒนธรรม" ครั้งที่ 3 ณ ตลาดโบราณโคราชโคราช					1,224,053.00		
ต้นทุนรายการที่ 6 งบประมาณสนับสนุนโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม (พัฒนาวิถีถิ่นเมือง) River Art						725,444.00	
ต้นทุนรายการที่ 7 งบประมาณสนับสนุนโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม							660,000.00
รวม (Cost)	1,725,497.00	975,887.00	429,750.00	1,349,731.00	1,224,053.00	725,444.00	660,000.00
ต้นทุนปัจจุบันสุทธิ (Present Cost)	1,725,497.00	929,416.19	389,795.92	1,165,948.39	1,007,031.43	568,404.36	492,502.16
ต้นทุนรวมปัจจุบัน (Total Present Cost)	6,278,595.45						

ภาพที่ 26 แสดงขั้นตอนการประเมิน SROI โดยใช้โปรแกรมเบื้องต้น

ขั้นตอนที่ 4 ข้อมูลผลประโยชน์โครงการ (Benefit) เป็นการการบันทึกข้อมูลผลประโยชน์สุทธิจากการวิเคราะห์ผลลัพธ์ของโครงการที่กำหนดค่าแทนทางการเงิน (Financial Proxy) เรียบร้อยแล้ว ซึ่งในการบันทึกจะทำการแยกข้อมูลผลประโยชน์ชัดเจนในแต่ละปีเช่น ผลประโยชน์ที่ 1 XX เป็นต้น เมื่อบันทึกข้อมูลผลประโยชน์เรียบร้อยแล้ว โปรแกรมจะคำนวณผลประโยชน์รวมปัจจุบันอัตโนมัติโดยมีการปรับมูลค่าปัจจุบันสุทธิจากค่าอัตราคิดลดของแต่ละปี

	กำหนดค่าอัตราคิดลดร้อยละ	5					
ปี พ.ศ.	2559	2560	2561	2562	2563	2564	2565
t	0	1	2	3	4	5	6
Present Value Factor	1.00	0.95	0.91	0.86	0.82	0.78	0.75
ผลประโยชน์ของโครงการ (Benefit)							
ผลประโยชน์ที่ 1 ผลประโยชน์จากรายได้ของตลาดใคร่ครวญค่า ก่อใหม่ทำซ้ำอื่นดี และเส้นทางการท่องเที่ยว		3,690,840.50	2,161,315.00	3,416,905.97	2,864,928.30	1,727,452.18	2,523,709.90
ผลประโยชน์ที่ 2 ผลประโยชน์จากการสร้างนักสื่อความหมายชุมชน		114,000	105,000	105,000	54,000	33,000	30,000
ผลประโยชน์ที่ 3 ผลประโยชน์จากการส่งเสริมการตลาดดนตรี นาฏศิลป์ และการอนุรักษ์วัฒนธรรม		72,000.00	78,000.00	90,000.00	60,000.00	18,000.00	3,000.00
ผลประโยชน์ที่ 4 สิ่งแวดล้อมจากการลดขยะโหม่งผลดีจากการจัดการตลาดสีเขียว		33,005.28	30,399.60	30,399.60	15,634.08	9,554.16	868.56
ผลประโยชน์ที่ 5 ผลประโยชน์จากการลงทุนของ อพท. ส่งผลให้เกิดเงินหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจของชุมชน					599,400		
ขั้นที่ 4 ให้ผู้ประเมินบันทึกข้อมูลผลประโยชน์สุทธิ โดยแยกผลประโยชน์เป็นรายปีที่ชัดเจน							
รวม (Total)	-	3,909,845.78	2,374,714.60	3,642,305.57	3,593,962.38	1,788,006.34	2,557,578.46
ผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิ (Present Benefit)	-	3,723,662.65	2,153,936.15	3,146,360.50	2,956,761.74	1,400,949.75	1,908,504.42
รวมผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิ (Total Present Benefit)	15,290,175.21						

ภาพที่ 27 แสดงขั้นตอนการประเมิน SROI โดยใช้โปรแกรมเบื้องต้น

ขั้นตอนที่ 5 ข้อมูลผลกระทบกรณีฐาน (Base Case Scenario) เป็นการบันทึกข้อมูลผลกระทบกรณีฐาน 3 ประเภท ได้แก่

- 1) ผลลัพธ์ส่วนเกิน (Deadweight) คือ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นอยู่ดีต่อให้ไม่มีองค์กรไหนมาดูแล
 - 2) ผลลัพธ์จากปัจจัยอื่น (Attribution) คือ ผลลัพธ์ที่เกิดจากปัจจัยหรือกิจกรรมอื่นร่วมด้วย
 - 3) ผลลัพธ์ทดแทน (Displacement) คือ ผลลัพธ์ที่เชิงบวกในโครงการแต่ไปส่งผลเชิงลบกับผู้อื่น
- มีส่วนได้ส่วนเสียจากกลุ่มอื่น ซึ่งการบันทึกข้อมูลผลกระทบกรณีฐานนั้นควรระบุข้อมูลที่ชัดเจนว่าประเภทใดและให้สัดส่วนคิดเป็นร้อยละเท่าไรของผลประโยชน์ ทั้งนี้สามารถพิจารณาการเทียบผลประโยชน์

ออกเป็น 2 กรณีหลัก ได้แก่การเทียบจากผลประโยชน์ทั้งหมด และการเทียบจากผลประโยชน์แต่ละประเภท

	กำหนดค่าอัตราคิดลดร้อยละ	5					
ปี พ.ศ.	2559	2560	2561	2562	2563	2564	2565
t	0	1	2	3	4	5	6
Present Value Factor	1.00	0.95	0.91	0.86	0.82	0.78	0.75
ผลกระทบกรณีฐาน (Base Case Impact)							
ผลกระทบกรณีฐานหมวดที่ 1 ผลจากปัจจัยอื่นๆ (Attribution)							
ผลประโยชน์ที่ 1 รายได้ของตลาดใครใคร่ค้า ก่อใหม่หาขี้นดี และเส้นทางท่องเที่ยว (เทศบาลมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนร้อยละ 20)		738,168.10	432,263.00	683,381.19	572,985.66	345,490.44	504,741.98
ผลประโยชน์ที่ 2 ผลประโยชน์จากการสร้างปลั๊กความหมายชุมชน (เทศบาลมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนร้อยละ 20)		22,800.00	21,000.00	21,000.00	10,800.00	6,600.00	6,000.00
ผลประโยชน์ที่ 4 สิ่งแวดล้อมจากการลดขยะโหมพลสดจากการจัดตลาดสีเขียว (เทศบาลมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนร้อยละ 20)		6,601.06	6,079.92	6,079.92	3,126.82	1,910.83	173.71
ผลกระทบกรณีฐานหมวดที่ 2 ผลดีส่วนเกิน (Deadweight)							
ผลประโยชน์ที่ 1 รายได้ของตลาดใครใคร่ค้า ก่อใหม่หาขี้นดี และเส้นทางท่องเที่ยว (ชุมชนมีความพร้อม ร้อยละ 10)		369,084.05	216,131.50	341,690.60	286,492.83	172,745.22	252,370.99
ผลประโยชน์ที่ 3 ผลประโยชน์จากการส่งเสริมการตลาดดนตรี นาฏศิลป์ และการอนุรักษ์วัฒนธรรม (องค์ความรู้เดิมของผู้แสดง ร้อยละ 50)		36,000.00	39,000.00	45,000.00	30,000.00	9,000.00	1,500.00
ผลประโยชน์ที่ 4 สิ่งแวดล้อมจากการลดขยะโหมพลสดจากการจัดตลาดสีเขียว (ชุมชนมีความพร้อม ร้อยละ 10)		3,300.53	3,039.96	3,039.96	1,563.41	955.42	86.86
ผลกระทบกรณีฐานหมวดที่ 3 ผลดีทดแทน (Displacement)							
ขั้นที่ 5 ให้ผู้ประเมินบันทึกข้อมูลผลกระทบกรณีฐาน ทั้ง 3 ประเภท โดยระบุรายละเอียดของแต่ละประเภทพร้อมทั้งระบุสัดส่วนของกรณีฐานในแต่ละประเภท คิดเป็นสัดส่วนร้อยละเท่าใดอย่างชัดเจน							
รวม (Base Case Impact)	-	1,175,953.73	717,514.38	1,100,191.67	904,968.71	536,701.90	764,873.54
ผลกระทบกรณีฐานปรับเป็นมูลค่าปัจจุบันสุทธิ (Present Base Case Impact)	-	1,119,955.94	650,806.69	950,386.93	744,520.00	420,519.98	570,760.41
ผลกระทบกรณีฐานมูลค่ารวมปัจจุบัน (Total Present Base Case Impact)		4,456,949.96					

ภาพที่ 28 แสดงขั้นตอนการประเมิน SROI โดยใช้โปรแกรมเบื้องต้น

ขั้นตอนที่ 6 การประมวลผลการประเมิน เมื่อดำเนินการบันทึกข้อมูลตามขั้นตอนที่ 1–5 เรียบร้อยแล้ว โปรแกรมจะดำเนินการประมวลผลวิเคราะห์ค่าดัชนีชี้วัดผลตอบแทนจากการลงทุนของโครงการ โดยแปลงเป็นค่าดัชนี 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ ตัวชี้วัดที่ 1 มูลค่าปัจจุบันผลประโยชน์สุทธิ (Net Present Value : NPV) ตัวชี้วัดที่ 2 ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนโครงการ (Social Return On Investment : SROI) และ ตัวชี้วัดที่ 3 อัตราผลตอบแทนภายใน (Internal Rate of Return: IRR) ซึ่งจากการคำนวณสามารถตีความได้ว่า “ถ้าค่า SROI มีค่ามากกว่า 1 หมายความว่า โครงการที่ทำการประเมินนั้นเกิดความคุ้มค่าในการดำเนินงานกล่าวคือ ลงทุน 1 บาท ได้รับผลตอบแทนมากกว่า 1 บาท”

	กำหนดค่าอัตราคิดลดร้อยละ	5					
ปี พ.ศ.	2559	2560	2561	2562	2563	2564	2565
t	0	1	2	3	4	5	6
Present Value Factor	1.00	0.95	0.91	0.86	0.82	0.78	0.75
ผลประโยชน์รวม (Total Benefit)- ต้นทุนรวม (Total Cost)-							
ผลกระทบกรณีฐาน (Base Case Impact)	-1,725,497.00	1,758,005.05	1,227,450.22	1,192,382.90	1,464,940.67	525,860.44	1,132,704.92
มูลค่าปัจจุบัน (Present Value)	-1,725,497.00	1,674,290.52	1,113,333.53	1,030,025.18	1,205,210.31	412,025.41	845,241.85
ผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิ (Total Present Benefit) หลังหักลบกรณีฐาน (Base Case Impact)	4,554,629.81						
โครงการนี้เริ่มดำเนินการปีแรก ณ ปี พ.ศ.	2559						
ใช้งบประมาณทั้งหมด (Cost)	7,090,362.00						
มูลค่าปัจจุบันของต้นทุนรวม (Total Present Cost)	6,278,595.45						
มูลค่าปัจจุบันของสังคมก่อนหักลบ ต้นทุนโครงการและก่อนหักลบ มูลค่ากรณีฐาน (Total Present Benefit)	15,290,175.21						
มูลค่าปัจจุบันของผลกระทบกรณีฐาน (Total Present Base Case Impact)	4,456,949.96						
มูลค่าผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิที่เกิดขึ้น แกสังคมจากเงินลงทุนของ โครงการก่อนหักลบต้นทุน (Net Present Social Benefit)	10,833,225.25						
มูลค่าผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิของ โครงการ	4,554,629.81						
ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return of Investment หรือ	1.73						
อัตราผลตอบแทนภายใน (Internal Rate of Return หรือ IRR)	81.99%						
โครงการนี้คำนวณมูลค่าผลประโยชน์ ปัจจุบันสุทธิ (NPV)	5.00						
โดยใช้อัตราคิดลดร้อยละ							
โดยปรับมูลค่า ณ ปีฐาน พ.ศ.	2559						

ขั้นที่ 6 โปรแกรมประมวลผลการประเมินผล
ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน
หรือ SROI

ภาพที่ 29 แสดงขั้นตอนการประเมิน SROI โดยใช้โปรแกรมเบื้องต้น

การใช้โปรแกรมคำนวณ SROI

ขั้นตอนการกรอกข้อมูลในโปรแกรม

ตัวอย่าง การกรอกข้อมูลในโปรแกรม SROI Excel

1) ขั้นตอนการกำหนดช่วงปีที่ต้องการประเมินผลกระทบ: ให้ผู้ประเมินกำหนดปี พ.ศ. ที่ต้องการประเมินในแถวที่ 2 ซึ่งในการประเมินครั้งนี้จะวิเคราะห์ผลกระทบระหว่างปี 2562 - 2572 โดยปีเริ่มต้น 2562 ต้องกำหนดให้ตรงกับแถว t_0

คำนวณ SROI : After Evaluated	ค่ามูลค่า Present Value Factor	5										
ปี พ.ศ.	2562	2563	2564	2565	2566	2567	2568	2569	2570	2571	2572	
t	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Present Value Factor	1.00	0.95	0.90	0.85	0.80	0.75	0.70	0.65	0.60	0.55	0.50	
ต้นทุนโครงการ (Cost)												
ต้นทุนโครงการ 1 ต้นทุนการซื้อเมล็ดพันธุ์ปี 2563												
รวม (Cost)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ต้นทุนเชิงเงินสด (Present Cost)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ต้นทุนรวมเชิงเงินสด (Total Present Cost)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ผลกระทบกรณีฐาน (Base Case Impact)												
ผลกระทบกรณีฐานหมวดที่ 1 ผลจากปัจจัยเชิงบวก (Attribution)												
ผลกระทบกรณีฐานหมวดที่ 2 ผลจากปัจจัยลบ (Deadweight)												
ผลกระทบกรณีฐานหมวดที่ 3 ผลจากสิ่งทดแทน (Displacement)												
รวม (Base Case Impact)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ผลกระทบกรณีฐานเป็นเชิงลบและปัจจัยเชิงลบ (Present Base Case Impact)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ผลกระทบกรณีฐานเป็นเชิงลบรวม (Total Present Base Case Impact)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

ขั้นที่ 1 : ให้ผู้ประเมินกำหนดปี พ.ศ. ที่ต้องการประเมินในแถวที่ 2 ซึ่งในการประเมินครั้งนี้ จะวิเคราะห์ผลกระทบระหว่างปี 2562 - 2572 โดยปีเริ่มต้น 2562 ต้องกำหนดให้ตรงกับแถว t_0

ภาพที่ 30 แสดงขั้นตอนการประเมิน SROI โดยใช้โปรแกรมเบื้องต้น

- 2) ขั้นตอนการกรอกข้อมูลด้านต้นทุนการขับเคลื่อนโครงการ: ผู้ประเมินระบุรายละเอียดของต้นทุนโครงการ ในที่นี้กรณีตัวอย่างระบุไว้ว่า “ต้นทุนการขับเคลื่อนโครงการชุมชน A เพื่อสร้างอาชีพเสริม”
- 3) ผู้ประเมินกรอกตัวเลขต้นทุนของการขับเคลื่อนโครงการให้ตรงตามปี พ.ศ. ซึ่งในกรณีตัวอย่างกำหนดให้มีการลงทุนในปี 2562 และ 2563 เป็นงบประมาณ 500,000 บาท และ 200,000 บาท ตามลำดับ
- 4) โปรแกรมจะคำนวณต้นทุนรวมปัจจุบันโดยอัตโนมัติ

ด้าน	ขั้นตอนที่ 2 ผู้ประเมินระบุรายละเอียดของต้นทุนโครงการ ในที่นี้กรณีตัวอย่างระบุไว้ว่า "ต้นทุนการขับเคลื่อนโครงการชุมชน A เพื่อสร้างอาชีพเสริม"	กำหนดค่า Present Value Factor	5						
		2562	2563	2564	2565	2566	2567	2568	2569
		0	1	2	3	4	5	6	7
		1.00	0.95	0.90	0.85	0.80	0.75	0.70	0.65
ต้นทุนโครงการ (Cost)									
ต้นทุนโครงการ 1 ต้นทุนการขับเคลื่อนโครงการชุมชน A เพื่อสร้างอาชีพเสริม		500,000	200,000	ขั้นตอนที่ 3 ผู้ประเมินกรอกตัวเลขต้นทุนของการขับเคลื่อนโครงการให้ตรงตามปี พ.ศ. ซึ่งในกรณีตัวอย่างกำหนดให้มีการลงทุนในปี 2562 และ 2563 เป็นงบประมาณ 500,000 บาท และ 200,000 บาท ตามลำดับ					
รวม (Cost)		500,000.00	200,000.00						
ต้นทุนปัจจุบันสุทธิ (Present Cost)		500,000.00	190,000.00						
ต้นทุนรวมปัจจุบัน (Total Present Cost)		690,000.00							
ผลกระทบกรณีฐาน (Base Case Impact)									
ผลกระทบกรณีฐานหมวดที่ 1 ผลจากปัจจัยอื่นๆ (Attribution)		ขั้นตอนที่ 4 โปรแกรมจะคำนวณต้นทุนรวมปัจจุบันโดยอัตโนมัติ							
ผลกระทบกรณีฐานหมวดที่ 2 ผลลัพธ์ส่วนเกิน (Deadweight)									
ผลกระทบกรณีฐานหมวดที่ 3 ผลลัพธ์ทดแทน (Displacement)									

ภาพที่ 31 แสดงขั้นตอนการประเมิน SROI โดยใช้โปรแกรมเบื้องต้น

- 5) ขั้นตอนการกรอกข้อมูลด้านผลประโยชน์ของโครงการ: ผู้ประเมินกรอกข้อมูลด้านผลประโยชน์ของโครงการ คือ รายได้สุทธิที่เปลี่ยนแปลงไปของชุมชน A ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2564 - 2572 โดยผู้ประเมินต้องกรอกให้ตรงตามปีที่เกิดผลกระทบ
- 6) โปรแกรมจะคำนวณมูลค่ารวมของผลประโยชน์ ปัจจุบันสุทธิ (Total Present Benefit) ให้โดยอัตโนมัติ

คำนวณ SROI : After Evaluated	กำหนดค่า Present Value Factor	5										
ปี พ.ศ.	2562	2563	2564	2565	2566	2567	2568	2569	2570	2571	2572	
t	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Present Value Factor	1.00	0.95	0.90	0.85	0.80	0.75	0.70	0.65	0.60	0.55	0.50	
ผลประโยชน์ของโครงการ (Benefit)												
ผลประโยชน์ 1 รายได้สุทธิที่เปลี่ยนแปลงไปของชุมชน A			495,000.00	495,000.00	495,000.00	495,000.00	495,000.00	485,100.00	475,398.00	465,889.95	456,572.25	
รวม (Total)	-	-	495,000.00	495,000.00	495,000.00	495,000.00	495,000.00	485,100.00	475,398.00	465,889.95	456,572.25	
ผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิ (Present Benefit)	-	-	445,500.00	420,750.00	396,000.00	371,250.00	346,500.00	315,315.00	285,238.80	256,239.47	228,286.13	
รวมผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิ (Total Present Benefit)	3,065,079.40											

ขั้นที่ 5 ผู้ประเมินกรอกข้อมูลด้านผลประโยชน์ของโครงการ คือ รายได้สุทธิที่เปลี่ยนแปลงไปของชุมชน A ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2564-2572 โดยผู้ประเมินต้องกรอกให้ตรงตามปีที่เกิดผลกระทบ

ขั้นที่ 6 โปรแกรมจะคำนวณมูลค่ารวมของผลประโยชน์ ปัจจุบันสุทธิ (Total Present Benefit) ให้โดยอัตโนมัติ

ภาพที่ 32 แสดงขั้นตอนการประเมิน SROI โดยใช้โปรแกรมเบื้องต้น

8) โปรแกรมจะคำนวณมูลค่าปัจจุบันของผลกระทบกรณีฐานโดยอัตโนมัติ

ภาพที่ 33 แสดงขั้นตอนการประเมิน SROI โดยใช้โปรแกรมเบื้องต้น

9) ดัชนีชี้วัดผลตอบแทนจากการลงทุน (SROI) ของโครงการเพื่อสังคม: หลังจากที่มีผู้ประเมินกรอกข้อมูลด้านต้นทุน ผลกระทบกรณีฐานและผลประโยชน์ของโครงการโปรแกรมจะคำนวณดัชนีชี้วัดผลตอบแทนจากการลงทุนในโครงการเพื่อสังคม ได้แก่ NPV, SROI และ IRR

	ค่ามูลค่า Present Value Factor	5										
ปี พ.ศ.	2562	2563	2564	2565	2566	2567	2568	2569	2570	2571	2572	
t	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Present Value Factor	1.00	0.95	0.90	0.85	0.80	0.75	0.70	0.65	0.60	0.55	0.50	
ผลประโยชน์รวม (Total Benefit)-ต้นทุนรวม (Total Cost)-ผลกระทบกรณีฐาน (Base Case Impact)	-500,000.00	-376,000.00	445,500.00	445,500.00	445,500.00	445,500.00	445,500.00	436,590.00	427,838.20	418,300.96	410,915.83	
มูลค่าปัจจุบัน (Present Value)	-500,000.00	-196,000.00	400,950.00	378,675.00	356,400.00	334,125.00	311,850.00	289,575.00	267,300.00	245,025.00	222,750.00	
ผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิ (Total Present Benefit) ผลกระทบกรณีฐาน (Base Case Impact)	2,068,571.46											
มูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์สุทธิ (Net Present Value หรือ NPV)	2,068,571.46											
ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return of Investment หรือ SROI)	4.00											
อัตราผลตอบแทนภายใน (Internal Rate of Return หรือ IRR)	46%											

ขั้นที่ 9 หลังจากที่มีผู้ประเมินกรอกข้อมูลด้านต้นทุน ผลกระทบกรณีฐาน และผลประโยชน์ของโครงการ โปรแกรมจะคำนวณดัชนีชี้วัดผลตอบแทนจากการลงทุนในโครงการเพื่อสังคม ได้แก่ NPV SROI และ IRR

ภาพที่ 34 แสดงขั้นตอนการประเมิน SROI โดยใช้โปรแกรมเบื้องต้น

ตัวอย่าง ตารางสรุปผลการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต (Ex-Ante Evaluation)

ปี พ.ศ.	2562	2563	2564	2565	2566	2567	2568	2569	2570	2571	2572
t	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Present Value Factor	1.00	0.95	0.91	0.86	0.82	0.78	0.75	0.71	0.68	0.64	0.61
ต้นทุนโครงการ (Cost)											
ต้นทุนหมวดที่ 1.....											
ต้นทุนหมวดที่ 2.....											
ต้นทุนหมวดที่ 3.....											
รวม (Cost)	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
ต้นทุนปัจจุบันสุทธิ (Present Cost)	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
ต้นทุนรวมปัจจุบัน (Total Present Cost)	0.00										
ผลกระทบกรณีฐาน (Base Case Impact)											
ผลกระทบกรณีฐานหมวดที่ 1.....											
ผลกระทบกรณีฐานหมวดที่ 2.....											
ผลกระทบกรณีฐานหมวดที่ 3.....											
รวม (Base Case Impact)	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
ผลกระทบกรณีฐานปรับเป็นมูลค่าปัจจุบันสุทธิ (Present Base Case Impact)	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
ผลกระทบกรณีฐานมูลค่ารวมปัจจุบัน (Total Present Base Case Impact)	0.00										
ผลประโยชน์ของโครงการ (Benefit)											
ผลประโยชน์ทางสังคมหมวดที่ 1.....											
ผลประโยชน์ทางสังคมหมวดที่ 2.....											
ผลประโยชน์ทางสังคมหมวดที่ 3.....											
รวม (Total)	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
ผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิ (Present Benefit)	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
รวมผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิ (Total Present Benefit)	0.00										
ผลประโยชน์รวม (Total Benefit)-ต้นทุนรวม (Total Cost)-ผลกระทบกรณีฐาน (Base Case Impact) (Present Value)	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
มูลค่าปัจจุบันสุทธิของผลประโยชน์สุทธิ (Net Present Value หรือ NPV)	0.00										
ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return of Investment หรือ SROI)	100										
อัตราผลตอบแทนภายใน (Internal Rate of Return หรือ IRR)	100										

ภาพที่ 35 แสดงขั้นตอนการประเมิน SROI โดยใช้โปรแกรมเบื้องต้น

การรายงานผลการดำเนินโครงการ SROI

แนวทางการเขียนรายงาน SROI แก่ผู้ประเมินที่ต้องจัดทำรายงานให้แก่องค์กรหรือภาคสังคม ได้รับทราบถึงผลกระทบหรือผลประโยชน์ทางสังคมของโครงการวิจัยเป้าหมายที่ดำเนินการประเมิน ประกอบด้วย 5 ส่วนสำคัญ ได้แก่

- 1) ข้อมูลพื้นฐานของโครงการที่ประเมิน
- 2) เส้นทางผลกระทบทางสังคมของโครงการ (Social Impact Pathway)
- 3) ข้อมูลต้นทุนโครงการ
- 4) ข้อมูลผลตอบแทนของโครงการ
- 5) การรายงานผลการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return On Investment: SROI)

สรุปแนวทางการเขียนรายงานผลกระทบ

กล่าวโดยสรุป การประเมินผลตอบแทนจากโครงการเพื่อสังคม หรือ SROI มีแนวคิดพื้นฐานจากการวัดผลกระทบ “ที่มีการเปลี่ยนแปลง” ซึ่งเกิดจากผลผลิตของโครงการถูกนำไปใช้ประโยชน์โดยกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งการคำนวณผลตอบแทนส่วนเพิ่มที่เกิดขึ้นนี้ พิจารณาจาก “ผู้ใช้ประโยชน์” โดยเปรียบเทียบกับผลตอบแทนของผู้ใช้ประโยชน์ก่อนมีการขับเคลื่อนของโครงการ สำหรับองค์ประกอบของการรายงานผลกระทบประกอบด้วย

1. การสรุปข้อมูลพื้นฐานของโครงการเป้าหมายที่จะประเมิน: สรุปความเป็นมาของโครงการที่ประเมินและสรุปเป็นตารางนำเสนอที่ประกอบด้วย

- 1) รายละเอียดของโครงการ
- 2) หน่วยงานผู้ขับเคลื่อนโครงการ
- 3) ระยะเวลาการขับเคลื่อนโครงการ
- 4) งบประมาณขับเคลื่อนโครงการ
- 5) วัตถุประสงค์ของโครงการ
- 6) ผลผลิตและผู้ใช้ประโยชน์

2. การสร้างเส้นทางสู่ผลกระทบทางสังคม: หลังจากที่ทบทวน สืบค้นและวิเคราะห์ ผู้ประเมินต้องดำเนินการสังเคราะห์แผนภาพ Social Impact Pathway เพื่อแสดงให้เห็นถึงภาพรวมของโครงการสร้างผลกระทบแก่สังคม โดยมีองค์ประกอบดังนี้

- 1) ปัจจัยนำเข้า
- 2) กิจกรรม
- 3) ผลผลิต

- 4) ผลลัพธ์
- 5) ผู้ใช้ประโยชน์
- 6) การเปลี่ยนแปลง
- 7) ผลกระทบจากโครงการ

3. การทบทวนต้นทุนโครงการและวิเคราะห์ผลประโยชน์ของโครงการ : ผู้ประเมินต้องดำเนินการจัดระบบข้อมูลต้นทุนจำแนกออกเป็นประเภท และ ปี พ.ศ. เช่นเดียวกัน ผู้ประเมินต้องวิเคราะห์ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการในมิติทางตัวเงินโดยพิจารณาจากผู้ใช้ประโยชน์ อัตราการใช้ประโยชน์ และผลประโยชน์สุทธิที่เกิดขึ้นและจำแนกออกเป็นรายปีเช่นกัน

4. การกำหนดกรณีฐาน : หลังจากทบทวนวิเคราะห์ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการวิจัยแล้ว ผู้ประเมินควรพิจารณากรณีฐาน เพื่อวิเคราะห์ว่าผลประโยชน์สุทธิทั้งหมดของโครงการคิดเป็นสัดส่วนเท่าใด และเป็นสัดส่วนของหน่วยงานอื่นที่เข้ามาขับเคลื่อนโครงการลักษณะเดียวกันเท่าใด เพื่อไม่ให้เกิดอคติและการวิเคราะห์ผลประโยชน์ที่มากเกินไป

5. การวิเคราะห์และรายงานผลวิเคราะห์ SROI : ในส่วนนี้ ผู้ประเมินต้องนำข้อมูลต้นทุนผลประโยชน์ และกรณีฐานมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรม Spreadsheet จึงรายงานผลการวิเคราะห์โดยพิจารณาจากดัชนีชี้วัดผลตอบแทนของโครงการ ได้แก่ Net Present Value (NPV), Social Return On Investment (SROI) และ Internal Rate of Return (IRR)

6. การอธิบายผลการคำนวณ SROI ให้อยู่ในบริบทที่เกี่ยวข้องและให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายของการประเมิน รายงานควรมีเนื้อหาดังต่อไปนี้

- 1) วัน/เดือน/ปีที่ทำการศึกษาวิเคราะห์
- 2) ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับองค์กรพันธกิจและเป้าหมาย และคำอธิบายถึงงานและกิจกรรมขององค์กร
- 3) บทวิเคราะห์ฐานะทางการเงินขององค์กร
- 4) แผนภาพผู้มีส่วนได้เสียและบทวิเคราะห์
- 5) สิ่งที่จะระบุในส่วน “สิ่งที่ต้องใส่เข้าไปในรายงาน” ในแต่ละกิจกรรมโดยเฉพาะส่วนที่มีการอธิบายถึงขอบเขตและข้อกำหนด รวมถึงคำอธิบายห่วงโซ่ผลลัพธ์ตัวชี้วัดที่เลือก ค่าแทนทางการเงิน และข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
- 6) คำอธิบายวิธีรวบรวมข้อมูลตัวชี้วัด
- 7) คำอธิบายสมมติฐานสำคัญ ๆ
- 8) คำอธิบายพื้นที่การดำเนินงานที่ไม่รวมอยู่ในการประเมินครั้งนี้ หรือไม่ถูกแปลงค่าเป็นตัวเงิน
- 9) การคำนวณ SROI และบทวิเคราะห์ความอ่อนไหว

- 10) คำชี้แจงที่เป็นประโยชน์ต่อคนอื่น ๆ ที่ตั้งใจจะนำผลลัพธ์ไปใช้ในการเปรียบเทียบ
- 11) บทวิเคราะห์ผลลัพธ์
- 12) จดหมายและชื่อของผู้ตรวจสอบรายงาน

สิ่งที่ต้องทำ

1. พัฒนารายงานที่สรุปบทวิเคราะห์ผลตอบแทนด้านสังคม
2. ให้บุคคลที่สามตรวจสอบและยืนยันความถูกต้องของผลลัพธ์ เพราะช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือ

สุดท้ายนี้ สิ่งสำคัญที่ผู้ประเมินควรตระหนักในการประเมินผลตอบแทนจากการลงทุนเพื่อสังคม คือ เครื่องมือ SROI ไม่ใช่เครื่องมือสำหรับตัดสินว่า โครงการนั้นๆ ดีหรือด้อยกว่ากัน แต่ SROI คือ เครื่องมือที่จะช่วยให้ผู้ขับเคลื่อนโครงการสามารถวางแผนการดำเนินโครงการอย่างไร ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคม อีกทั้ง โครงการเพื่อสังคมต่างๆ มีความหลากหลายในวัตถุประสงค์ บริบทและเป้าหมาย เช่น บางโครงการเป็นการขับเคลื่อนเชิงองค์ความรู้พื้นฐานอาจไม่เกิดผลตอบแทนที่ชัดเจน แต่หากองค์ความรู้ดังกล่าวถูกนำไปพัฒนาและใช้ประโยชน์ในกลุ่มเป้าหมายแล้วย่อมเกิดผลประโยชน์อย่างมหาศาล ดังนั้น การนำเครื่องมือ SROI มาใช้ในการประเมินโครงการต้องพิจารณาความเหมาะสมของเป้าหมายสูงสุดของโครงการด้วย

วงรอบการหียบยกโครงการมาประเมินผล SROI อีกครั้ง

1) ประเมินเป็นประจำทุกปี การประเมินผล SROI ให้เกิดความต่อเนื่องและแม่นยำจำเป็นต้องมีการเก็บข้อมูลต้นทุนและผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการเป็นประจำทุกปีซึ่งผลที่รายงานจะมีความเป็นปัจจุบันมากที่สุดซึ่งข้อดีของการประเมินลักษณะนี้จะทำให้ผู้กำหนดโครงการสามารถติดตามว่าแผนงานที่ดำเนินอยู่ยังคงเป็นไปตามแผนและสร้างผลประโยชน์แก่ ผู้มีส่วนได้เสียหรือไม่หากไม่เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้สามารถปรับแผนงานระหว่างทางได้ทันทีแต่อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดของวิธีนี้คือ งบประมาณที่ต้องจัดสรรมาเพื่อติดตามและประเมินอย่างต่อเนื่อง

2) การประเมินตามวงรอบ ซึ่งเป็นการประเมินโดยเว้นระยะเวลาตามความเหมาะสม เช่น ประเมินโครงการทุก 3 ปี ข้อดี คือ ประหยัด งบประมาณในการประเมิน SROI แต่ข้อจำกัดของแนวทางนี้ คือ การติดตามข้อมูลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของช่วงเวลาย้อนหลังจนถึงปัจจุบัน ต้องเป็นโครงการที่มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่องและผู้กำหนดโครงการไม่มีข้อมูลติดตามผลสำเร็จของโครงการว่าเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่

3) เพื่อเป็นการแก้ไขข้อจำกัดของแนวทางการประเมิน SROI ของโครงการเพื่อสังคม ในข้อที่ 1) และข้อที่ 2) นั้น องค์กรควรกำหนดกลุ่มงานที่ติดตามผลลัพธ์และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากโครงการกำหนดให้มีการติดตามเก็บข้อมูลต้นทุนและผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่ผู้มีส่วนได้เสียในทุกๆ ปี ในลักษณะฐานข้อมูล รวมถึงฝึกอบรมเชิงทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติในการประเมิน SROI ให้แก่กลุ่มงานดังกล่าว ซึ่งองค์กรจะมีความพร้อมในมิติทั้งด้านข้อมูลและบุคลากร องค์กรสามารถหียบยกโครงการมาประเมิน SROI และทราบข้อมูลได้ทันทีโดยไม่ต้องจัดสรรงบประมาณให้แก่หน่วยงานภายนอกเข้ามาประเมินผลซึ่งเป็นงบประมาณดำเนินการค่อนข้างสูง

โครงการที่เหมาะสมกับการทำ SIA และ SROI

1. โครงการพัฒนาชุมชนที่สนับสนุนให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนร่วมกัน
2. โครงการที่ต้องทำต่อเนื่องไปในอนาคต
3. โครงการที่ต่อยอดผลลัพธ์ทางสังคมจากโครงการเดิม
4. โครงการ CSR

สรุปกระบวนการในการประเมินผลตอบแทนทางสังคม (SIA) และผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI)

แผนภาพสรุปกรอบแนวคิดการประเมินผลกระทบทางสังคม (SIA) และผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) จะเห็นได้ว่า SIA หรือผลกระทบทางสังคมจะดำเนินการตามขั้นตอนต้องใช้อีกิจกรรมที่ 1 – 4 เพื่อประกอบการประเมิน ในส่วนของการประเมิน SROI หรือผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน จะครอบคลุมตั้งแต่กิจกรรมที่ 1 – 5 ดังแผนภาพต่อไปนี้

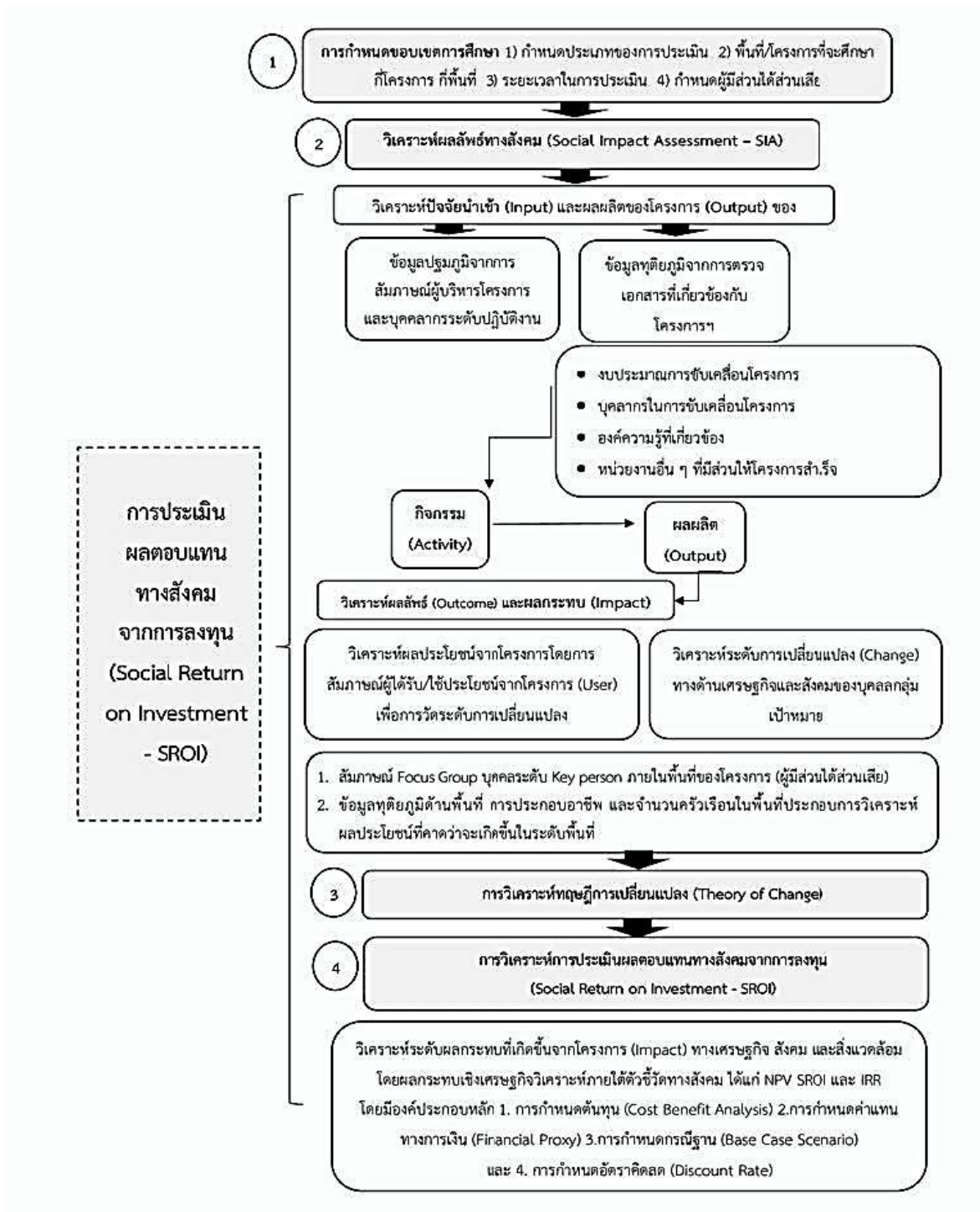

ภาพที่ 36 แผนภาพสรุปกรอบแนวคิด SIA และ SROI

สิ่งที่ต้องคำนึงในการประเมินผล SROI

ขั้นตอนกระบวนการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI)

แผนภาพ ขั้นตอนการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return on Investment: SROI)

ภาพที่ 37 แสดงขั้นตอนกระบวนการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI)

ข้อควรรู้ในการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI)

1. ผู้ประเมินต้องประเมินภายใต้พื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงสุทธิเท่านั้น (Net Change) ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบผลประโยชน์สุทธิที่เกิดขึ้นแก่สังคม “ก่อนมีโครงการเปรียบเทียบกับหลังการเกิดขึ้นของโครงการ (Before vs After) หรือเปรียบเทียบผลประโยชน์ระหว่างมีและไม่มีโครงการ (With vs Without)”
2. ผู้ประเมินต้องประเมินผลประโยชน์ภายใต้กรอบของผลกระทบของโครงการที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นจริงอย่างชัดเจน ไม่ควรคิดผลประโยชน์ที่ไม่ได้มาจากโครงการ (Over Claim) และผู้ประเมินควรระวังในด้านการวัดผลประโยชน์ซ้ำซ้อน (Double Counting) เช่น กำไรที่เพิ่มขึ้นกับต้นทุนที่ลดลง คือ ผลประโยชน์อันเดียวกัน เป็นต้น ผู้ประเมินสามารถประเมินผลตอบแทนทางสังคมได้ 3 ช่วงเวลา ได้แก่
 - 1) การประเมินผลก่อนโครงการเริ่มต้น (Ex - Ante Evaluation) เป็นการประเมินผลเพื่อวางแผนการดำเนินงานให้โครงการสร้างผลกระทบมากที่สุดแก่สังคม ซึ่งเป็นการคาดการณ์ของผลลัพธ์อนาคต
 - 2) การประเมินผลระหว่างดำเนินโครงการ (On - going Evaluation) เป็นการประเมินผลเพื่อตรวจสอบว่าการดำเนินการของโครงการเป็นไปตามแผนหรือไม่และหาแนวทางแก้ไขหากไม่เป็นไปตามแผน
 - 3) การประเมินผลหลังโครงการเสร็จสิ้นแล้ว (Ex - Post Evaluation) การประเมินประเภทนี้เป็นวิธีการที่ดีที่สุด เนื่องจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีการนำผลผลิตจากโครงการไปใช้ประโยชน์แล้ว จึงสามารถเก็บข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ผลลัพธ์และผลกระทบที่เกิดขึ้นได้และเป็นไปตามความจริง
3. ในการประเมินผลกระทบก่อนโครงการเริ่มต้นหรือการประเมินผล ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต (Ex - Ante Evaluation) ผู้ประเมินต้องพิจารณาถึงระดับผลประโยชน์ต่ำสุดที่คาดว่าจะเกิดขึ้นเท่านั้น (Minimum Criteria) ต้องประเมินอยู่บนพื้นฐานความเป็นจริง (Realistic and Possible) ต้องมีข้อมูลประกอบการประเมินมากเพียงพอ (Additional Data) และต้องมีการพิจารณาถึงเหตุการณ์ที่ทำให้โครงการไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ (Shock Awareness or Sensitivity)
4. ผู้ประเมินต้องมีการสำรวจอัตราการนำผลผลิตจากโครงการใช้ในกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย (Adoption Period)
5. ผู้ประเมินต้องกำหนดอัตราคิดลดหรือค่าเสียโอกาส (Discount Rate) ให้มีความสะท้อนต่อค่าเสียโอกาสของเงินลงทุน
6. ผู้ประเมินควรพิจารณาความเหมาะสมของ NPV, IRR และ SROI กรณีที่ได้ค่าสูงมากผู้ประเมินควรมีการตรวจสอบข้อมูลและการคำนวณหรือความเป็นไปได้ที่โครงการจะสร้างผลกระทบสูงในระยะเวลานาน หากกรณีที่มีค่าต่ำให้ตรวจสอบการคำนวณและวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้ผลกระทบของโครงการต่ำ
7. ผู้ประเมินสามารถนำผลการสังเคราะห์ SROI ไปใช้ประโยชน์ในการสะท้อนความคุ้มค่าของการลงทุนสะท้อนถึงปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการ (Lesson Learn) และการพิจารณาอนุมัติโครงการหรือการต่อยอดผลการดำเนินงาน
8. ผู้ประเมินควรยึดถือวัฒนธรรมการประเมินผลกระทบ คือ “ไม่ควร มือคดหรือโอนเอียงเข้าข้างในการประเมินผลกระทบ” ผู้ประเมินควรมีมุมมองที่เป็นกลาง

อภิธานศัพท์

1. การประเมินผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment: SIA)

กระบวนการของการวิเคราะห์ คาดการณ์ประเมินของผลกระทบ ที่มีผลกระทบทางตรงและทางอ้อมต่อมนุษย์ และสิ่งแวดล้อม ของการแทรกแซงที่ได้วางแผนไว้ทางการเมือง โปรแกรม แผน และโครงการทุกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เกิดขึ้นจากการแทรกแซงเหล่านั้นนำไปสู่ความยั่งยืน และเท่าเทียมทางชีวภาพ และสิ่งแวดล้อม (Vanclay, 1994)

2. ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนโครงกา (Social Return On Investment: SROI)

อัตราส่วนผลระหว่างผลประโยชน์ต่อต้นทุน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คืออัตราส่วนของผลรวมมูลค่าปัจจุบันผลประโยชน์ส่วนเพิ่ม จากโครงการ เพื่อสังคมต่อมูลค่าปัจจุบันของต้นทุนโครงการทั้งหมดโดยเกณฑ์การพิจารณาว่าโครงการดังกล่าวสามารถสร้างผลกระทบได้ คือ เมื่อ SROI มีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 1 หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ผลประโยชน์จากโครงการเพื่อสังคมอย่างน้อยคิดเป็น 1 เท่า ของต้นทุนทรัพยากรที่ขับเคลื่อนโครงการ (ลงทุน 1 บาท สังคมได้รับผลประโยชน์กลับคืนมาอย่างน้อย 1 บาท) ทั้งนี้ SROI แสดงค่าเป็นอัตราไม่มีหน่วยแต่สามารถแปลความหมายได้ คือ โครงการ เพื่อสังคมสามารถสร้างผลประโยชน์ส่วนเพิ่มคิดเป็นค่า SROI เท่าของต้นทุน การขับเคลื่อนโครงการ

3. มูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์ส่วนเพิ่มสุทธิ (Net Present Value: NPV)

เป็นมูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์สุทธิ (ส่วนที่เพิ่มขึ้นหรือที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม) ที่ได้รับจากโครงการพัฒนาตลอดช่วงระยะเวลาที่โครงการพัฒนาคาดว่าจะให้ผลประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมายในสังคม โดยเกณฑ์การพิจารณา คือ NPV ต้องมีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0 หรือผลประโยชน์ ที่เกิดขึ้นอย่างน้อยที่สุดควรมีค่าไม่ต่ำกว่าต้นทุนหรือทรัพยากรที่ลงทุนไป ทั้งนี้ NPV มีหน่วยเป็นเงินตรา หรือ บาท โดยแปลความหมายของ NPV คือ โครงการเพื่อสังคมให้ผลประโยชน์ส่วนเพิ่มสุทธิหรือสร้างผลตอบแทนทางสังคม เป็นมูลค่าเท่ากับค่า NPV บาท

4. อัตราผลตอบแทนภายใน (Internal Rate of Return: IRR)

อัตราผลตอบแทนจากโครงการเพื่อสังคม ที่คำนวณได้จากอัตราที่ทำให้มูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์ส่วนเพิ่มสุทธิหรือ NPV มีค่าเท่ากับ 0 หรือการเท่าทุน หากอธิบายในหนึ่ง คือ โครงการเพื่อสังคมนี้ให้ผลตอบแทนส่วนเพิ่มสุทธิคิดเป็นร้อยละเท่าไรต่อปีโดยเกณฑ์การพิจารณาว่า โครงการนี้สามารถสร้างผลกระทบได้ก็ต่อเมื่อค่า IRR มีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ อัตราคิดลด หรือ อัตราดอกเบี้ยตลาด หรือ อัตราค่าเสียโอกาสของโครงการเพื่อสังคม (IRR มากกว่าหรือเท่ากับ r) ซึ่งวิธีการคำนวณ คือ การสุ่มค่า IRR มาแทนค่าสูตรจนกว่า NPV เท่ากับ 0 ทั้งนี้ IRR มีหน่วยเป็นร้อยละ หรือ % โดยการแปลความหมาย คือ โครงการเพื่อสังคมสร้างผลประโยชน์ส่วนเพิ่มเท่ากับค่า IRR% ต่อปี

5. P Value

มูลค่าในปัจจุบันของต้นทุนและประโยชน์ในอนาคตอาจกล่าวได้ว่ามูลค่าในปัจจุบันจะมีค่าลดลงเมื่อระยะเวลาผ่านไป

6. ต้นทุนโครงการ (Cost)

การใส่ข้อมูลต้นทุนโครงการ (Cost) ต้องทำการศึกษางบประมาณ ของโครงการและรายละเอียดการใช้งบประมาณในแต่ละปีและกิจกรรม ให้ละเอียดชัดเจนของการดำเนินงานในปีนั้น ซึ่งแยกเป็นรายปี กรณีใน 1 ปี มีการดำเนินกิจกรรมย่อยหลายกิจกรรม ผู้ใส่ข้อมูลอาจจะแยกกิจกรรมย่อย และใส่ข้อมูลงบประมาณตามกิจกรรมย่อยในปีนั้น

7. ผลประโยชน์โครงการ (Benefits)

การใส่ข้อมูลผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ (Benefits) ต้องจำแนกผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นที่ชัดเจน ประกอบด้วยผลประโยชน์ประเภทใดบ้าง จำนวนที่ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น อาจแบ่งเป็น ผลประโยชน์ที่ 1 ผลประโยชน์ที่ 2 และอื่นๆ ตามที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งผลประโยชน์ที่ได้จะเป็นไปตามกรอบ ของการวิเคราะห์โครงการที่ทำให้เกิดผลผลิต (Output) ผลลัพธ์ (Outcome) และผลกระทบ (Impact)

8. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders)

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หมายถึง บุคคล กลุ่มบุคคล และองค์กรที่ได้รับผลกระทบหรือส่งผลกระทบต่อองค์กร ซึ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอาจเป็นบุคคลภายในหรือภายนอกองค์กรและมีความสัมพันธ์โดยตรงหรือโดยอ้อมกับองค์กรก็ได้ โดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักสำหรับองค์กรทั่วไปมักหมายถึงนักลงทุน พนักงาน และลูกค้า อย่างไรก็ตาม แนวคิดในปัจจุบันมักให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ ด้วย เช่น ชุมชน รัฐบาล และคู่ค้า (จินต์ หวังตระกูลดี, 2016)

9. ผลกระทบกรณีฐาน (Base Case Scenario)

ข้อมูลผลกระทบกรณีฐานออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

- 1) ผลลัพธ์ส่วนเกิน (Deadweight) คือ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นอยู่ดี ต่อให้ไม่มีองค์กรไหนมาดูแล
- 2) ผลลัพธ์จากปัจจัยอื่น (Attribution) คือ ผลลัพธ์ที่เกิดจากปัจจัยหรือกิจกรรมอื่นร่วมด้วย
- 3) ผลลัพธ์ทดแทน (Displacement) คือ ผลลัพธ์เชิงบวกในโครงการไปส่งผลเชิงลบกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากกลุ่มอื่น

โดยการใส่ข้อมูลผลกระทบกรณีฐาน ทั้ง 3 ประเภทนั้น เทียบเป็นสัดส่วนร้อยละจากมูลค่าผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ซึ่งแยกได้ 2 กรณีหลัก ได้แก่ การเทียบจากผลประโยชน์ทั้งหมดและการเทียบจากผลประโยชน์แต่ละประเภท (กรณีสามารถวิเคราะห์กรณีฐานที่ชัดเจนในแต่ละผลประโยชน์)

10. ปัจจัยนำเข้า (Input)

ปัจจัยที่สามารถทำให้โครงการขับเคลื่อนไปได้สามารถจำแนกได้เป็น 4 ประเด็น ได้แก่ ปัจจัยเชิงบุคคล งบประมาณ เครื่องจักรและองค์ความรู้

11. กิจกรรม (Activity)

การดำเนินงานหรือวิธีการเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ของโครงการ

12. ผลผลิต (Output)

ผลที่เกิดขึ้นครั้งแรกและชัดเจนที่สุดจากโครงการหรือกิจกรรม ตรงตามวัตถุประสงค์จากโครงการ

13. ผู้ใช้ประโยชน์ (User)

ผู้นำผลผลิตของโครงการไปใช้ประโยชน์

14. ผลลัพธ์ (Outcome)

การนำผลผลิตของโครงการไปใช้ประโยชน์ในกลุ่มเป้าหมายที่ตั้งไว้ เกิดการเปลี่ยนแปลง ในระดับการยอมรับผลผลิตไปใช้ประโยชน์ทั้งในเชิงความรู้ ทักษะ ทักษะการปฏิบัติและทักษะซึ่งเป็นหลักฐานที่สามารถบอกได้ว่าการดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่ เป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจนและแสดงถึงผลลัพธ์ที่ได้ปฏิบัติตามแล้ว ตัวชี้วัดมีทั้งปริมาณและคุณภาพ

15. ผลกระทบ (Impact)

เป็นการระบุถึงการเปลี่ยนแปลงในวงกว้างของมิติ ด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมโดยพิจารณาทั้งทางตรงและทางอ้อม

สุดท้าย

พร้อมรับการตรวจประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกที่มีความเชี่ยวชาญ
เพื่อเป็นการสอบทานความถูกต้องของการประเมิน